

Yeesu kpambaliŋ tuuŋŋi gbɔŋku

Tibɔkilkaal

Yeesu Kpambaliŋ gbɔŋku sá kugbɔnliliitiuu kun Luuki ŋmàñee ní. Kugbɔmpeepeekaau kun poon u ŋmàñ Yeesu bɔtee, u pée sɔoñ Yeesu maŋfal wiŋyi poon bɔti kitiŋ nee pu ní. Kí yòoñ nyunti ŋun ní Yeesu yíkì ki jóm yilpuee (1.1-11), Kriisitoo bítam u-boonnooliibi kansikinee kpánti: taa ti làá wāl-u nì ti-nimbiliŋ nee. An pu ní ti lì yii *Atuun* gbɔŋku sá Kriisitoo nikitil kíltam yuntiŋu ní: Yeesu bí Kriisitoo nikitil poon nì u-Fam ní ki kpòotì u-boonnooliibi.

Luuki máafi tibɔtee nì tininjati ní. Ti kántí bi nín náañ Kriisitoo nikitin Juuda yab kansikin puee kí dūú dī Yeesu kpambal Peetroo pu kii Jeerusaleemee, ki tí kántí bi nín náañ Kriisitoo nikitin ŋin kaa sá Juuda yabee kansikin puee, a lì kii Antiyɔɔsi nì Kɔranti nì Fiiliipi timmune. Míñ boonee, Yeesu kpambal Pɔɔl mun yìiñ yìiñ ki sòoñ tibɔmɔntiil gbanti. Kí kúntée, ti ká agín ŋin kó Kriisitoo nikitil dipɔndi gbantee nì ti-Dindaan Fam nín tútuñ bi nyán agín gbantin puee.

Luuki nín ŋmà tibɔti tin tin ki sīntí ŋwiin kamaayee poon ní u lēē ki dūu ŋmàñ kugbɔŋu nee. Luuki nín sòoñ bi nín yíkì Troowaasi ki cūti Fiiliipee, u sòoñ ki dākā yii u mun kúti bin cōm nsan gbantee pu («ti nín yíkì kí nín cá...» 16.10-40), míñ boonee ní ki nín nìkì Jeerusaleem, laakin bi tin cúú Pɔɔlee (20.5-21), ní kí kúntée ní ti yíkì Seesaaree ki nín cá Room. Niinee, Pɔɔl nín kāl abin ali ní bi dāa nín sòoñ u-bɔti (ayil 27–28).

Kugbɔŋu nee nín kí puee sòoñ ki cántí bi nín bónti kí ŋmàñ-ku puee:

- Cɔɔci nín kí pu Jeerusaleemee nì Yeesu nín yíkì ki jóm kutaa pu puee (1.1–8.3),
- Yeesu bɔmɔntiiti nín gbìtì Isirayeel tiŋki jaŋŋi ŋin kínee puee (8.4–12.25),
- nì tibɔtee nín gbìtì ki tin bàñ ntimu mun bí Meediiteerane tiŋkuu gbandi pu ki tin nyán Room, dibeel tiŋyilin puee (13.1–28.31).

Tibɔti tin bi nín yāntì an gbìtì ilaan kɔkɔ gbantee nín kúlifi ki ká Yeesu kpambaliŋ bɔti tin bi nín sòoñee poon ní. Ti kántí yii Yeesu un pu bi nín sòoñ ki tükù Juuda yab nì bin kaa sá Juuda yabee sá un di nín kāl Paleesitiini tiŋkinee ní. Circir Fam pée fātii giintí Yeesu boonnooliibi ùñ u-ba nì u-nyɔɔbundi nì u-tuuŋŋi pu ní.

Tibɔti tin jíti *Atuun* gbɔŋkune dākà ditundi din nyunti kamaa Kriisitoo nikitil máań kí tōee: dīn di sá kí sòoñ Yeesu Kriisitoo bɔmɔntiitee kí tükù kunibuluu kamaa áli kitiŋ gbeennyɔkɔ.

Yeesu pōoñ Unimbɔti Fam

1 ¹Teewoofil, M nín ŋmàñ m-gbɔmpeepeekaaku^a poon tin kɔkɔ Yeesu nín kí ki ŋáañ, ki dākèe, ²doooo ŋkilkaam áli ki tin sāa ŋwiin ŋun u jóm yilpuee. U-kúm nì u-fikititam boonee, kí wàatì kí nín jōmee, u kpáafi akpambal ŋin u nín lútèe nì Unimbɔti Fam pɔŋŋu. ³U nín kpí ki fikitèe, u nyántì u-ba ki dākā u-boonnooliibi ŋfunyɔm tikpil áli ki tin sāa iwiin imuŋku ili kí dākà yii u lafun bí dimaŋfalin. Ní bi-nimbi ká-u, ní u sòoñ nì bi Unimbɔti Beel bɔti. ⁴U nì bi nín nín dáá bée^b, u nín kpáafi-bi yii bí taa yíkì Jeerusaleem tiŋkin. U nín bí-bi yii: «Ní kāl kí cūti ti-Baa Unimbɔti nín nín pōoñ dipoondi diŋyee, dipoondi din bɔti m nín sòoñ nì nee. ⁵Kun puee nì nnyim ní Yoowaneesi nín fūul binib. Ama nimbee, nì iwiŋkaaŋkaa poonee, Unimbɔti làá fàl-ni nì Circir Fam^c.»

«Ti-Dindaan, an sá nyunti nee ní a làá fātii yàntì Isirayeel yab ní fōo dibeelaa^{d?}»

⁷Ní u kí-bi yii: «M-Baa nín dū ùñ u-ba pɔŋŋu ki sīñ iyunti nì iwiin iŋyee kaa sá ni-yati^{ee}. ⁸Ama Circir Fam làá kpákatiñ ni-pu kí tī-ni mpɔn ŋubɔ. Míñ boonee, ni làá lēē m-pu seera Jeerusaleem tiŋkin nì Juudee nì Samaarii timmun, kí tin sāa kutagbɔŋu nì kitiŋ kúnti-nyɔkɔf.» ⁹U lī míñ ki dódyee, u-kpambaliŋ bíi kpèé-uee, ní an yòoñ-u ki cáa nín jóm yilpu, ní ditagbandi diba dómiñ ki líkiñ u nì bi kansikin, ní baa ti wāl-ug. ¹⁰Bi dáá gbíntii yú ki kpèe yilpu u nín cá puee, kpalaayee, bininjab bili dee bi-nimbiin ki pēe tiwampin^{gb}, ¹¹ní ki bí-bi yii: «Galiilee yab, ba pu ní ni yú ki kpèe kutaa pu míñ? Yeesu un ni ká u yíkì ni-kansikin ki jóm yilpu nee, làá dāá fātii tí gitiñ míñ mbaantiim kii ni nín ká u jóm pu nee ní.»

Bi lēē Maatiyasi ú fōo Juudasi paanŋu

⁶Ŋyuntee, akpambal nì Yeesu nín kpáfi ki kēe, bi bālifi Yeesu yii: ¹²Niinee ní Yeesu kpambaliŋ yíkìñ ɔliifi sufii jool pu ki fātii nín gitiñ

^a 1.1 Kpèè Luuki 1.1-4, *Atuun* gbɔŋku nìkì tin ká Luuki gbɔŋku poonee ní.

^b 1.4 *U nì bi nín nín dáá bée*: Kpèè Luuki 24.49.

^c 1.5 Kpèè Maat 3.11, Maar 1.8, Luuki 3.16, Yoow 1.33.

^d 1.6 Dūú ŋmànti nì Amoo 9.11-12, Luuki 19.11.

^{ee} 1.7 Dūú ŋmànti nì Maar 13.32.

^f 1.8 Dūú ŋmànti nì Maat 28.19, Maar 16.15, Luuki 24.47-48.

^g 1.9 Dūú ŋmànti nì Maar 16.19, Luuki 24.50-51.

^{gb} 1.10 Dūú ŋmànti nì Luuki 24.4.

Diditontokol (1.13)

Jeerusaleem. Dijoollee kaa n̄n d̄atīn̄ Jeerusaleem: an d̄andatīn̄ n̄n s̄a d̄itan̄kpal diba ní. ¹³Bi b̄āān̄ niinee, ki j̄óm̄ diditontokol din ni bi n̄n p̄ee kp̄àāa kp̄áf̄ee. An n̄n s̄a Peetroo n̄i Yoowaneesi n̄i Yakubu n̄i Andree n̄i Fiillipi n̄i Toomasi n̄i Baateeleemii n̄i Maatiiu n̄i Yakubu Alfee j̄ip̄w̄on̄ n̄i Siim̄on̄ un n̄n là kí j̄ān̄ Room yabee, n̄i Yakubu j̄ip̄w̄on̄ Juud̄i. ¹⁴B̄in̄ k̄ok̄o n̄n kp̄áf̄i k̄inȳw̄abaant̄ii ki m̄t̄ii m̄eē ḡwim̄meem, bi n̄i binimpoobi biba, n̄i Yeesu na Maarii, n̄i Yeesu naalib mun.

¹⁵Iwiin gbanti poonee, Peetroo s̄il̄ nnabiyaamu mun n̄n kp̄áf̄i ki b̄ān̄ kii binib imuḡku iluuyee kansikin, ki b̄i-bi yii: ¹⁶«Nnabiyaamu, an máān̄ yii Unimb̄oti gb̄oḡku n̄n n̄n s̄ōōn̄ min Juudasi^k pu dooooyee, an ḡá m̄in̄. Kun puee Unimb̄oti Fam d̄i Daafiidi pu ki s̄ōōn̄ Juudasi un n̄n l̄int̄i nsan b̄i cúú Yeesuee pu. ¹⁷U n̄n ḡm̄à̄l̄ ti-kansikin ki mun n̄n s̄a ti-tundi nee poon ȳou

ub̄o. – ¹⁸Unil gbanti d̄u n̄toonam nimbiliḡ ki dá kusaau. Niin ní u l̄it̄i dicincibil, u-pool p̄ōō, u-nai k̄ok̄o ȳāān̄. ¹⁹Jeerusaleem yab k̄ok̄o n̄n gb̄il̄ an b̄oti gbantee, ní bi p̄ú kusaau gbanti diyindi bi-sooḡyin yii: Akeeldama, an taapu s̄a yii: fatiku saaku^{kp}. – ²⁰Ilan gb̄oḡkun ní ub̄oti Daafiidi n̄n s̄ōōn̄ ki s̄īin̄ yii:

< U-k̄oḡkooḡḡu ḡ kp̄ánt̄i kudigbuḡu, ub̄o ḡ taa ti k̄ó kudii gbantin, >

ní ki ḡt̄i ḡm̄à̄n̄ yii:

< Ub̄o ḡ f̄ōō u-tundi^l. >

²¹«Binib biba n̄n c̄eēn̄-ti ḡyunti ḡun Yeesu n̄n b̄i k̄itiḡ pu doo ti n̄i u ȳīīnee, ²²kí ȳōōn̄ daliḡkin Yoowaneesi f̄ul̄-u Unimb̄oti nyim kí tin cáá s̄āa ḡwiin ḡun u ȳík̄i ki n̄n j̄óm̄ yilpuee. An máān̄ yii binib gbanti kansikin ub̄o n̄n k̄ūt̄i ti-pu kí kp̄ánt̄i Yeesu fik̄it̄itam seeraleeliu^m.»

²³Peetroo l̄i m̄in̄ ki d̄ó̄yee, ní bi c̄āān̄ binib bili, Jooseefi un bi ȳfi Baarsabaasi ki ḡt̄i p̄āān̄-u diyindi yii Justuusee, n̄i Maatiyasi. ²⁴Ní bi m̄ēē yii: «Ti-Dindaan, sii di nyí b̄āā ḡma p̄obil. D̄ak̄à-ti un ní a l̄ēē bi-kansikinee, ²⁵udaan ḡ kp̄ánt̄i a-kpambal kí n̄n b̄i mpaan ḡun Juudasi d̄ū fá ki búnt̄i u-lan̄kee.»

²⁶Bi t̄ó kasee, Maatiyasi j̄in̄, ní bi d̄ū-u ki ḡāl̄ akpambal saalaa n̄i dibee pu.

ⁱ 1.12 Kp̄èè Maar 11.1.

^j 1.13 Peetroo... Juud̄i: d̄ū ḡm̄à̄nt̄i n̄i Maat 10.2-4, Maar 3.16-19, Luuki 6.14-16.

^k 1.16 D̄ū ḡm̄à̄nt̄i n̄i Ilan 41.10.

^{kp} 1.19 B. 18-19, kp̄èè Maat 27.3-8.

^l 1.20 Ilan 69.26, 109.8.

^m 1.22 Kp̄èè Maat 3.16, Maar 1.9, Luuki 3.21.

Circir Fam d̄āantam

2 ¹Pantikootiⁿ wiḡḡu dalee, bi-k̄ok̄o n̄n kp̄áf̄i ki b̄i dib̄w̄o-baantiil. ²Dicilpu kp̄alaayee, kuwoou kub̄o nȳánn̄i yilpu kii kubuḡkpaḡḡu kub̄oee, ní ki d̄ó̄m̄in̄ ki gb̄i kudii kun poon bi n̄n k̄ēe. ³Niinee bi k̄á alimbil aba kii aḡmi-limbilee b̄āān̄-bi, ki cúu ȳak̄at̄i t̄obin ní ki t̄ók̄ōn̄ b̄āā ḡma pu. ⁴Ní Circir Fam s̄int̄īn̄ ki k̄ó bi-k̄ok̄ōn̄ mm̄ōnt̄iim, ní bi kí̄n̄ ki s̄ōōn̄ isoon-caan in ḡfam t̄ī-bi b̄i s̄ōōnee.

⁵Iwiin gbantee, Juuda yab bin nóo Unimb̄oti deedeeyee n̄n d̄ó̄m̄in̄ Jeerusaleem, ki nȳánn̄i atimbun ḡin k̄ok̄o b̄i duulinyanee. ⁶Kuwoou b̄i ḡēe, ní samaa s̄ān̄n̄i ki b̄āānee, ní ki ḡt̄i b̄ak̄at̄i, kun puee bi-k̄ok̄o n̄n gb̄il̄ bi-sooḡyin binibee n̄n s̄ōōn̄ puee. ⁷Ní bi b̄ak̄at̄i s̄ēēē, an ḡá-bi bitii, ní bi kí̄n̄ ki b̄i s̄ōōn̄ n̄i t̄ob̄ yii: «Bin k̄ok̄o s̄ōōn̄ nee kaa s̄a Galiilee yabaaa? ⁸Kin, an ḡá mana ní ti-k̄ok̄o nee gb̄il̄ n̄i ti-tim̄mu sooḡyi poon tin bi s̄ōōn̄ nee? ⁹Ti-kansikin biba s̄a Paati, biba s̄a Meedi n̄i Eelam, biba mun s̄a Meesoopootamii n̄i Juudee n̄i Kapadoosi n̄i P̄ōnti n̄i Asii n̄i ¹⁰Friijii n̄i Paḡfilii n̄i Eejipiti n̄i Liibii jandi din p̄il̄n̄ Siireenee yab, n̄i bin k̄ok̄o nȳánn̄i Roomee. ¹¹Biba s̄a Juuda yab, ní biba mun s̄a binicambi bin f̄ōō Juuda yab marabee, Kreeti yab n̄i B̄ilaalibub. Kin an ḡá mana ní ti gb̄il̄ bi s̄ōōn̄ Unimb̄oti tunnyaḡḡi b̄oti timbi k̄ok̄o sooḡyin?» ¹²Ní bi b̄ak̄at̄i, kaa ti nyí tin poon ní bi b̄ee, ní ki kí̄n̄ ki l̄i t̄ob̄ cee yii: «Ba b̄oti n̄n s̄ēē dee?»

¹³Ama biba n̄n b̄i ki b̄ēēl̄-bi, yii: «Bi nȳūn̄ ndaam ní ki gb̄i!»

Peetroo nȳw̄obundi

¹⁴Niinee ní Peetroo ȳáat̄i ȳul̄, u n̄i akpambal saalaa n̄i dibee, ní ki ȳōōn̄ dinȳw̄obundi ki t̄eēn̄ mp̄on̄ ki b̄i-bi yii: «Nimbi Juuda yab, n̄i nimbi bin k̄ok̄o k̄ōd̄ Jeerusaleemee, ḡát̄iimaan ni-tafaliḡ kí p̄ilifi tib̄oti tin m̄ làá s̄ōōn̄ nee. ¹⁵Binib nee kaa gb̄i ndaam, kii nimbi n̄n d̄ak̄af̄i puee, kun puee an dáá s̄a n̄taafaawīin̄ ní. ¹⁶Ama tin ni w̄al̄ nee, Unimb̄oti b̄onaatiliu Jooweel n̄n n̄n l̄i puee dee yii:

¹⁷ < Iyuntijoolkaayee, m̄ làá d̄āa ȳant̄i

m-Fam ḡ kp̄ak̄at̄īn̄ unil s̄a

kamaa pu,

ni-j̄ip̄w̄ombi n̄i ni-bisalib d̄āa

n̄āat̄i m-nȳw̄obuḡḡi,

ni-naacimp̄ombi d̄āa w̄al̄if̄ tin

d̄ōōnee,

ní ni-jan̄kpilib mun d̄āa

d̄am̄int̄i tidam̄intiil.

¹⁸Ibaam̄on̄, iwiin gbantee, m̄ d̄āa

ȳant̄i m-Fam ḡ kp̄ak̄at̄īn̄

m-t̄ōnt̄on̄liibi bininjab n̄i

binimpoobi pu,

ní b̄i n̄āat̄i m-nȳw̄obuḡḡi.

¹⁹M d̄āa ḡáān̄ maamaacib yilpu,

ní kí d̄ak̄à tidaandi taapu.

Ni làá d̄āa k̄á fatiku n̄i ḡḡmi n̄i

ḡḡminȳiim.

²⁰ḡwīin̄ d̄āa kp̄ánt̄i dib̄w̄ob̄ondi

ní uḡmal ḡ kp̄ánt̄i kii fatikuee

kí w̄āat̄i ní ti-Dindaan

wiḡkpaḡḡuee nyooti ḡ

n̄n b̄ān̄.

ⁿ 2.1 Kp̄èè Akoo 23.15-21, Ditee 16.9-11.

²¹ Niinee, un sá kamaa yaa láa
fōō ki kíf
ki mēē ti-Dindaanee dāa kántí
difiil^{ny}. >

²² «Isirayeel yab, pīlifimaan
tibōti nee. Unimbōti yānti Yeesu
Naasaareeti^ŋ yōu njaan maamaaci
tuuŋŋi nì tidaandi ni-kansikin,
ki dākā-ni yii ūn di lafun túnní-u
ni-cee, kii nimbi ni-ba nín nyí puee,
kun puee tikōkō jítì ni-nimbiin ní.
²³ Kii Unimbōti nín nyí ki là, ki lēē
ki yóon puee, ní ni dū-u ki tī bin
kaa nyí Unimbōtee kpáá-u ndōpun-
tikaa pu ki kūū-u^m. ²⁴ Ní Unimbōti
fikiti-u, ki búti-u nkúm kusakai. Kun
puee nkúm kaa nūn kí nīn núb-u^o.
²⁵ A lì kii Daafiidi nín nīn sōon min
u-puee yii:

< M wāl ti-Dindaan nyunti sá
kamaa m-nimbiin,
tiba kaa làá nja-mi kun puee u
tikí-mi m-ŋaŋgiil pú.

²⁶ Mīn puee m bí dipōpindin ní
ki sōon an mōn-mi.
Nī min kōkō m-wunti bí
iwōfinee,
m máká yii m làá dāá fātí kí
ká dimaŋfal,

²⁷ kun puee aa làá dāá fá-mi
ditaŋkpiilin,
kaa làá yānti a-tōntōmmōntiu
un a lēēyee
wunti ní sūū.

²⁸ A yānti m bēē dimaŋfal
sāmbiyaamu,

a-nimbiin ní a làá dāá
gbéēn-mi dipōpindi^o. >

²⁹ «Nnabiyaamu, cānti m mōtī
tùkùmaan-ni ti-naanja Daafiidi
bōti. U kpū ní bi síb-u. U-kaakul
gbintti dáá bí ti-kansikin áli nīn dīn.
³⁰ Daafiidi nīn sá Unimbōti bōnaati-
liu ní. U nīn nyí Unimbōti nín pūti
ki pōon-u yii u làá dū ūn Daafiidi
naantuu ubō kí kaañ u-beejal puee^p.
³¹ An nīn sá Meesiya fikititam pu ní
u nīn sōon ki yōon yii:

< Waa làá dāá gbintí
ditaŋkpiilin,
u-wunti mun kaa làá dāá sūū. >

³² «Yeesu gbanti ní Unimbōti fikiti,
timbi kōkō ká ki sá seeradambi.

³³ Ti-Baa Unimbōti kaañ-u yilpu
u-ŋaŋgiil pú, ní ki tī-u u-Fam, kii
u nín nīn pēe pōon puee. Tin tin
ni wāl ki gbīl kōŋkōnneeyee, Circir
Fam min Yeesu tīn-tee tuuŋŋi dee.
³⁴ Di sá Daafiidi u-ba kaa nīn jōm
yilpu, ama ki mun lī ki síin yii:

< Ti-Dindaan tükū m-Dindaan
yii:

Kāl m-ŋaŋgiil pú
³⁵ kí nīn cí nyunti ŋun m làá dāá
yānti

á nīn kīn ki tókō a-nannanliibi
puee^r. >

³⁶ «Isirayeel maaliŋun yab kōkō, bēē-
maan nī ibaamōn poon yii, Yeesu un
ni kpáá ndōpantikaa puee, Unimbōti
dū-u ki nja ti-Dindaan ki lēē yii ú
nīn sá Meesiya.»

³⁷ Bi nín gbīl tibōti gbantee, ní
bi-pōbiliŋ mál tiŋan, ní bi fātii bālifi
Peetroo nī akpambal ŋin kīnee yii:
«Ti-nabiyaamu, mimmee, ti làá
nja mana?» ³⁸ Ní Peetroo kíf-bi yii:
«Kpántimaan ni-bimbim, bāa ŋma ní
yānti bí fāl-u Unimbōti nyim Yeesu
Kriisitoo yindi pu, ní Unimbōti ní dū
ni-kpitii kí pō-ni. Ní ní fōō Circir
Fam min Unimbōti nīn pōoŋee.
³⁹ Kun puee u-poondi gbanti sá ki tī
nimbi, nī ni-biyaamu, ki kpáan bin
bí ndanee, nī dinikitikpaandi din
kōkōwoooo ti-Dindaan ti-Nimbōtiu
làá dāá yīiŋee.»

⁴⁰ Peetroo gítii yōon anyōobun tikpil
ki sōon ki sáŋkí-bi yii: «Nyāmaan
waanee nib bin nōó isaŋkpitee
kansikin, kí kámaan difiil!» ⁴¹ Bin
fōō Peetroo bōti ki kīyee yānti
bi fūl-bi Unimbōti nyim. Yaadal
wiŋŋuee, binib bin kútii Yeesu
boonooliibi puee wīŋŋu nīn bān
kutukub bita nyōkōm.

Kriisitoo nikitil dipeepeekaal

⁴² Bi nīn pōontí bi-ba ki bíff
tin akpambal dākā-bee, ki kpáfí
kinyōbaantii nī kunabitiiun, ki jīn
ti-Dindaan jikaati, ki kpáfí dicilpu
ki mēē Unimbōti. ⁴³ Tifaandi nīn kō
bāa ŋma maamaacib nī tidaandi
tin akpambal nīn njaanee pu.
⁴⁴ Bin nīn fōō ki kīyee nīn kpáfí
dībōbibaantiil, ní bāa ŋma wanti nīn
sá ki tī bi-kōkō. ⁴⁵ Bi nīn nyáfí bi-sati
nī bi-wammōntiiti, ní ki yākatí ki tī
bāa ŋma nīn máan puee. ⁴⁶ Kutaa
kamaayee, bi nīn dōon múmul
kunimbōtidiin dicilpu ki nyōŋkí
Unimbōti, ki kpáfí akiti akiti adiinni
ki jīn ti-Dindaan jikaati, ki jīn

tijikaal nī dipōbaantiil nī dipō-
pindi poon, ⁴⁷ ki nyōŋkí Unimbōti.
Samaa kōkō nīn nēēn bi-bōti. Ní
kutaa sá kamaayee, ti-Dindaan
gbēentí bin kánti difiilee wīŋŋu.

Ufaliŋfaan ubō ká dicāandi

3 ¹ Dalba ní Peetroo nī Yoowa-
neesi nīn nōó ki jōm kunim-
bōtidiin tikúti tita wimmeem
yuntiŋu. ² Kunimbōtidiyee nīn
cáá kipunyōkō kin bi nīn yīi yii
Kipunyōkōnyaanŋee. Uninja ubō,
u nīn sá ufaliŋfaan doooo u-biyatin,
ní bi nīn cāabiñ-u ki kāantí kutaa
sá kamaa Kipunyōkōnyaanŋee
nyōkōpu, ú nīn mēē bin jītí ki kōó
kunimbōtidiinee animbil. ³ Uninjee
ká Peetroo nī Yoowaneesi cá kí
kōee, ní u bíi mēē-bi animbil. ⁴ Ní
dū bi-nimbikpeeru ki bāan u-pu, ní
Peetroo bí yii: «Kpèè doo!» ⁵ Niinee
ní u bíi kpèé-bi címmm, ki bāa cí
kí fōō tiba bi-cee. ⁶ Ní Peetroo bí-u
yii: «Maa cáá animbil kaa cáá
sindaariya, ama tin m cááyee, m
làá tī-si kudōŋu. Nī Yeesu Kriisitoo
Naasaareeti yōu yindi puee, yikí
cōom!» ⁷ Ní Peetroo cúu u-ŋaŋ-
giil ki dúkutii-u yilpu. Dicilpu
niinee, u-taŋŋi ŋin fālee tānti ki
ŋaŋkí, ⁸ ní u yùkū ki yúl, ní ki
kīn ki bíi cōom. U nī bi kōkō táá
ki kō kunimbōtidiin, ní u cōom ki
yùkufi ki tūnti ki nyōŋkí Unimbōti.
⁹ Kunipaa u kōkō nīn ká u cōomiñ
ki nyōŋkí Unimbōtee, ¹⁰ bi bēē-u
yii ūn di nīn kaał kunimbōtidiin
punyōkōnyaanŋee nyōkōpu ki mēē
animbilee. Ní an nja-bi maamaaci,
bi bākatí kijapaayee nīn ká dicāandi
puee.

^{ny} 2.21 Kpèè Joow 3.1-5.

^ŋ 2.22 Kpèè Maat 2.23, Luuki 18.37.

^m 2.23 Kpèè Maat 27.35, Maar 15.24, Luuki 23.33, Yoow 19.18.

^o 2.24 Kpèè Maat 28.5-6, Maar 16.6, Luuki 24.5.

^o 2.28 B. 25-28: kpèè Ilan 16.8-11.

^p 2.30 Kpèè Ilan 132.11, 2 Sami 7.12-13.

^r 2.35 Ilan 110.1.

**Peetroo sòòñ
kunimbòtidiin**

¹¹Uninjee gbíntii nǔb Peetroo nì Yoowaneesi ki nòó-bee, binib kòkò bàkati ki sànní ki dómíin bi-cee kadantiku un bi yí Saloomon kadantikuuee taapu^s. ¹²Peetroo ká mimmee, ní ki bí samaayee yii: «Nimbi Isirayeel yab, ba ná ní tin bí nee ná-ni maamaaci? Ba ná ní ni dū ni-nimbikpeeru ki báa ti-pu mín, a li kii timbi ti-ba pɔɔɔɔ àà ti-deedeu Unimbòti nimbiin di yānti uninja nee ká dicáandee? ¹³Di sá Abraam nì Isaaki nì Jaakob Nimbòtiu, ti-naanjab Nimbòtiuee^t di ná mín kí tī u-tɔntɔnliu Yeesu tinyool. Ún ní ni cúú ki tī Piilati yii naa là-u, bí kpò-u, nyunti n̄un Piilati u-ba bàà n̄n là kí gíin-u kí líyee. ¹⁴Ni yí yii naa là Yeesu un sá circir ki bí deedeeyee, ama ní ki gbāa yii ú gíin unikpòl kí tī-ni^u, ¹⁵ní ki kūū dimanfal Dindaan. Ama Unimbòti fikiti-u ditanjkiilin, timbi kòkò-woooo n̄n ká ki sá biseeradambi. ¹⁶Uninja un ni wāl ki nyí nee, Yeesu un ti fōò ki kíyee yindi pu ní kijapaai nee ká dicáandi. Ti n̄n fōò-u ki kíyee di yì-tì ní uninja nee pòkò tijan ni-kòkò nimbiin nee.

¹⁷«Kɔɔkɔnnee, m-nabiyaamu, m nyí yii naa n̄n nyí ní ki náa tin bí nee, ki kpáa ni-yidambi mun. ¹⁸Ama Unimbòti n̄n n̄n dī u-bɔnaatiliibi kòkò nyɔmmu pu ki sòòñ puee, yii Meesiya làá dāá jī

falaayee, an lafun ná mín^w. ¹⁹Mín puee, fámaan ni-kpitii kí gítimaan Unimbòti cee kí wàatī ní ú kpiti ni-kpitii kòkò. ²⁰Niinee, ti-Dindaan làá tīin-ni diɔɔɔɔfil yuntiɔu, kí tōn Yeesu un u lēē yii ú n̄n sá Meesiya ki tī-nee. ²¹Kun puee u dáá ká Unimbòti cee kí n̄n cí nyunti n̄un Unimbòti làá dāá kpánti tikòkò mɔm, kii u n̄n n̄n yānti u-circir bɔnaatiliibi sòòñ dooooyee puee. ²²Mooyiisi n̄n lī yii: <Ti-Dindaan ni-Nimbòtiu làá dāá lēē ni-nabiyaamu kansikin ubò, ú n̄n sá Unimbòti bɔnaatiliu kii mamee. Ní dāá p̄lifi tin kòkòwoooo u làá sòòñ n̄n nee. ²³Un sá kamaa yaa kaa dāa p̄lifiñ Unimbòti bɔnaatiliu gbantee, bi làá dāá nyānti-u Unimbòti samaau kansikin kí kpò-u^v. >» ²⁴Ní Peetroo n̄k̄i ki bí yii: «Unimbòti bɔnaatiliibi kòkò, bin n̄n sòòñ doooo Samiyeel yuntiɔu ki kpáa bin dāa páaanní u-boonee, bàà n̄ma n̄n nāat̄i tibòti gbanti wiinyi pu. ²⁵Nimbi di sá bin jín tin Unimbòti n̄n pōò ki tī u-bɔnaatiliibee, ki fōò u n̄n n̄n pūti ki pōò tin kí ná kí tī ti-naanjabee mun. Dipoon̄di gbanti poon ní u lī Abraam yii: <A-dican̄ku pu ní m làá dāá dī kí biñ duulinya timbuliɔ kòkò pu^a. > ²⁶Nimbi pu ní Unimbòti fikiti u-tɔntɔnliu Yeesu. U dū-u ki túnní ni-cee mpeepeekaam, ú dāañ kí ná-ni tijan kí nyānti báa n̄ma u-tun̄kpitiɔ poon.»

^s 3.11 Dūú n̄mānti n̄i 5.12, Yoow 10.23.

^t 3.13 Kpèè Disa 3.15.

^u 3.14 Kpèè Maat 27.15-23, Maar 15.6-14, Luuki 23.13-23, Yoow 18.38-40, 19.12-15.

^w 3.18 Dūú n̄mānti n̄i Luuki 24.26-27.

^v 3.23 B. 22-23: kpèè Ditee 18.15,18,19.

^a 3.25 Diny 22.18.

**Bi cáá Peetroo nì
Yoowaneesi ibɔsoon**

4 ¹Nyunti n̄un Peetroo nì Yoowaneesi n̄n dáá bíi sòòñ n̄i kunipaauee, ní bisaraaɔaliibi n̄i Sadásab n̄i bin cí kunimbòtidiyee kpiliu bāa. ²An kaa n̄n mɔk̄iñ-bi, kun puee bi bíi sòòñ n̄i samaa Yeesu b̄oti ki dākà yii bitanjkiibi làá dāá fikiti. ³Ní bi cúú Peetroo n̄i Yoowaneesi ki cáá tó sarkan áli kutaa n̄i ku-wuntil, kun puee an n̄n sá kujooú ní. ⁴Ní mín kòkòee, bin n̄n gb̄il bi-nyɔɔbuɔɔɔ gbantee tikpil n̄n fōò ki kíí. Bi-wíiɔɔ n̄n bān kii kutukub biɔmoo nykòkò.

⁵Kutaa wúntè, Juuda yab yidambi n̄i bitindanjkiilib n̄i bimaradakaliibi kpáfi Jeerusaleem. ⁶Bin n̄n bée di sá usaraaɔakpil Aani, n̄i Kaayiifi n̄i Yoowaneesi n̄i Aleekisandir n̄i bin kòkòwoooo n̄n sá usaraaɔakpil dican̄kune. ⁷Ní bi nyānti Peetroo n̄i Yoowaneesi ki yóòñ bi-kansikin ní ki b̄alifi-bi yii: «N̄ma pɔɔɔɔ pu n̄i n̄ma yindi pu ní ni ná mín ní?» ⁸Niinee Unimbòti Fam kpákat̄iñ Peetroo pu, ní u kíí-bi yii: «Biyidambi n̄i bikpilib, m ná-ni gaafalaa. ⁹Ni b̄alifi kí bée d̄in tijan tin ní ti ná uninja neeyee taapu, n̄i an n̄n ná pu ní u ká dicáandeeeee? ¹⁰Mín puee, ni-kòkò n̄i bée tijan, ki kpáa Isirayeel yab kòkò, yii an sá Yeesu Kriisitoo Naasaareeti yɔu yindi pu ní u pòkò. An sá u-pɔɔɔɔ pu ní uninja nee yú ni-nimbiin n̄i u-gbampɔɔɔɔ nee. Nimbi di kpáá Yeesu ndɔpuntikaa pu, ama Unimbòti fikiti-u ditanjkiilin. ¹¹Ún

pu ní an n̄mān Unimbòti gbɔɔɔkun yii:

<Ditanjkal din nimbi bidimaliibi dūu fée di kpánti ditanjkal din n̄b̄ kudi pɔɔɔɔee^b. >

¹²Baa n̄n kí dī ubò pu kí ká difiil see Yeesu baba pu. Di sá yii taapu doo Unimbòti kaa ti tī ufiil ubò un pu timbi binib máañ kí dī kí ká difiilee.»

¹³Biyidambee n̄n ká Peetroo n̄i Yoowaneesi sòòñ n̄i tinjatee, an ná-bi maamaaci, kun puee bi ká yii bi sá binifantantiibi, kaa nyí kugbɔɔ. Ama bi bée yii bi n̄i Yeesu di n̄n tāatí. ¹⁴Bi n̄n ká uninja un pòkòee yú bi-ceeyee, baa ti n̄n kí li tiba. ¹⁵Ní bi bí Peetroo n̄i Yoowaneesi n̄i nyā kubɔsoondiin kí wàatī-bi, ní ki kíñ ki b̄alifi tɔb yii: ¹⁶«Ti làá n̄n ná binib nee mana dee? Kun puee Jeerusaleem yab kòkò ká yii bi ná maamaacikpaan ubò, timbi ti-ba kaa ti n̄n kí néé. ¹⁷Ama, tibòti gbanti n̄i taa gb̄iti kí cù ndan samaa kòkò ceeyee, tí dū m̄p̄m̄piin kí p̄iim̄maan-bi nsan bí taa ti pée sòòñ Yeesu yindi gbanti pu báa ubò cee.»

¹⁸Niinee ní bi yíin-bi ki p̄iin-bi nsan bí taa ti sòòñ kí dākà binib Yeesu gbanti yindi pu báa fiii. ¹⁹Ní Peetroo n̄i Yoowaneesi f̄ati kí-bi yii: «An n̄n Unimbòti nimbiin yii tí p̄lifiñ nimbi kí yānti Unimbòtaaa? Kíímaan-ti! ²⁰Ama timbee, taa n̄n kí n̄n n̄m̄i kí taa sòòñ tin tin ti kée n̄i tin ti gb̄ilee.» ²¹Niinee ní bi f̄ati tí kp̄iin-bi ki gíin-bi ki l̄i, kaa nyí bi n̄n làá ná pu kí dáal bi-tafalee, kun

^b 4.11 Ilañ 118.22.

puee samaa kɔkɔ nɛn pàkà Unimbɔti tin bi nɛn ɔ́ee pu. ²²Uninja un nɛn ká maamaaci cáañtam gbantee nɛn jíti abin imun̄ku ili pu.

Yeesu boonnooliibi mèè ki nyàab m̄pon

²³Bi ɔ́iɛn Peetroo nɛn Yoowaneesi ki línyee, ní bi búnti bi-yab cee ní ki bān ki máafi-bi tin kɔkɔ bisaraa-ɔ́akpilib nɛn bikpilib lín-bee. ²⁴Bi gbíl mimmee, bi-kɔkɔ kpáfi dicilpu kinyɔ́baantii ki mēē Unimbɔti yii: «Ti-Dindaan, sii di náañ yilpu nɛn taapu, kitiɲ nɛn tiɲku nɛn tin kɔkɔ-woooo péé bée^c. ²⁵Sii di yānti a-Circir Fam dī ti-naanja a-tɔntɔn-liu Daafiidi pu ki sòon̄ yii:

< Ba ɔ́a ní atimbun yòontí
ɲi-ba yilpu

ki sòon̄ tibɔfan m̄n?

Ba ɔ́a ní samaa cáá
ilandɔkɔkpiti

in kaa làá t̄ ditundee m̄n?

²⁶Duulinya bɔtiibi nɛn biyidambi
kpáfi ki bóob̄ dikòndi

ki ján̄ ti-Dindaan Unimbɔti nɛn
ubɔti un u lēēyee^d. >

²⁷An lafun ɔ́a m̄n̄, yii kitiɲ nee poon Eeroodi nɛn Pɔnsi Piilati nɛn binicambi nɛn Isirayeel yab kpáfi kí ján̄ a-circir tɔntɔn-liu Yeesu, un a lēē u sá Meesiyayee^{ee}. ²⁸Kujaau kun bi ján̄ nɛn Yeesuee yānti bi ɔ́a n̄ tin kɔkɔwoooo a nɛn lí ki yóon̄ a-pɔɲɲu nɛn a-ciɲyi pu dooooyee.

²⁹Kɔɲkɔnnee, ti-Dindaan, kpèè bi nín lí yii bi làá ɔ́a-ti ntoomee puee, kí t̄tuñ timbi a-tɔntɔn-liibi tí n̄n

sòon̄ a-bɔti nɛn tininjati. ³⁰Á t̄nti a-ɲal kí dákà a-pɔɲɲu, bibunliibi n̄ ká dicáañdi, maamaacib nɛn tidaandi n̄ ɔ́a a-circir tɔntɔn-liu Yeesu yindi pu.» ³¹Bi mēē ki dóoyee, dibòbilin niinee kitiɲ c̄ɲkí, ní Circir Fam gbí bi-kɔkɔ mm̄ntiim, ní bi kíl ki bí sòon̄ Unimbɔti bɔti, kaa f̄aɲkí.

Bin fōo ki kííyee nyɔ́peɲu

³²Bin kɔkɔwoooo nɛn fōo Yeesu ki kííyee nɛn pēē kinyɔ́kɔ ní bi-pòbiling nɛn sá diba. Ubo kaa nɛn lí yii tin u cááyee sá u-baba yati, ama baa ɲma wanti nɛn sá ki t̄ bi-kɔkɔ ní. ³³N̄ m̄pɔɲkpaan ní Yeesu kpambaliɲ nɛn sòon̄ ki lèekí ti-Dindaan Yeesu fikititam seerau, ní Unimbɔti biindi nɛn bí bi-pu tikpil. ³⁴Bi-kansikinee, ubo kaa nɛn bí ki sá usoodaan, kun puee bin nɛn cáá akpaan áá adiinee nɛn nyáfi ní ki cāabiñ tin bi nyáfèe nimbiling ki biil̄ Yeesu kpambaliɲ nimbiin, ³⁵ní bi yàkatí bi-kansikin baa ɲma nín máañ miɲyee.

³⁶M̄n̄ ní Jooseefi ubo nɛn bí ki sá Leefi naakookun ní bi màl̄-u Siipiri tiɲkin. Yeesu kpambaliɲ nɛn paañ-u diyindi yii Baarnaabaasi, an taapu sá yii, un ɲmēentí binib ki t̄i kunyannyauee. ³⁷U nɛn cáá bukpaabubɔ ki dūu nyáfi, ní ki cáañ animbil ki bíl̄ Yeesu kpambaliɲ nimbiin.

Ananiyasi nɛn Safiira bɔti

5 ¹Ama, uninja ubo nɛn bí, bi ȳi-u Ananiyasi. U nɛn u-nimpuu Safiira nɛn kpáfi ki nyáfi bi-kpaatanti,

²ní ki b̄ati animbil, ki k̄n̄ ɲin kínee ki cáa bíl̄ Yeesu kpambaliɲ nimbiin. U-nimpuu mun nɛn nyí min u-cal ɔ́ee. ³Ní Peetroo bí yii: «Ananiyasi, ba ɔ́a ní a yānti Sitaan j̄in̄ a-pòbil poon m̄paan m̄n̄^f? A m̄nti Unimbɔti Fam ki b̄ati tikpaatan nimbiling pu. ⁴Sii di yì a-kpaatanti, a ɲun̄ kí dū-ti kí yóon̄. A nín tí nyáfi-tèe, sii di yì an nimbiling. Kin an ɔ́a mana ní a yānti nlandɔkɔkpiti fōo m̄paan a-pòbil poon m̄n̄? An kaa sá binib ní a m̄nti, an sá Unimbɔti.» ⁵ɲyunti ɲun Ananiyaasi gbil̄ mimmee, ní u líti ki kp̄i. Tifaandi nɛn kó bin kɔkɔwoooo gbil̄ an b̄tee. ⁶Ní binaacimpɔmbi yíki ki dū sata ki biin̄-u, ní ki yōon̄-u ki cáa síb̄.

⁷An yūnti ki bān̄ kii tikúti titee, ní u-nimpuu kóon̄, kaa kpáaa bēè tin jítee. ⁸Ní Peetroo b̄alifi-u dinyɔ́bundi yii: «Tùkù-mi, ni nín nyáfi tikpaatan puee nimbiling s̄ɔɔ?» Ní u kífi yii: «Iiin, ti nín nyáfi puee dee.» ⁹Niinee Peetroo bí-u yii: «Ba ɔ́a ní sii nɛn a-cal kpáfi ki c̄ɲkí ti-Dindaan Fam m̄n̄? Kpèè, bin síb̄ a-calee di d̄oon̄ kupunyɔ́kɔpuee! Bi làá d̄áa yōon̄ si mun.» ¹⁰Kpalaa niinee, ní u mun líti Peetroo taan̄i taapu ki kp̄i. Binaacimpɔmbi kóon̄ee, ki ká u kp̄i, ní bi yōon̄ u mun ki cáa síb̄ ki kól̄ u-cal. ¹¹Tifaandi nɛn kó Kriisitoo nikitil kɔkɔ nɛn bin kɔkɔ nɛn péé gbil̄ an b̄tee.

Bi nín nɛn ɔ́a n̄ maamaacib puee

¹²Yeesu kpambaliɲ nɛn ɔ́a n̄ tidaandi nɛn maamaacib tikpil samaa

kansikin. Bin fōo ki kííyee nɛn kpáfi dicilpu dibɔbaantiil Saloom̄n kadantikuu taapu. ¹³Tifaandi nɛn kó bin kaa fōo ki kííyee, ní bi-kansikin baa ubo kaa ti là kí s̄tífi p̄il̄-bi, ama nɛn m̄n̄ kɔkɔee bi nɛn pàkà-bi. ¹⁴Bininjab nɛn binimpooobi bin nɛn fōol̄ ti-Dindaan ki kíikée nɛn w̄ikí tikpil, ki gbēentí ɲyunti kamaa, ní ki dūu ɔ́a dinikitikpaandi. ¹⁵An yānti áli gba binib cāabiñ bibunliibi ki biil̄ nlambamu nɛn tikampati pu adan pu, án nín làá ɔ́a pu Peetroo yaa jítee, u-jilingku kpaɲkpam n̄ líti biba puee. ¹⁶Binib tikpil mun nɛn nyēēñ ntimu mun kaa dátin̄ Jeerusaleemee, ki cāabiñ bibunliibi nɛn bin pu arasiniibi nɛn ká bi wáatèe, ní bi-kɔkɔ k̄antí dicáañdi.

Bi s̄a n̄ Yeesu kpambaliɲ

¹⁷Niinee usaraaɲakpil nɛn u-yab kɔkɔ, an dákà yii Sadusab jandi, k̄n̄ ki ná Yeesu kpambaliɲ. ¹⁸Bi nɛn yíki cúú Yeesu kpambaliɲ ki piin̄-bi kudii. ¹⁹Ama ní kunyeeuee ti-Dindaan tuuɲu ɲubɔ d̄ómiñ ki piit̄i kusarkadii punyɔ́mmu ki nyānti-bi, ní ki bí-bi yii: ²⁰«Cù kí yūlmaan kunimb̄tidii poon kí dū dimaɲfal b̄ati kɔkɔ kí sòon̄, samaa n̄ gbil̄.» ²¹Bi gbil̄ mimmee, ní ki péé k̄utaafaau ki kó kunimb̄tidiin ní ki kíl ki bí dákà Unimbɔti b̄ati.

Niinee, usaraaɲakpil nɛn u-yab bāañ ki ȳiñ bibɔsoonliibi kitil. Bi kpáfi ki tú bí ȳiñ Yeesu kpambaliɲee kusarkadiin. ²²Pilisib bānee, kaa ká-bi kusarkadiin, ní ki f̄ati ḡit̄in̄ ki t̄kū-bi yii: ²³«Ti

^c 4.24 Kpèè Disa 20.11, Ilan 146.6.

^d 4.26 Ilan 2.1-2.

^{ee} 4.27 Kpèè Luuki 23.7-11, Maat 27.1-2, Yees 61.1.

^f 5.3 Dūu ɲm̄antí nɛn Yoow 13.2.

bàñee, kusarkadii p̄ kpáalkpal, ní soojab yú mpunyɔmu nyɔkɔpui, ní ti cúu piitèe, báà ubɔ̀ nì ubɔ̀ kpá poon!»²⁴ Bi gbìl mimmee, ní bin kpèé kunimbɔ̀tidiyee kpiliu nì bisaraaṅakpilib bākati nì Yeesu kpambaliṅ nín wáṅkì puee, kun puee tiba yaa làá gítì bān-bi tibɔ̀ti nee poon sɔ̀, baa nyí. ²⁵Ní ubɔ̀ bāań ki b́-bi yii: «Binib bin ni cúú ki tɔ̀ sarkanee di yú kunimbɔ̀tidiin ki dākà samaayee.»

²⁶Ní bin kpèé kunimbɔ̀tidiyee kpiliu nì u-pilisib cūti ki cáań-bi soooo, kaa ḡá-bi mɔ̀ɔ̀n, kun puee bi fāṅkí samaa ń taa tɔ̀-bi ataṅkpee.

²⁷Bi cáań-bee, ní ki cáá-bi ki cūnni bibɔ̀soonliibi kitil nimbiin. Ní usaraaṅakpil bālifi-bi tibɔ̀ti yii: ²⁸«Taa b́-ni yii ní taa ti sòòṅ diyindi din pu ni sòòṅ nee pu kpataaa? Kpèèmaan, dín pu nee ni yānti ni-bɔ̀ti gbanti gbìti Jeerusaleem kɔ̀kɔ̀! Mimmee, ni là timbi ń jì kijapaai nee kpuloool deeyaa!»²⁹Ní Peetroo nì Yeesu kpambaliṅ ḡin kíñee, kíí-u yii: «An máań tí gbìl Unimbɔ̀ti nyɔ̀kɔ̀ kí yànti binib. ³⁰Nimbi di kpáá Yeesu ndɔ̀puntikaa pu ki kūu-u, ní ti-naañjab Nimbɔ̀tiu fikitì-u. ³¹Unimbɔ̀ti dū-u ki kāań u-ḡaṅḡiil pú, ú nīn sá Ubɔ̀ti nì Ufiil ki tī Isirayeel yab b́ ḡmā kí fá bi-kpitii, Unimbɔ̀ti ń dūu pɔ̀-bi. ³²Timbi nīn ká ki sá biseeradambi an bɔ̀ti pu, ki kpáań Circir Fam min Unimbɔ̀ti tī bin tɔ̀-uee.»

³³Bi gbìl an bɔ̀tee, ní ki fōo diṅjuul ki là kí kpɔ̀ akpambal. ³⁴Ama

Fariisab kansikin ubɔ̀ nīn b́ niin, bi yīn-u yii Gamaliyeel^{gb}, u sá umara-dakal un samaa kɔ̀kɔ̀woooo nīn tɔ̀ee. Kijapaayee nīn yáatī yūl bibɔ̀soonliibi kitil kansikin ki pú kinyɔ̀kɔ̀ yii b́ dá láá nyānti akpambalee. ³⁵Ní u b́-bi yii: «Isirayeel yab, ní kpèèmaan tiṅan nì tin ní ni là kí ḡá nì njapaamu nee! ³⁶An kaa yúnti ní un bi nīn yī Teedasee yíki ki yī u-ba yii u sá unikpaan, ní binib bāń kii tilaafati tili ki nóó-u. Ní bi kūu-u ní bin kɔ̀kɔ̀woooo nīn nóó-uee yāl, báà ubɔ̀ kaa ti kíñ. ³⁷Ún boonee, ní Juudasi ugaaliileeja mun yíki ḡyunti ḡun bi kāań binibee, ní ki dáaliń kunipaau ki ḡiń u-jandi pú. Ní bi kūu u mun ní bin kɔ̀kɔ̀woooo nīn nóó-uee yāl. ³⁸Mín puee, tin m cáá ki làá tükù-nee di sá yii, ní càntīmaan binib nee kí taa ḡá-bi tiba, kun puee atuun ḡin bi ḡáań nee yaa nyánni binib cee, ḡi b́ kí dáá kúnti. ³⁹Ama an yaa nyánni Unimbɔ̀ti cee, naa ḡūn kí piin-bi nsan. Ní kpèèmaan tiṅan kí taa jáń Unimbɔ̀ti kujaau!»⁴⁰Niinee, bi-kɔ̀kɔ̀ kpáfi ki gbìlīn-u ní ki yíiń Yeesu kpambaliṅ, ní ki gbáń-bi anaalab, ní ki b́-bi yii b́ taa ti sòòṅ Yeesu yindi pu, ní ki ḡiń-bi ki líi. ⁴¹Nì dipɔ̀ɔ̀pindi ní Yeesu kpambaliṅ nīn nyáń bibɔ̀soonliibi kitil nimbiin, kun puee Unimbɔ̀ti ḡá-bi tinyool ki yānti bi jín falaa Yeesu yindi pu. ⁴²Ní baabadal bi b́ kunimbɔ̀tidiin, nì binib dumpui ki sòòṅ ki dākà tibɔ̀mɔ̀ntiil tin sòòṅ Yeesu, Meesiya puee, kaa gbènti.

ḡ 5.28 Dūu ḡmānti nì Maat 27.25.

^{gb} 5.34 Gamaliyeel nīn sá Juuda yab dākaliu ubɔ̀ un nyáń dinyindee ní. U nīn b́ u-timbundi bɔ̀sooṅkpaambi kitilin ní ki nīn dākà Pɔ̀ol mun (22.3).

Bi lēē binib biluli b́ nīn yàkatī tijin

6 ¹Iwiin gbanti poonee Yeesu boonnooliibi wīṅḡu nīn gbèeń, ní Juuda yab bin gbìl Greeki sooyee b́i gbùkuń nì Juuda yab bin pée b́i bi-dumpu dooooyee, yii baa tì bīn kpiipoobi tiwan tin bi yàkatī kutaa sá kamaayee kii bi nín tì bin béeyee puee. ²Ní Yeesu kpambaliṅ saalaa nì alee yíiń biboonnooliibi kɔ̀kɔ̀, ní ki b́-bi yii: «An kaa máań tí yànti Unimbɔ̀ti bɔ̀ti disoondi kí nīn kpèé tijin lanji. ³Mín puee, nnabiyaamu, lēēmaan ni-kansikin bininjab biluli bin pu báa ḡma nyí yii bi sá binimɔ̀ntiibee nì bin ni Circir Fam gbí tiṅanee, binib bin cáá iciinee, tí dū ditundi gbanti kí ḡúbiń-bi. ⁴Mimmee, timbi kánti mpaan kí dū ti-yuntiṅu kɔ̀kɔ̀ kí mèè ḡwimmeem kí sòòṅ Unimbɔ̀ti bɔ̀ti tin sá ti-tundee.»⁵Tibɔ̀ti gbanti mɔ̀ɔ̀kiń samaa kɔ̀kɔ̀, ní bi lēē Eetiyeen, un nīn fōo kí kí tikpil Circir Fam b́i u-ni tiṅan puee, nì Fiiliipi nì Prookɔ̀r nì Niikanɔ̀r nì Tiimɔ̀n nì Paameenasi nì Niikoolaa un sá Antiyoosi ki fōo Juuda yab marabee. ⁶Bi cáań-bi ki dākà Yeesu kpambaliṅ, ní akpambalee mēē Unimbɔ̀ti ki tī-bi, ní ki dū bi-ḡalii ki páań bi-pu. ⁷Unimbɔ̀ti nyɔ̀ɔ̀bundi mɔ̀tī gbìti ajan kɔ̀kɔ̀, ní Yeesu boonnooliibi mɔ̀tī wīnti tikpil Jeerusaleem tiṅkin, ki kpáań bisaraaṅaliibi tikpil nīn fōol Yeesu bɔ̀ti ki kíki.

Bi cúú Eetiyeen

⁸Unimbɔ̀ti nīn pú Eetiyeen diyi-mɔ̀l nì mɔ̀n tikpil, ní u nīn ḡáań

maamaacikpaambi nì tidaandi samaa kansikin. ⁹Dikitil din bi nīn yī iyumbu in bi líyee kitilee nib nīn yíki ki b́i kpākantí Eetiyeen. Bi nīn sá Juuda yab bin nyánni Siireen nì Aleekisandirii nì Siilisi nì Asiiyee ní. ¹⁰Ama baa nīn ḡūn kí sòòṅ kí líí-u, iciin in Circir Fam nīn yānti u sòòṅee pu. ¹¹Mín puee bi tī njapaamu mubɔ̀ tiba dibalin b́i lí yii: «Ti gbìl u sòòṅ tibɔ̀ti ki b́iíl Mooyiisi nì Unimbɔ̀ti yindi.»¹²Ní an cúú kunipaau poon ki kūtī ki kpáań bitindaṅkpiilib nì bimaradakaliibi, ní bi cūti cúuń-u mɔ̀n ki cáań bibɔ̀soonliibi kitil nimbiin. ¹³Ní bi yānti binib biba mɔ̀nti nnyimɔ̀n u-pu yii: «Uninja nee pée sòòṅ kaa gbènti ki b́iíl kunimbɔ̀tidii nee nì Mooyiisi marab, ¹⁴kun puee timbi gbìl u b́i yii Yeesu Naasaareeti yɔ̀u nee làá kpiti kunimbɔ̀tidii nee kí kpánti akoobil ḡin Mooyiisi nīn tī ti-naañjabee.»¹⁵Bibɔ̀soonliibi bin nīn kēe kɔ̀kɔ̀ dū bi-nimbikpeenju ki báań Eetiyeen pu, ní ki ká yii u-nimbiin kpánti kii Unimbɔ̀ti tuuṅḡu nimbiinee.

Eetiyeen nyɔ̀ɔ̀buṅḡi

7 ¹Ní usaraaṅakpil bālifi-u yii: «An sá mīn tiṅmanaaa?»²Ní Eetiyeen kíí-u yii: «Nimbi m-baabi nì m-nabiyaamu, m ḡá-ni gaafalaa. Pīlifimaan! Unimbɔ̀ti tinyooldaan dómīn ti-naanja Abraam cee ḡyunti ḡun u dáá b́i Meesoopootamiyee, ki wāati ní u nín kó Kaaran, ³ní ki b́-u yii: <Nyá a-tiṅkin nì a-dicaṅkun kí cù kitiṅ kin m làá dākà-see ni.>

ⁱ 6.11 Dūu ḡmānti nì Maat 26.59-61, Maar 14.55-58.

⁴Ní u nyán Kaldee tiŋkin ní ki cūti ki kóò Kaaran tiŋkin. U-baa kúm boonee ní Unimbōti cáañ-u kitiŋ kin poon ni bí nee. ⁵Waa nìn tī-u kitiŋ nee poon dijandi báà diba, áli gba waa nìn cáá tikpaatan wāā ki bàñ u-tabōbil. Unimbōti pōòh-u yii u làá dū kitiŋ gbanti kí tī-u, án kpántí ùh nì u-naantiibi kòkò wanti. Míh gbee, Abraam kaa nìn dáá cáá kibiki. ⁶Unimbōti bí-u yii: < A-naantiibi làá nìn sá binicambi kitiŋ kiban, kí kpántí iyumbu, bí sàañ-bi áli abin tilaafati tili. > ⁷Unimbōti gíti lī-u yii: < Ama kitiŋ kin yab làá dāá sàañ-bi mimmee, mama m-ba di làá dāá dáál bi-tafal. Boonee, a-naantiibee làá dāá nyā kitiŋ gbantin kí dāañ doo kí nìn nyóŋkí-mi. > ⁸Niinee Unimbōti tī-u digiil marau din sá u-poondi daanjuee. Míh puee Abraam màl Isaakee, ní ki gíí-u dikpandandi iwiin inií dal, ní Isaaki mun gíí Jaakōb, ní Jaakōb gíí ti-naanjab bin sá tinaakōti saalaa nì tilee^k.

⁹<Ti-naanjabee nìn ná Jooseefi, ní ki dū-u ki nyáfi bí cáá-u kí cūnni Eejipiti. Ama Unimbōti nìn bí u-cee ¹⁰ki nyánti-u u-falaa u kòkò poon, ní ki tī-u iciin ki yānti u-bōti fáati Faaroo Eejipiti bōtiu, ní Faaroo dū-u ki kāañ ú nìn sá gōmina Eejipiti tiŋki kòkò pu, ki kpāañ ùh ubōti

cindi. ¹¹Niinee ní ŋkùm miba nyán Eejipiti nì Kanaan timmu kòkò. An nìn sá falaakpaan ní. Ti-naanjab kaa nìn kāntí tiba kí jī. ¹²Jaakōb nìn nìn gbìl yii tijikaal bí Eejipitee, ní u tú ti-naanjab mpeepeekaam niin. ¹³Nlilitiimee ní Jooseefi yānti u-nabiyaamu béè-u, ní Faaroo béè kudicanu kun poon ní Jooseefi sée. ¹⁴Niinee ní Jooseefi tú bí cáañ u-baa Jaakōb nì u-samaau kòkò: bi nìn sá binib biŋmoo kpá imuŋku inaa. ¹⁵Jaakōb cūti Eejipitee, ní ki tin kpī niin. Míh ní ti-naanjab mun kpī niin. ¹⁶Ní bi yōòh bi-wunti ki cáa cūnni Siikeem, ki tin síb dikaakul din Abraam nìn dá nì animbil Amōr biyaamu cee Siikeemee^{kp}.

¹⁷<Ŋyunti ŋun an tóòb Unimbōti nì ḡá kii u nìn nìn pōòh pu ki tī Abraamee, ní Isirayeel yab bōti ki wíh Eejipiti tiŋkin. ¹⁸Ní ubōtipōon kāl, kaa nyí Jooseefi. ¹⁹U dū iciin ki ḡú ti-naanjab, ní ki cáá-bi ki sàantí, áli ki yānti bi nyántí bi-biyaamu ki féé mu kúu^l. ²⁰An yuntiŋu ní bi nìn màl Mooyiisi un nìn ḡāñ Unimbōti ceeyee, ní bi kpīñ-u iŋmal ita u-baa diiku poon^m. ²¹Bi dāa nyánti-u ki ḡman dūu féé, ní Faaroo bisal píí-u ki ḡúb-u kii ùh u-ba bikeeⁿ. ²²An di yì-ti ní Mooyiisi bífi Eejipiti yab ciŋyi kòkò, ki nìn pōò dibōsoondin ki kpāañ atuunni. ²³<U bàñ abin

^j 7.7 Tin pu biyakatikaabi 2-7 sòòh: B. 2-3: Diny 12.1. - B. 4: Diny 11.31, 12.4. - B. 5: Diny 12.7, 13.15, 15.18, 17.8. - B. 6-7: Diny 15.13-14, Disa 3.12.

^k 7.8 Kpèè Diny 17.10-14, 21.4.

^{kp} 7.16 Tin pu biyakatikaabi 9-16 sòòh: B. 9: Diny 37.11,28, 39.2,21. - B. 10: Diny 41.39-41. - B. 11: Diny 41.57, 42.1-2. - B. 13: Diny 45.1,16. - B. 14: Diny 45.9-10,17-18, binib biŋmoo kpá imuŋku inaa: Diny 46.27. - B. 15: Diny 46.1-7, 49.33. - B. 16: Diny 23.3-16, 33.19, 50.7-13, Joos 24.32.

^l 7.19 Biyakatikaabi 17-19. 17-18: Disa 1.7-8. - 19: Disa 1.10-11,22.

^m 7.20 Kpèè Disa 2.2.

ⁿ 7.21 Kpèè Disa 2.3-10.

imuŋku ilee, ní an dōmiñ u-pōbil poon yii ú cù kí mànti u-nabiyaamu Isirayeel yab pu. ²⁴Niin ní u ká Ueejipitija ubō bí ki sàantí u-nabiki kiba, ní u mótì ki kúti u-nabiki kin bi bí sàanté pu, ní ki kūu Ueejipitijee ki tōñ ipōntoon. ²⁵U bàā nyí yii u-nabiyaamu làá béé yii ùh pu ní Unimbōti làá dī kí fī-bi, ama baa ḡúñ ki béè. ²⁶Kutaa wúntèe, u ká bi-ŋmanijma kansikin bili bí jàá, ní u bíi sōŋkí bi-pōbiliŋ, ²⁷ní ki sáŋkí-bi yii: < M-bōobi, ni sá nna-biyaamu ní. Ba ḡá ní ni sàantí tōb míh? > ²⁸Ní un bíi sàantí u-jutee téé Mooyiisi ní ki fātii bālifi-u yii: < Ŋma di kāañ-si ti-kpiliu nì ti-bōsoonliu? A là kí kpò-mi kii a nín fu kūu Ueejipitija puee níi? > ²⁹An bōti puee, Mooyiisi sàñ ki cūti kín ki kóò Madiyan tiŋkin. Niin ní u màl mbininjabiyaamu muli^{ny}.

³⁰<Abin imuŋku ili boonee, ní Unimbōti tuuŋu dōmiñ u-cee kisugbooi kin wù bilbilee poon kuteeun, dijool din bi yí Siinaayee caŋin. ³¹Mooyiisi ká mimmee, ní an ḡá-u maamaaci. U sùti ki píl kí mōtíi kpèèyee, ní u gbìl Unimbōti neen lī yii: ³²< Man di sá a-naanjab Nimbōtiu, Abraam nì Isaaki nì Jaakōb Nimbōtiu! > Ní Mooyiisi wunti kín ki bíi jìki, ní waa ti là kí kpèè niin. ³³Ní ti-Dindaan bí-u yii: < Tákatí a-naatakaŋ, kun puee kitiŋ kin pu a yú nee sá circir tiŋki ní. ³⁴M ká ki gíti ká falaa un poon

ní m-samaau bí Eejipitee, ki gbìl bi-yaliŋkii mun pu, ní m kpákatiñ kí fī-bi. Kōŋkōnnee, níñ cá, m làá tō-si Eejipiti^o. >

³⁵<Mooyiisi un Isirayeel yab nìn yí ki bí yii: < Ŋma kāañ-si á nìn sá ti-kpiliu nì ti-bōsoonliuee? > ùh ní Unimbōti túnni bi-cee ú nìn sá bi-bōtiu kí nìn sá bi-filiu, ní ntuun ŋun u nìn ká kisugbooyinee nìn bí ki tútúñ-u. ³⁶Úh di ḡāañ maamaacib nì tidaandi Eejipiti tiŋkin ki nyánti-bi niin, ki gíti ḡāañ maamaacib nì tidaandi Tikati mōol poon, ki kpāañ kuteeun, laakin bi ḡá abin imuŋku ilee^{ŋm}. ³⁷Mooyiisi gbanti ubaanti tükū Isirayeel yab yii: < Unimbōti làá dāá lēè ni-nabiyaamu kansikin ubō, ú nìn sá Unimbōti bōnaatiliu kii mamee^{oo}. > ³⁸Ŋyunti ŋun samaa nìn kpáfi kuteeunee, Mooyiisi di nìn sí ntuun ŋun nìn sòòh nì u Siinaayi jool pu nì ti-naanjab kansikinee. Mooyiisi di nìn fōò dimaŋfal nyō-buŋŋi Unimbōti cee ki cáañ ki tī-ti^o. ³⁹<Ama ti-naanjab nìn yí, kaa là kí pīlifiñ-u. Bi-landkoi gíti Eejipiti watil. ⁴⁰Ní bi bí Aarōn yii: < Mā-ti awaa ŋin làá nìn lī ti-nyōkōpuee, kun puee Mooyiisi un nyántiñ-ti Eejipiti tiŋkinee, taa nyí kun di bāañ-uee. > ⁴¹Ŋyunti gbantee ní bi mōó dinabil, ní ki ḡá saraa ki tī-dì ní ki bí ki jīñ jijaal kun bíñ bi-ba mōó nì bi-ŋaliyee pu^p. ⁴²Niinee, Unimbōti fáu u-boon ki tī-bi, ki dū-bi ki líiñ iŋmalbijaa, bí nìn tòoti-i, kii

^{ny} 7.29 Biyakatikaabi 23-29. Disa 2.11-15,21-22, 18.3-4.

^o 7.34 Biyakatikaabi 30-34. Disa 3.1-10.

^{ŋm} 7.36 Biyakatikaabi 35-36. Kpèè Disa 2.14, 7.3, 14.21, Dikà 14.33.

^{oo} 7.37 kii mamee. Kpèè Ditee 18.15,18.

^p 7.38 Kpèè Disa 19.1-20.17, Ditee 5.1-33.

^p 7.41 Biyakatikaabi 39-41. Kpèè Dikà 14.3, Disa 32.1-6.

Unimbɔti bɔnaatiliibi nín nín nín ɲmàñ bi-gbɔnti poon puee yii:

<Unimbɔti bí yii, Isirayeel yab, man ní ni nín ɲá saraabi ki tī abin imuŋku ili ɲin ni nín ɲá kuteeuneeee?

⁴³Aayee, kun puee ni nín tūntí diwaal Mooleeki waadiiku kun ni gāa nì satee, nì diwaal din bi yī Rafanee ɲmalbijau.

An waanɲi ɲin ni nín mán ki jáamee puee, m làá cáá-ni Babiloon tinjin kuyuru^r. >

⁴⁴Kuteeunee, ti-naanjab nín cáá tanti un poon atankepee ali ɲin pu marab nín ɲmàñ ki kēe bēe. Di sá yii Unimbɔti nín tükü Mooyiisi yii ú gāa tanti kii un u dākā-uee nín bí puee ní Mooyiisi lafun ɲá mín. ⁴⁵Boonee, ti-naanjab fōō tantee bi-baabi cee ki kpáàa nóó Joosuwa ki kó ntimu mun nibulin ɲ Unimbɔti nín jīñ bi-nyɔkɔpuee poon. Niin ní tanti gbanti yúl ki dāa sāa Daafiidi yuntin^s. ⁴⁶Daafiidi gbanti bɔti nín fáatì Unimbɔti pɔbil, ní u mēē Unimbɔti yii ú càntì ú mā ɲkɔɲ-koon kí tī ùñ, bi-naanja Jaakɔb Nimbɔtiut. ⁴⁷Asee Saloomɔn di dāa mán kunimbɔtidii gbanti^u. ⁴⁸«Ama yilpu Nimbɔtiu kaa kòd adiin ɲin binib cáá bi-ɲalii ki māāyee. A li kii Unimbɔti bɔnaatiliibi nín nín lī puee, yii:

⁴⁹ <Ti-Dindaan bí yii: Yilpu sá m-beejal, ní kitiŋ sá m-taanɲi siinlanɲki, kudii kulɔkɔ ní ni làá gítì mā-mi,

àá mpaan ɲulɔɲu ní m làá dāá kāl kí ɲùɲfi?

⁵⁰ An kaa sá mama m-ba di náan tin bí nee kɔkɔw^w? >»

⁵¹Eetiyeen nìkì ki lī yii: «Nimbi binib nee yiliŋ pōō, ni-pɔbiliŋ dátiñ Unimbɔti, naa là kí pílifiñ-u mun. Baabadal ni jáà nì Circir Fam, kii ni-naanjab nín nín ɲáan puee. ⁵²Bín di nín sāan Unimbɔti bɔnaatiliibi kɔkɔ, ki kūū bin nín sòon ki yóon yii Deedeedaan làá dāá dāanee. Kɔɲkɔnnee ni nyáfi Yeesu Deedeedaanee ki kūū-u^y. ⁵³Nimbi di fōō Unimbɔti tuuɲɲu^a cee marab ki mun di kaa là kí ɲúb-bi.»

Eetiyeen kúm

⁵⁴Bibɔsoonkpaambee gbíl mimmee, an wūñ-bi, ní bi fōō Eetiyeen pu diɲuul tikpil ní bi-nyinɲi gā tɔb kàkaka. ⁵⁵Ama Circir Fam gbí Eetiyeen, ní u dū u-nimbikpeenɲu ki bāan yilpu, ki ká Unimbɔti nyooti ní Yeesu yú Unimbɔti ɲanɲiil pú. ⁵⁶Ní u bí yii: «Kpèèmaan, m ká yilpu cúu pīiti, ní Yeesu Kinibiki yú Unimbɔti ɲanɲiil pú!» ⁵⁷Ní bi yíkì tátì mpon ki kpáà bi-tafalin, ní bi-kɔkɔ yíkìñ u-pu kíkil, ⁵⁸ki cúu-u ki dáal-u

^r 7.43 B. 42-43: Amoo 5.25-27.

^s 7.45 B. 44-45: Disa 25.9,40, Joos 3.14-17.

^t 7.46 Kpèè 2 Sami 7.1-16, 1 Kroo 17.1-14.

^u 7.47 Kpèè 1 Bib 6.1-38, 2 Kroo 3.1-17.

^w 7.50 B. 49-50: Yees 66.1-2.

^y 7.52 B. 51-52: dūú ɲmàntì nì Yees 63.10, 2 Kroo 36.16, Maat 23.31.

^a 7.53 Dūú ɲmàntì nì Gala 3.19, Eebru 2.2.

ki nyántì kitiŋ kpaanceetiŋu, ní ki yánkì-u atankepee ki kūū. Bin nín lēē u-pu seerakpatee nín cáan bi-bɔkutiŋ ki bí unaacimpɔɔn un bi nín yī Sɔlee cee. ⁵⁹ɲyunti ɲun bi bí yāŋkí Eetiyeen atankepeeyee, ní u bí mēē yii: «Ti-Dindaan Yeesu, fōō m-naŋki!» ⁶⁰Niinee ní Eetiyeen gbāan ki téen mpon yii: «Ti-Dindaan, taa dū bi-kpitii nee kí dáal bi-tafal^b!» U lī mín ki dóoyee, ní ki sīntì.

8 ¹Sɔl ùñ nín ká yii Eetiyeen lafun máan ɲkúm gbanti.

Sɔl sāan Kriisitoo nikitil

ɲwiin gbantee, dinimbinaamaɲkpaandi nín jéetì Kriisitoo nikitil din bí Jeerusaleemee pu. Bi-kɔkɔ yāl ki búntì Juudee nì Samaarii tinjgammun, see Yeesu kpambalin baba di nín kíñ. ²Bininjab bin nín nóó Unimbɔti deedeeyee di nín síf Eetiyeen ní ki sún u-pu tikpil.

³Sɔl ùñ là kí kúntí Kriisitoo nikitilee, ní ki kòd adiinni ki cúti bininjab nì binimpoobi kɔkɔ ki càñ ki tòò sarkan.

Fiiliipi sòon Unimbɔti bɔti Samaarii tinjin

⁴Bin nín yālee nín cá ajan sá kamaa ki sòon Meesiya bɔmɔntiiti. ⁵Fiiliipi nín sīntì Samaarii tinjin ki bí sòon Kriisitoo bɔti. ⁶ɲyunti ɲun bi gbíl Fiiliipi nyɔɔbundi, ki wāl maamaacib bin u nín ɲáanee, samaa kɔkɔ nín pílifi tin u sòonee tinjan. ⁷Kun puee arasiniibi nín gbáa ibiil ki nyēē biwaatiibi tikpil pu,

ní bifalinfaambi nì bideembi tikpil kántì dicáandi. ⁸Ní dipɔɔɲinɲkpaandi nín jéetì kitiŋ gbanti poon.

⁹Uninja ubɔ nín bí kitiŋ gbantin, bi yī-u Siimɔn. Kijapaayee nín sá ukpaɲkpanti ki yāntì an ɲáan Samaarii yab maamaaci u-kpaɲkpantiiku pu, ki yī u-ba yii unikpaan. ¹⁰Binikpaambi nì mbiyaamu kɔkɔ nín pílifiñ-u tinjan, ní ki lī yii: «Unil nee di sá Unimbɔti pɔɲɲu ɲun bi yī mponkpaanee.» ¹¹Bi nín pílifiñ-u tinjan kun puee u nín cáá u-kpaɲkpantiiku ki ɲáan maamaacib an yúntì. ¹²Fiiliipi nín sòon tibɔmɔntiil tin sá Unimbɔti Beel nì Yeesu Kriisitoo bɔtee, ní bi fōō u-bɔti ki kíí, ní bininjab nì binimpoobi yāntì bi fūl-bi Unimbɔti nyim. ¹³Siimɔn u-ba fōō ki kíí. Bi fūl-u ki dóoyee, waa ti là kí sítí kí wātì Fiiliipi. U nín ká Fiiliipi ɲáan tidaandi nì maamaacikpaɲkpaambee, ní u bākati tikpil.

¹⁴Yeesu kpambalin bí Jeerusaleem ki gbíl yii Samaarii yab fōō Unimbɔti bɔti ki kííyee, ní bi lēē Peetroo nì Yoowaneesi ki túnní bi-cee. ¹⁵Bi bāan Samaarii yab ceeyee, ní ki mēē ki tī-bi bí ɲmā kí fōō Circir Fam, ¹⁶kun puee Circir Fam kaa nín dáá kpákatiñ Samaarii yab bāa ubɔ pu. Bi nín péé fūl-bi nnyim ti-Dindaan Yeesu yindi ɲmaninɲma pu ní. ¹⁷Ní Peetroo nì Yoowaneesi dū bi-ɲalii ki pāan Samaarii yab pu, ní bi fōō Circir Fam. ¹⁸Siimɔn nín ká yii akpambal dū bi-ɲalii ki pāan bi-pu bi fōō Circir Famee, ní u tī Peetroo nì Yoowaneesi animbil,

^b 7.60 Dūú ɲmàntì nì Luuki 23.34.

¹⁹ní ki bí-bi yii: «Tīmaan ma mun an pɔŋɔ, un pu ní m yaa dū m-ɔalii ki páaŋee, ú fōō Circir Fam.» ²⁰Ní Peetroo fātii kíf-u yii: «A nín dākafi yii bi dù animbil kí dā Unimbɔti pɔl puee, si nì a-nimbiliŋee kɔkɔ n̄ ɔ́ ɔ́ fáam! ²¹Aa péee cáá tiba nì tiba tin bíi jítí nee poon. Kun puee a-pɔbil kaa bí deede Unimbɔti nimbiin. ²²Fá a-landɔkɔkpitii kí mèè ti-Dindaan, an yaa yíi min min a dākafi a-pɔbilinee u làá dūú p̄-si, ²³kun puee m wál a-poon tū kii tiloolee ní ikpiti kusakai bá-si.» ²⁴Ní Siimɔn kíf-bi yii: «Gbàammaan ti-Dindaan ni-ba kí tī-mi, án nín làá ɔ́ pu tin kɔkɔwoooo nì sòon nee tiba n̄ taa bān-mee!» ²⁵Peetroo nì Yoowaneesi lēekì seerab ki sòon Unimbɔti ɔti ki dóò Samaariyee, ní ki fātii nín gítí Jeerusaleem ki sòon Tibɔmɔntiil Samaarii timbilimmu tikpil poon.

Fiiliipi nì Ueetiyoopiija ubɔ ɔti

²⁶Ní ti-Dindaan tuuŋɔ ɔubɔ tükü Fiiliipi yii: «Yíkí kí túl ɔngan pú kí dī nsan ɔun sintī Jeerusaleem ki cá Gaasaayee, nsan ɔun baa ti dēe.» ²⁷Ní u yíkii búnti. Niinee, Ueetiyoopiija ubɔ u sá ufaal ki bí Eetiyoopii nimpubɔtiu Kandaasi cee ki sá ukàlinjakpaan. Ún di nìn kpèé unimpubɔtee pijawanti kɔkɔ. ²⁸U nìn dómín Jeerusaleem ki jáam Unimbɔti ki dóoyee ki fātii kùh. U nìn ká u-tɔrɔkuu pu itaamu dátí-u ní ki kàan Unimbɔti ɔnaatiliu Yeesaya gbɔŋku poon. ²⁹Ní Unimbɔti Fam tükü Fiiliipi

yii: «Còom kí kintí tɔrɔku nee!» ³⁰Ní Fiiliipi sàh ki bànee, ki gbíl kijapaayee bíi kàan Yeesaya Unimbɔti ɔnaatiliu gbɔŋku poon. Ní u bálifi-u yii: «A gbíl a nín kàan puee taapuɔɔ?» ³¹Ní u kíf-u yii: «M yaa kaa ká ubɔ n̄ tükü-mi taapu, m làá ɔ́ mana kí gbíl?» Ní u mèè Fiiliipi n̄ jòm kí kál u-cee tɔrɔkun. ³²Unimbɔti gbɔŋku jandi din u nìn bíi kàanee nín tükü-ti puee sèe:

«Bi cáá-u ki cūnni kii bi nín cáh upii kí kpò puee, kii bi nín cēē dipibil kuti di ɔmí kaa sūh puee, mín ní waa nìn wāh ki lī tiba.

³³U sintī u-ba taapu, baa pòh-u.

Ŋma di làá dāá ɔmā kí tükü u-maaliŋu yab tin jítèe, kun puee bi lēē u-manfal duulinyan^c»

³⁴Ní ukàlinjee bí Fiiliipi yii: «M gbàam-si, ɔma pu ní Unimbɔti ɔnaatiliu sòon mín ní? Úh u-ba pu ní u sòon mimmaa, ubɔ pu ní?»

Fiiliipi nì ueetiyoopiija (8.31)

³⁵Niinee ní Fiiliipi yòon dinyɔɔ-bundi ki kí ki bíi sòon ki tókòh dijandi din u kàanee pu ki bíi tükü-u Yeesu ɔmɔntiiti. ³⁶Bi còom ki cée, ki bàh laaba ki ká nnyim, ní ukàlinjee bí yii: «Kpèè, nnyim sèe nee. Ba di giti likintí-mi bí taa fàl-mi Unimbɔti nyim?» [³⁷Ní Fiiliipi kíf-u yii: «An cáá nsan bí fàl-si Unimbɔti nyim a yaa fōō ki kí nì a-pɔbil kɔkɔ». Ní ukàlinjee kíf-u yii: «M fōō ki kí yii Yeesu Kriisitoo sá Unimbɔti Jipɔɔn^d.»] ³⁸Ní u bí yii bí yóon tɔrɔku, ní u nì Fiiliipi liitil nín sintī ɔkpinni, ní Fiiliipi tin fùl-u Unimbɔti nyim. ³⁹Bi nyánni nnyiminee, Unimbɔti Fam yòon Fiiliipi. Ní ukàlinjee kaa ti ká-u, ama ní ki níki u-saŋɔ nì dipɔɔpindin. ⁴⁰Fiiliipi, ún tin nyán Asooti^{ee}. Niinee u sòon tibɔmɔntiil ki kpáan ntimbilimu mun poon u jítèe ki tin bàh Seesaaree.

Sɔl fōō Yeesu ki kí

(Atuun 22.6-16, 26.12-18)

9 ¹Ŋyunti gbantee, Sɔl kaa cānti ti-Dindaan boonooliibi nnikpaakoon. U nìn cūti usaraaŋa-kpil cee ²ki mèe-u yii ú tī-u tigbɔn ú cáá cūnni Damaasi kpafidiŋŋi kpilib cee, án nín làá ɔ́ pu u yaa ká biba niin bin nóo nsan gbantee, uninjeeee, unimpueeeef, ú cúu-u kí bóob kí cáan Jeerusaleemee. ³U yíkí u-saŋkindi pu ki tóob Damaasee, kpalaayee, ɔwalifi ɔubɔ nyánni yilpu ki mántii tú-u ki jilŋkí, ⁴ní u lítí kitiŋ. Niinee ní u gbíl nneen

ɔubɔ bí-u yii: «Sɔl, Sɔl, ba ɔ́ ní a páb-mi mín?» ⁵Ní u bálifi yii: «An sá sii ɔma ní, m-Dindaan?» Ní ti-Dindaan kíf-u yii: «An sá man Yeesu un a pábee. ⁶Yíkí kó kitiŋin. Niin ní bi làá tükü-si min sá á ɔ́ ee.» ⁷Tifaandi kó bininjab u nì bin nìn nóoyee. Bi yúl, kaa ti ɔh̄n kí wāh kí lì tiba, kun puee bi gbíl nneen pu ki mun kaa wál báa ubɔ. ⁸Ní Sɔl yáatii yúl ki ɔubití u-nimbiliŋee kaa ti wál. Ní bi cúu u-ɔal ki dátí-u ki cáá cūnni Damaasi. ⁹Ní u kál iwiin ita, kaa wál, kaa jíí, kaa nyūh mun.

¹⁰Ama Yeesu boonooliu ubɔ nìn bí Damaasi, bi yíi-u yii Ananiyasi. Ti-Dindaan nyánti u-ba ki dākā-u, ní ki yíi-u yii: «Ananiyasi!» Ní u kíf yii: «M sèe, m-Dindaan.» ¹¹Ní ti-Dindaan bí-u yii: «Yíkí dī didandi din bi yíi didancaalee kí nyàab Juuda dumpu un bi yíi Sɔl u sá Taarsee. Sɔl gbanti bí mèè ɔwimmeem ¹²ní m yánti u ká sii Ananiyasi kóon ki dū a-ɔalii ki páah u-pu ú ɔmā kí wál.» ¹³Ní Ananiyasi kíf-u yii: «M-Dindaan, m gbíl binib tikpil cee tikpitiil tin uninja nee ɔ́ a-yab bin bí Jeerusaleemee pu. ¹⁴U dómín doo ki cáá mɔn ɔun bisaraaŋakpilib tīn-u ú n̄n cáa bóob bin kɔkɔwoooo nóo-see.» ¹⁵Ní ti-Dindaan bí-u yii: «Nín cá, kun puee uninja gbanti di sá un m lēē ú lēē seera m-pu bin kaa sá Juuda yabee nì bi-ɔtiibi, nì Isirayeel yab kɔkɔ nimbiinee. ¹⁶Ní man m-ba n̄ dāá dākā-u falaa un u làá jī m-yindi

^d 8.37 Biyakatikaabi 37 kaa bí tigbɔŋkpikil tikpil poon.

^{ee} 8.40 Asooti ní bi nìn yíi Asidoodi (kpèè 1 Sami 5.1-7).

^f 9.2 Dūú ɔmánti nì Yees 30.21, Ilan 27.11.

puee.» ¹⁷Niinee, Ananiyasi búnti ki bàñ ki kó kudicaŋuee ni, ki dū u-ŋalii ki páaŋ Sɔɔl pu, ní ki bí yii: «M-nabiki Sɔɔl, ti-Dindaan di túnní-mi. Úñ di sá Yeesu un a nìn ká nsanni a nín nìn dōoñ puee. U là á wāl, kí gbí Circir Fam.» ¹⁸Dicilpu niin ní tiba nyánní u-nimbiliŋin ki lítí kii ijɔmpɔkɔee, ní u wāl. Ní u yíkí bi fúl-u Unimbɔti nyim. ¹⁹Ní u jín tijin ki fátii ká mpɔn.

Sɔɔl sòoñ Unimbɔti bɔti Damaasi

Ní Sɔɔl kāl Damaasi iwiŋkaaŋkaa Yeesu boonooliibi cee, ²⁰ní ki kpáaa kí ki sòoñ Yeesu pu akpafi-diinni, yii u sá Unimbɔti Jipɔɔn. ²¹An nìn ɔ́á bin kɔkɔwoooo nìn bíi plifíñ-uee bitii, ní bi lí yii: «Kaa sá un nìn bí Jeerusaleem ki páb bin nóó Yeesuee deeee? Waa tí dómíñ doo kí cūti-bi kí bóob-bi kí cáá-bi bisaraaŋakpilib nimbiin deeee?» ²²Ŋyunti gbantee, Sɔɔl nìn mɔtíi kánti mpɔn, ki sòoñ ki pɔ́kíñ Juuda yab bin bí Damaasee, ki dàkà-bi yii Yeesu lafun sá Meesiya.

²³Iyunti tikpil jítèe, ní Juuda yab kpáfi kinyɔkɔ ki là kí kpɔ-u. ²⁴Ama Sɔɔl béè tin bi là kí ɔ́ee. Bi nìn dōoñ ki nākantí ki cīití-u Damaasi tiŋki gundi punyɔmmu nyɔkɔpui ŋwiimpu nì kunyeeu kí ɔ́mā kí kpɔ-u. ²⁵Kunyeeuee, bin dī Sɔɔlee dū ŋɔmii ki kúl kukabiku ki dū Sɔɔl ki tākañ, ki dū-u ki nāati digundi, ní u tin tīiñ kitiŋ ki nyáñ ki búntiḡ.

Sɔɔl bí Jeerusaleem tiŋkin

²⁶Niinee, Sɔɔl cūti Jeerusaleem ki bàà là kí dū u-ba kí kón Yeesu boonooliibin. Ama bi-kɔkɔ nìn fàŋkí-u, kaa nyí yii u kpánti Yeesu boonooliu. ²⁷Ní Baarnaabaasi cáá-u ki cūnni Yeesu kpambaliŋ cee ki máafi-bi Sɔɔl nín nìn ká ti-Dindaan nsanni, u sòoñ nì u puee, nì min Sɔɔl nìn sòoñ Damaasi ki cánti ki pɔñ Yeesuee. ²⁸U nì bi nìn kíñ ki yīiñ Jeerusaleem, ní u sòoñ ti-Dindaan pu, kaa fàŋkí. ²⁹Ní u nì Juuda yab bin gbíl Greeki soonyee sòoñ ki kpākantí tɔb, ní bín nìn kíñ ki nyàab kí kpɔ-u. ³⁰Nnabiyaamu mun kíñee gbíl mimmee, ní ki yóoñ-u ki cūnni Seesaaree, ní ki yānti u búnti Taarsi.

³¹Kriisitoo nikitil din nìn bí Juudee nì Galiilee nì Samaariyee nìn kíñ ki bí nsɔŋfin ki báaŋ inyaan ki fàŋkí ti-Dindaan, kaa là kí yìntīñ-u. Ní bi-wíiŋŋu nìn gbēentí mun, kun puee Circir Fam nìn bí bi-cee.

Eenee cáaŋtam

³²Peetroo nìn yīiñ niin timmu kɔkɔn ki mǎntí Kriisitoo yab pu, ní ki kpáaa sīnti bin nìn kòd Liida tiŋkinee cee, ³³ní ki tin ká uninja ubɔ, bi yīi-u Eenee. U nìn sá ufaliŋfaan ki dō u-lambaŋki pu abin anii. ³⁴Ní Peetroo bí-u yii: «Eenee, Yeesu Kriisitoo cáaŋ-si! Yíkí kpáb a-lambaŋki.» Ní u yáati yúl dicilpu niin. ³⁵Bin kɔkɔwoooo nìn kòd Liida nì Saaronee nìn ká-u, ní ki kpánti bi-ba ki kíñ ki nóó ti-Dindaan.

Tabiita fikititam

³⁶Unimpu ubɔ nìn bí Joopee ki nóó Yeesu, bi yīi-u Tabiita, – greeki soonyi poonee bi yīi-u Dɔɔrkaasi^{gb}. – U nìn ɔ́aañ binib tiŋan tikpil, ní ki pūñ biwɔfib animbil mun. ³⁷Ŋyunti gbantee, u búŋkí ní ki kpíi. Bi fúl-u ki dódyee, ki cáá-u ki jóm diditɔntɔkɔl pu ki bíl. ³⁸Joopee nì Liida kaa nìn dátiñ tɔb. Yeesu boonooliibi gbíl yii Peetroo bí Liida, ní bi tú bininjab bili u-cee bí cūu gbàamīñ-u yii ú dāaŋ bi-cee malaa malaa. ³⁹Ní Peetroo yíkí dicilpu, u nì bininjabee kɔkɔ búnti. Bi bàñee, ní bi cáá-u ki jóm diditɔntɔkɔl pu. Bikpiipusoodambi kɔkɔ nìn dómíñ ki mǎnti ki gón Peetroo ki sūñ ki dàkà Peetroo Dɔɔrkaasi nín nìn dáá bí ki lù abɔkuti nì satab biŋyee. ⁴⁰Ní Peetroo nyánti binib kɔkɔ ní ki gbāaŋ ki bíi mēe, ní ki fātí utaŋkpiil pu ki bí yii: «Tabiita, yíkí!» Ní u ɔ́biti u-nimbiliŋ ki kpēe Peetroo, ní ki yáati kāl. ⁴¹Ní Peetroo tānti u-ŋal ki cúú-u ki yáati-u ki yóoñ, ní ki yīiñ Kriisitoo yab nì bikpiipusoodambee, ki dū un fikitèe ki dūu dàkà-bi. ⁴²Joopee yab kɔkɔ gbíl an bɔtee, ní binib tikpil fōō ti-Dindaan ki kíí. ⁴³Peetroo nìn kāl Joopee ki yúnti ugbanjɔb un bi nìn yīi Siimɔnyee cee.

Peetroo nì Kɔɔrneeyi bɔti

10 ¹Uninja ubɔ nìn bí Seesaaree, bi yīi-u Kɔɔrneeyi. U nìn sá usoojakpil disoojakitil din bi yīi Itali yalee kansikin. ²Uninja gbanti nìn nóó Unimbɔti ki sá unimɔnti,

u nì u-dicaŋku kɔkɔ nìn fàŋkí Unimbɔti. U nìn pūñ Juuda yab wɔfib tiwan ní ki mēe Unimbɔti baabadal. ³Dalbee, an cá kii tikúti titee, u ká Unimbɔti tuuŋŋu kpírrr, ŋu kóoñ u-cee ní ki bí-u yii: «Kɔɔrneeyi!» ⁴Tifaandi nìn kó-u, ní u kíñ ki bíi kpēe Unimbɔti tuuŋŋu, ní ki bí yii: «Ba ɔ́á ní, m-Dindaan?» Ní ntuun bí-u yii: «A-wimmeem nì a nín pūñ tiŋyee bàñ Unimbɔti, ní u tēetí a-pu. ⁵Tō bininjab kɔŋkɔnnee Joopee bí yīiñ un bi yīi Siimɔn ki páaŋ-u diyindi yii Peetrooyee. ⁶U bí ugbanjɔb un bi yīi Siimɔnyee cee, un diiku bí tiŋku caŋinee.» ⁷Ŋyunti ŋun ntuun ŋun nìn dómíñ ki sòoñ nì Kɔɔrneeyee búntèe, ní u yīiñ u-tɔntɔnliibi bili nì sooja ubɔ un nìn bí u-cee ki fàŋkí Unimbɔtee. ⁸U nìn máafi-bi tibɔtee ní ki dū-bi ki tú Joopee.

⁹Kutaa wúntèe, bi bí nsanni ki tóob kitiŋ gbantee, Peetroo jóm kudii yilpu kuwiŋkuluu yuntiŋu kí mēe. ¹⁰Ŋkùm nìn cúú-u, u bàà là kí jī. Ŋyunti ŋun bi bíi ɔ́aañ-u tijinee, ní an ɔ́á-u kii ŋgeemee. ¹¹Ní kuta-gbɔŋu pīiti, ní u ká tiwan tiba bí kii satakpaanee bi bóob ajannaatil pu ki sīntiñ kitiŋ u-nimbiin. ¹²Tiwan tin còom ataa anaayee nì tin fūee nì nnɔmbiyaamu kɔkɔ nìn ká satee poon, ¹³ní nneen ŋubɔ bí-u yii: «Peetroo, yíkí! kí kpɔ kí ɔ́mó!» ¹⁴Ní Peetroo bí yii: «Aayee, m-Dindaan! Maa láá pée jín tijin tin kóoyee áa tin kaa bí circireeⁱ.» ¹⁵Ní an gíti sòoñ nì u nliliitiim yii: «Tin tin Unimbɔti ɔ́aŋkèe, sii á taa lí yii taa

ɲāñ!¹⁶ An jíti mín diba dibee mita pu, ní tiwaneee fātii nín jóm yilpu.

¹⁷Peetroo bākatì ki kìn ki bíi dākafi tin tin u bàà wálee taapuee, niinee, bininjab bin Kɔɔrneeyi túnnée bālifi ki bée Siimɔn dumpu ki dómín ki yú kipunyɔkɔpu ¹⁸ki yíin ki bālifi yii: «Doo ní Siimɔn un bi yíi Peetrooyee kódo?» ¹⁹Peetroo gbíntii bíi dākafi tin u bàà wálee taapuee, ní Unimbɔti Fam bí-u yii: «Bininjab bita biba di nyàab-see. ²⁰Yíkíi kpákátí, taa gùgufi, si nì bi kɔkɔ n nīn cá, kun puee man di túnní-bi.» ²¹Niinee ní Peetroo kpákátín, ní ki bí bininjabee yii: «Man un ni nyàabee sée. Ba di ɲá ní ni dómín doo?» ²²Ní bi kíf-u yii: «Kɔɔrneeyi un sá usoojakpil ki bí deede ki fāŋkí Unimbɔti, Juuda yab kɔkɔ sòon u-pu yii u sá unimɔntee, Unimbɔti tuuŋɲu ɲubɔ tükü-u yii ú yíin-si, á dāañ u-dumpu ú pílifi tin tin a cáá kí tükü-uee.» ²³Ní Peetroo fōō-bi ki bíi.

Kutaa wúntèe, u nì bi yíkii búnti. Nnabiyaamu mun nín bí Joopeeyee biba mun nín céeñ-u. ²⁴Ku wúntèe ní u dūu bàñ Seesaaree. Kɔɔrneeyi nín yíin u-yab nì u-bɔɔtimɔntiibi ki kìn ki ká ki cí-bi. ²⁵Ŋyunti ɲun Peetroo kódnée, ní Kɔɔrneeyi túŋkí-u ki gbāañ ki póofi-u kunɔpoou. ²⁶Ama Peetroo yáati-u, ní ki bí yii: «Yíkím! Ma mun sá unil ní.» ²⁷Bi bíi sòonee ní ki nín kódo, ní Peetroo bàñ ki ká kunipaau kpáfi ki ká. ²⁸Ní u bí-bi yii: «Kée, ni nyí yii an sá timbi Juuda yab dikoo bil ti nì binicambi n kpāfi áá tí kó bi-dumpuyaa! Ama

Unimbɔti dākā-mi yii rí taa kpèè yii ubɔ sá ukpiti áá waa ɲāñ. ²⁹Mín pu ní ni tú ki yíin-mi, m dómín kaa kpákāñ. Too, ba pu ní ni yíin-mi?» ³⁰Ní Kɔɔrneeyi kíf-u yii: «Iwiin inaa sée, tikúti tita, ɲyunti ɲun bí nee deede, m bíi mée m-dumpu. M kpēēyee, uninja ubɔ dee ki pēē dibɔkutíl diba di jíl, ki yú m-nimbiin, ³¹ní ki bí yii: < Kɔɔrneeyi, Unimbɔti fōō a-wimmeem ki téeti a nín ɲāañ biwɔfib tiŋan puee. ³²T5 Joopee bí yíin Siimɔn un bi yíi Peetrooyee, u kódo Siimɔn ugbanjob un dumpu nákan tiŋkuee. > ³³Dicilpu ní m tú binib a-cee, ní a ɲá tiniti ki dómín. Kɔŋkɔnnee, ti-kɔkɔ bí Unimbɔti nimbiin kí pílifi tin ti-Dindaan tī-si á tükü-tee.»

Peetroo nyɔɔbundi

³⁴Niinee, Peetroo kíi ki bíi sòon nì bi yii: «Ibaamɔn, m bée yii Unimbɔti kaa gānti ubɔ^k. ³⁵Ntimu kɔkɔn, un yaa fāŋkí-u ki ɲāañ min kítèe ɲāñ u-nimbiin. ³⁶«Ni nyí yii Unimbɔti túnní Tibɔmɔntiil^{kp} Isirayeel yab cee, kí tükü-bi yii nì Yeesu Kriisitoo puee bi làá ká nsɔŋfi: Yeesuee di sá ti-kɔkɔ Dindaan. ³⁷Yoowaneesi nín sòon Unimbɔti nyim difaldi bɔti ki dódo boonee, ni nyí tin jíti Juudee tiŋki kɔkɔn ki kílín Galiileeyee. ³⁸Ni nyí yii Unimbɔti nín tīin Yeesu Naasaareeti yɔu u-Fam ki yānti u cáá mpɔŋkpaan. U nín cá ajan kɔkɔ ki ɲāañ tiŋan ki cāantí bin kɔkɔ Sitaan pɔŋɲu nín ɲúbee, kun puee Unimbɔti nín bí u-cee. ³⁹Timbi kánti

tin kɔkɔ u ɲāañ Juuda yab tiŋkin ki kpāañ Jeerusaleemee mun. Úñ ní bi kpāá ndo pu, ki kūu-u. ⁴⁰Ama Unimbɔti fikiti-u winta dal, ki yānti bi ká-u. ⁴¹An kaa sá samaa kɔkɔ di ká-u, asee Unimbɔti nín nín pée lēē timbi bin bin n ká-uee. Di sá u nín nín fikiti ditaŋkpiilinee, boonee, ti nì u di jín ki nyūñ^l. ⁴²Ní u bí-ti yii tí nín sòon u-pu samaa cee, kí dākā-bi yii ún Yeesu baba ní Unimbɔti lēē u-bɔsoonliu, ú sòon bin wálee nì bin kpīyee bɔti. ⁴³Úñ pu ní Unimbɔti bɔnaatiliibi kɔkɔ lēekì seera yii un sá kamaa yaa fōō-u ki kíyee kánti u-kpiti pōtam u-yindi pu^m.»

Bin kaa sá Juuda yabee mun fōō Circir Fam

⁴⁴Peetroo bíi sòon mimmee, ní Circir Fam kpákatiñ bin kɔkɔ nín bíi pílifi u-nyɔɔbundee pu. ⁴⁵Kriisitoo yab bin sá Juuda yab ki céeñní Peetrooyee nín bākatì. Di sá yii Unimbɔti nín pú bin kaa sá Juuda yabee gba Circir Fam. ⁴⁶Bi nín gbíl binicambi bíi sòon isooncaan ki nyóŋkí Unimbɔti. Niinee ní Peetroo bí yii: ⁴⁷«Binib nee fōō Circir Fam kii timbee dee. Mimmee, ti ɲūñ kí yíi yii taa làá fāl-bi Unimbɔti nyimaaa?» ⁴⁸Ní u pú nsan yii bí fāl-bi Unimbɔti nyim Yeesu Kriisitoo yindi pu, ní bi gbāam-u yii ú kál bi-cee iwiŋkaañkaa.

Peetroo máafi tin jítèe Jeerusaleem

11 ¹Akpambal nì nnabiyaamu mun nín bí Juudeeyee gbíl

^l 10.41 Kpèè 1.4, Luuki 24.30,42.

^m 10.43 Kpèè Yees 53.5-6, Yeer 31.34.

yii bin kaa sá Juuda yabee mun fōō Unimbɔti nyɔɔbundi. ²Peetroo nín fātii bāañ Jeerusaleemee, bin nín fōō ki kíf ki sá Juuda yabee nín bíi wdoñ-u, ³yii u kó bin kaa gíf dikpandee dumpu, u nì bi jín tijin. ⁴Ní Peetroo bíi máafi-bi tin jítèe, an nín kílín pu ki tin kúnti puee, yii: ⁵«M nín bí Joopee tiŋki poon ki bíi mée ní Unimbɔti ɲúbiti m-nimbiliŋ m wál tiwan tiba, tì bí kii satakpaanee ki bóob ajannaatil pu ki nyánni yilpu ki sīntīn m-cee. ⁶Ní m bíi kpèè sata poon dímmmee, ní ki ká tiwaŋkuti tin còom ataa anaayee nì ipeel, nì tin fūee nì nnɔmbiyaamu, ⁷ní m gbíl nneen ɲubɔ bí-mi yii: < Peetroo, yíkíi kpò kí ɲmó! > ⁸Ní m bí yii: < Aayee, m-Dindaan! Doooo nee tiwan tin ti kódo áá tin kaa bí circiree kaa láá pée kó m-nyɔkɔn. > ⁹Nlilitiimin ní nneenee gíti lī yii: < Tin Unimbɔti ɲāŋkèe, sii taa lì yii taa ɲāñ! > ¹⁰Ali mín diba dibee mita, ní an wanti kɔkɔ fātii nín jóm yilpu. ¹¹Dicilpu niinee, bininjab bita bin bi nín túnní Seesaaree m-ceeyee nyɔkɔpu. ¹²Ní Circir Fam bí yii man nì bi n nīn cá, m taa gùgufi. Man nì nnabiyaamu muluu nee di nín nóó ki cūti Kɔɔrneeyi dumpu. ¹³Ní u mun máafi-ti u nín nín ká u-dumpu Unimbɔti tuuŋɲu ɲubɔ bāañ ki tükü-u yii: < T5 Joopee, bí yíin-si Siimɔn un bi páañ diyindi yii Peetrooyee. ¹⁴U làá tükü-si tibɔti tin pu sii nì a-samaau kɔkɔ làá dī kí ká difiilee. > ¹⁵M kíi ki bíi sòon

^j 10.15 Dūú ɲmànti nì Maar 7.15,19.

^k 10.34 Dūú ɲmànti nì Ditee 10.17.

^{kp} 10.36 Dūú ɲmànti nì Yees 52.7.

nì bee, ní Circir Fam kpákatiń bi-pu kii mì nín nìn kpákatiń ti mun pu mpeepeekaam puee. ¹⁶Niinee, m téeti ti-Dindaan nyɔɔbundi nee pu yii: <Yoowaneesi nìn fùul binib Unimbɔti nyim, ama Unimbɔti làá dāá fàl nimbi nì Circir Fam ní.> ¹⁷Unimbɔti pú bi mun u-Fam mbaantiim kii u nín nìn pú ti mun puee ní, kun puee ti-kɔkɔ fōō ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo ki kíf. Kin ma mun ŋma ní m kpákáń Unimbɔti?» ¹⁸Bi gbíl mimmee, kaa ti bíi kpákanti-u, ki kín ki bíi nyɔɔkí Unimbɔti ki bí yii: «Mimmee, Unimbɔti yānti bin kaa sá Juuda yabee mun fá bi-kpitii kí ŋmā kí ká dimańfal dee.»

Kriisitoo nikitil din bí Antiyɔɔsee

¹⁹Bin bin bi nìn páb bi yàl Eetiyeen kúm boonee bàń áli Feenisii nì Siipiri nì Antiyɔɔsi, ki sòòń Unimbɔti ɔti Juuda yab ŋmaniŋma cee. ²⁰Ama bi-kansikin biba bin nyánní Siipiri nì Siireenee bàń Antiyɔɔsi ki mun bíi tükù bin kaa sá Juuda yabee Tibɔmɔntiil tin sòòń ti-Dindaan Yeesu puee. ²¹Ti-Dindaan pɔŋŋu nìn bí bi-cee, ní kunipaaun nìn fōō ki kíf ki nóó ti-Dindaan. ²²Kriisitoo nikitil din bí Jeerusaleeme nín gbíl an ɔtee ní bi dū Baarnaabaasi ki tú Antiyɔɔsi. ²³U bànee ní ki ká Unimbɔti nín bíi bi-pu miŋyee ní an mókíń-u, ní u bíi tìl-bi kunyannyaau, yii bi-kɔkɔ n̄ n̄n yú nì dipɔbil diba kí n̄n nákáń ti-Dindaan. ²⁴Di sá yii u nìn sá

unimɔnti, ki gbí Circir Fam ki cáá fookii. An puee binib tikpil nìn dómíń ki nóó ti-Dindaan.

²⁵Mín boonee ní Baarnaabaasi búnti Taarsi kí nyàab Sɔɔl. ²⁶U bàń ki ká-uee, ní ki cááń-u Antiyɔɔsi. Dibimmɔndi kɔkɔee, bi nìn dū kál Kriisitoo nikitil kansikin ki dákà binib tikpil Unimbɔti ɔti. Antiyɔɔsi tiŋkin ní bi péé péé ki yíń Yeesu boonooliibi yii Kriisitoo yab. ²⁷Ŋyunti gbantee, Unimbɔti ɔnaati-liibi biba nyánní Jeerusaleem ki s̄nti Antiyɔɔsi. ²⁸Bi-kansikin ubɔ ní bi nìn yí Agabusi. Unimbɔti Fam yānti kijapaayee yíkii l̄i yii, ŋkùm miba làá nyā kitiŋ kɔkɔ pu kí n̄n p̄ɔɔ. – Ní mì lafun bàń Kloodi beel yuntiŋu. ²⁹Ní Yeesu boonooliibi bíi màkà bàń ŋma n̄ t̄i u nín ŋūn puee bí dūú tūtuń bi-nabiyaamu mun kòd Juudeeyee. ³⁰Bi t̄iyyee, ní ki yānti Baarnaabaasi nì Sɔɔl yōòń ki cáá cūnni Jeerusaleem Kriisitoo nikitil kpilib cee.

Bi kūu Yakubu ki piń Peetroo sarka

12 ¹Ŋyunti gbantee, ubɔti Eeroodi kíf ki bíi sàntí Kriisitoo yab biba, ²ní ki yānti bi dū kitàataajiki ki kūu Yakubu un sá Yoowaneesi maanee. ³U ká yii an ŋāń Juuda yab ceeyee, ní u yānti bi cúu Peetroo mun. An nìn sá iwiin in poon bi ŋmòd kpɔɔb bin baa ŋá ŋkpɔɔnyɔkɔee níⁿ. ⁴Bi cúu-u ki tó sarkanee, ní ubɔti lēe asoojaki anaa, dikiitil kamaa cáá soojab binaa, bí n̄n c̄iit̄i-u ki kpántí. U là

yii, bi yaa jín Dilákatiil jiŋaaliu ki dóoyee, ú cááń-u samaa nimbiin kí sòòń u-ɔti. ⁵Ŋyunti ŋun Peetroo nìn bí kusarkadiinee, Kriisitoo nikitil nìn bí ki mèé Unimbɔti u-pu, kaa gbèentí.

Ntuun nyánti Peetroo kusarkadiin

⁶Kutaa n̄ wúntí Eeroodi n̄ cáá-u ibɔsoon samaa nimbiinee, kunyeeuee, Peetroo nìn sáká soojab bili kansikin ki d̄ɔ ki gèeń. Bi nìn bóob-u ikusaka ili, ní soojab bili yú kipunyɔkɔpu ki cí kusarkadii. ⁷Kpalaayee, Unimbɔti tuuŋŋu ŋubɔ dómíń, ní kusarkadiin wál nyáka nyaka. Ní ntuun fáá Peetroo takakal ki finti-u, ní ki bí yii: «Yíkí malaa!» Ní ikusakee cúu f̄ɔfi u-ŋaliiyin ki líti. ⁸Ní ntuun bí yii: «Gb̄ń a-dambalau kí táká a-naatakaŋ.» Ní u ŋá mín. Ní ŋu ḡti bí yii: «Dū a-satau kí p̄eeń, kí n̄n nóó-mi.» ⁹Ní Peetroo nóó-u ki nyánní kusarkadiin, kaa nyí m̄n ntuun bíi ŋáańee sá tibɔŋman. Úń nìn dákafi yii an sá kudamintiiu ní. ¹⁰Bi jíti soojapeekaabi pu ki tin jíti bililiitiibi mun pu, ní ki dūu bàń

Peetroo nìn sáká soojab bili kansikin (12.6)

tikúti punyɔkɔki kin túl kitiŋinee. Kipunyɔkɔee cúu piit̄i ki-ba bi-nimbiin, ní bi nyáń ki tákań didandi diba pu. Kpalaayee, ntuunee yíkí Peetroo cee.

¹¹Niinee ní Peetroo béè tin bàń-uee ní ki bí yii: «Kɔŋkɔnnee, tiŋman, m nyí yii ti-Dindaan di túnni u-tuuŋŋu ŋú dāá nyánti-mi Eeroodi ŋaan nì tin kɔkɔwoooo Juuda yab bàń cí kí ŋá-mee.»

¹²U yúl ki dákafèe, ní ki nín d̄oń Maarii, Yoowaneesi un bi páań diyindi yii Maarkee na dumpu. Niin ní binib tikpil nìn kpáfi ki bíi mèé. ¹³U bàń ki fáá kunaakoou punyɔkɔ, ní utɔntɔnli ubɔ, u sá unimpu bi yí Roodee sútiń kí p̄ilifi. ¹⁴U béè Peetroo neenee, ní an mókíń-u. Ú bàń piit̄i-uee, ní u sáń ki c̄it̄i l̄i yii Peetroo yú kipunyɔkɔpu. ¹⁵Ní bi bí-u yii: «A wáati níi?» Ní u bí yii: «An baasii sá ibaamɔn ní!» Niinee ní bi bí yii: «An làá n̄n sá Unimbɔti tuuŋŋu ŋun cí-uee ní!» ¹⁶Ŋyunti gbantee, Peetroo péé gb̄nti fátí. Bi cúu piit̄i ki ká-uee, ní ki bákati sèeee. ¹⁷Ní Peetroo dū u-ŋal ki téefi-bi yii bí ŋm̄lee, ní u máafi-bi Unimbɔti nín nyánti-u kusarkadiin puee. Ní u bí-bi yii: «Cúu tükúmaan Yakubu nì nna-biyaamu mun kínee.» Ní u nyáń ki búnti laaba mun. ¹⁸Kutaa wúntèe, soojab p̄obilin bíl tikpil, ní bi bíi b̄lifí tɔb yii: «Ba di nín ŋá Peetroo dee?» ¹⁹Eeroodi tú bí nyàab-u, ama ní baa ká-u. Ní u bí yii bí b̄lifí soojab tibɔti, ní ki pú nsan bí kp̄ɔ-bi. Mín boonee ní Eeroodi yíkí Juudee ki c̄it̄i kál Seesaaree ŋyunti ŋubɔ poon.

ⁿ 12.3 Kpèè Disa 12.1-27.

Eeroodi kúm

²⁰Eeroodi n̄n f̄ō Tiir n̄n Siid̄on yab pu diŋuul, ní b̄ín kpáfi dicilpu kí cùú ká-u. U-tiŋkin ní bi n̄n t̄untí tijin kí cāab̄ín b̄ín cee. M̄ín puee, bi píí ub̄oti Eeroodi cindin kpiliu Blaastuusi kub̄ōctīu ki wāati, ní ki c̄ūt̄i gbāam̄ ub̄oti Eeroodi. ²¹Ŋwiin ŋun bi n̄n s̄īñee bāañee, Eeroodi p̄eeñ u-beeb̄okutil ki k̄a u-beejal pu ki b̄í s̄ōñ n̄n bi tib̄oti. ²²Ní samaa b̄í k̄uuntí yii: «An sá unimb̄oti ub̄o di s̄ōñ, an kaa sá unil^{ny!}!» ²³Dicilpu niin ní Unimb̄oti tuuŋŋu ŋub̄o cáañ iween ki t̄ó u-pu, kun puee waa t̄i Unimb̄oti tinyool. Ní akoosibil aba k̄ó u-ni ki ŋm̄ó ki k̄ū-u^u.

²⁴Ŋyunti gbantee, Unimb̄oti nȳōbundi m̄d̄t̄i gb̄it̄i, ní bin f̄ōl ki k̄iik̄ee w̄iŋŋu gb̄eentí. ²⁵Baarnaabaasi n̄n S̄ōl d̄ōd bi-tuuŋŋi Jeerusaleemee, ní ki f̄at̄i ḡit̄in, ki kp̄āañní Yoowaneesi un bi p̄āañ diyindi yii Maarkee.

Circir Fam l̄ē**Baarnaabaasi n̄n S̄ōl**

13 ¹Unimb̄oti b̄onaatiliibi n̄n bidakaliibi biba n̄n b̄í Kriisitoo nikitil din b̄í Antiyōosee kansikin. B̄ín di sá: Baarnaabaasi, Simeeȳon un bi n̄n p̄āañ diyindi yii Niijeeree, n̄n Lusiyusi un sá Siireen tiŋkinee, n̄n Manayeen un n̄n Eeroodi, Galiilee ḡominau n̄n j̄ín tibiyati mbaantiimee n̄n S̄ōl. ²Ŋyunti ŋun bi b̄ōob̄ kinȳok̄o ki b̄í nȳōŋk̄i ti-Dindaanee, ní Unimb̄oti Fam b̄í yii: «Ḡant̄imaan Baarnaabaasi n̄n S̄ōl kí ȳōoñ-mi

ditundi din pu m̄ ȳīn̄-bee pu.» ³Bi b̄ōob̄ kinȳok̄o ki m̄ēē ki d̄ōyee, ní bi d̄ū bi-ŋalii ki p̄āañ Baarnaabaasi n̄n S̄ōl pu, ní ki ȳant̄i bi b̄unt̄i.

Baarnaabaasi n̄n S̄ōl b̄í Siipiri

⁴Baarnaabaasi n̄n S̄ōl bin Unimb̄oti Fam n̄n túee n̄n s̄int̄i Seelusii ki b̄añee, ki k̄ó meela ki n̄n cá Siipiri. ⁵Bi b̄añ Salamiinee, ki b̄í s̄ōñ Unimb̄oti b̄oti Juuda yab kpafi-diŋŋin. Yoowaneesi-Maarki n̄n b̄í bi-cee kí n̄n t̄út̄uñ-bi. ⁶Ní bi c̄ōom̄ Siipiri timmu k̄ok̄on, áli ki tin b̄añ Paf̄osi. Niin ní bi tin ká ujuudaja ub̄o, u sá ukpaŋkpanti bi ȳī-u Baar-Yeesu, u m̄ónt̄i yii u sá Unimb̄oti b̄onaatiliu. ⁷Ḡomina Seegusi Poolusi uciŋfiti cee ní u n̄n b̄í. Ḡominee là kí p̄ilifi Unimb̄oti nȳōobundee ní ki ȳīn̄ Baarnaabaasi n̄n S̄ōl. ⁸Ama Eelmaasi ukpaŋkpantee – u-yindi dee greeki sooŋyi poon – n̄n m̄ónt̄i, ki là kí p̄ikil̄in̄ ḡomina n̄ taa f̄ō Unimb̄oti b̄oti kí k̄í. ⁹Niinee, Unimb̄oti Fam gb̄í S̄ōl un bi ḡiti ȳī P̄ōolee^{ŋm}, ní u kp̄ē-u soooo, ¹⁰ní ki b̄í-u yii: «Sitaan biki, unyim̄on-daan un b̄í nee! A k̄īil̄ binib ki j̄áà n̄n ibaam̄on k̄ok̄o. Aa làà gb̄eñ ki gb̄int̄i b̄iil̄ Unimb̄oti s̄ambiyaamu mun t̄eñeēee? ¹¹Too, k̄oŋk̄onnee, Unimb̄oti làá ȳant̄i á kp̄ánt̄i ujōfu. Aa làá ti w̄al̄ ŋw̄īn̄ iyunti iba poon.» Dicilpu niinee, u kp̄ánt̄i ujōfu, ní u k̄in̄ ki b̄í táfi ki nȳāab̄ un làá d̄at̄i-uee. ¹²Ḡominee n̄n ká tin j̄it̄eē ní u f̄ō ki k̄í. Kun puee ti-Dindaan b̄oti tin bi d̄ak̄eē k̄ó-u tiŋan.

^{ny} 12.22 D̄ū ŋm̄ant̄i n̄n Eesee 28.2.

^u 12.23 D̄ū ŋm̄ant̄i n̄n Dani 5.20.

^{ŋm} 13.9 S̄ōl n̄n sá dikpambal yindi eebru sooŋyin ní P̄ōl sá Room yab sooŋyin (kp̄ēē 22.27-29).

P̄ōl n̄n Baarnaabaasi b̄í Antiyōosi tiŋkin, Piisidii watil

¹³Ní P̄ōl n̄n bin n̄n c̄eent̄i-uee k̄ó meela ki ȳik̄i Paf̄osi ki b̄añ Peeji, Paŋfilii watil. Ní Yoowaneesi-Maarki gb̄eñ niin ki n̄n ḡit̄in Jeerusaleem. ¹⁴Bi ȳik̄i Peeji, ki n̄n n̄k̄i bi-saŋŋu ki tin b̄añ Antiyōosi tiŋki, Piisidii watil. Ŋwiŋŋuŋfikaa dalee, bi k̄ó Juuda yab kpafi-diikun ki k̄al̄. ¹⁵Bi n̄n k̄āañ mara n̄n Unimb̄oti b̄onaatiliibi gb̄ont̄i poon ki d̄ōyee, ní kukpafidii kpilib t̄unn̄i bi-cee yii: «Nnabiyaamu, ni yaa cáá isaŋki iba kí t̄i samaa, ní s̄ōñ.» ¹⁶Ní P̄ōl ȳik̄i ki ȳōñ u-ŋal yilpu ki j̄āam̄-bi, ní ki b̄í-bi yii: «Nimbi Isirayeel yab, n̄n nimbi bin f̄aŋk̄i Unimb̄otee, p̄ilifimaan! ¹⁷Isirayeel yab Nimb̄otiu n̄n l̄ē ti-naañjab ki ȳant̄i bi b̄ut̄i ŋyunti ŋun bi n̄n b̄í kunicarŋ Eejipiti tiŋkinee. Unimb̄oti n̄n d̄ū u-p̄oŋŋu ki nȳant̄i-bi, ¹⁸ki j̄ín bi-pu kim̄ot̄i bi-bimbim pu ki ŋúb-bi abin imuŋku ili nȳok̄om̄ kuteeun^{oo}. ¹⁹U n̄n j̄án ki k̄unt̄i atimbun aluli Kanaan tiŋkin, ní ki d̄ū Isirayeel yab ki k̄āañ bi kp̄ánt̄i bitindambi^o. ²⁰Bi k̄al̄ niin k̄ii abin tilaafati tili n̄n imuŋku ili n̄n saalaa.

«Boonee ní u t̄i-bi bikpilib bin làá n̄n kp̄ōot̄i-bee ki tin s̄ā Unimb̄oti b̄onaatiliu Samiyeel yuntiŋu^p. ²¹Ŋyunti gbanti ní bi b̄í yii bi là ub̄oti. Niinee, Unimb̄oti t̄i-bi Sayuul, Kiisi j̄ip̄ōon un nȳann̄i

Beenjameen naakookunee, u j̄ín dibeel abin imuŋku ili. ²²Boonee, Unimb̄oti d̄ū-u ki fá, ní ki d̄ū Daafiidi ki k̄āañ. Úñ pu ní u s̄ōñ yii: <M ká Daafiidi Jeesee j̄ip̄ōon. Úñ di fáat̄i m-p̄obil. U làá d̄āá ŋá min k̄ok̄o m̄ l̄ē^r. >» ²³Ní P̄ōl n̄k̄i ki li yii: «U-maaliŋu poon ní Unimb̄oti ȳant̄i bi m̄al̄ Ufiil ub̄o ki t̄i Isirayeel yab, k̄ii u n̄n n̄n p̄ōñ puee: úñ di sá Yeesu. ²⁴Kí w̄at̄i ú b̄añee, Yoowaneesi n̄n s̄ōñ n̄n Isirayeel yab k̄ok̄o b̄í fá bi-kpitii kí ȳant̄i b̄í f̄al̄-bi Unimb̄oti nyim^s. ²⁵Ŋyunti ŋun Yoowaneesi n̄n làá d̄ōd u-tundee, ní u b̄í-bi yii: <Ŋma ní ni d̄ak̄afi yii m̄ sá ní? Maa sá un ní ni d̄ak̄afi yii m̄ s̄eē! Ama ub̄o d̄ōñ man boon, maa kp̄ánt̄i kí b̄ut̄i u-naataaŋm̄i gba^t. >

²⁶«Nnabiyaamu, nimbi Abraam maaliŋun biyaamu, n̄n nimbi binicambi bin f̄aŋk̄i Unimb̄otee, timbi ní Unimb̄oti d̄ū dinȳōobundi nee ki t̄īn̄, tí ká difiil. ²⁷Binib bin k̄ōd Jeerusaleemee n̄n bi-b̄otiibi kaa n̄n b̄eē un ní Yeesu s̄eē, kaa b̄eē Unimb̄oti b̄onaatiliibi b̄oti tin bi k̄āañ ŋwiŋŋuŋfikaa sá kamaa dalee taapu mun. Bi n̄n ȳant̄i bi k̄ū Yeesu puee, bi ŋá min Unimb̄oti b̄onaatiliibi n̄n s̄ōñ ki ȳōñee dee. ²⁸N̄n min sá kamaa ní baa ká tin u ŋá ki máañ ŋk̄úmee, bi m̄ē Piilati yii ú kp̄ō-u. ²⁹Bi ŋá tin k̄ok̄wooooo bi n̄n ŋm̄añ ki s̄īñ u-puee, ní bi kp̄akat̄in̄-u nd̄ōp̄untikaa pu, ki d̄ū-u

^{oo} 13.18 B. 17-18: kp̄ēē Disa 1.7, 12.51, Dik̄a 14.34, Ditee 1.31.

^o 13.19 Kp̄ēē Ditee 7.1, Joos 14.1.

^p 13.20 bikpilib bin làá n̄n kp̄ōot̄i-bee: Bibo 2.16. - Samiyeel: kp̄ēē 1 Sami 3.20.

^r 13.22 B. 21-23: 1 Sami 8.5,19, 10.21, 13.14, 16.12. D̄ū ŋm̄ant̄i n̄n Ilan 89.21.

^s 13.24 Kp̄ēē Maar 1.4, Luuki 3.3.

^t 13.25 Kp̄ēē Yoow 1.20, Maat 3.11, Maar 1.7, Luuki 3.16, Yoow 1.27.

ki n̄́a dikaakulin^u. ³⁰Ama Unimbɔ́ti fikitì-u ditan̄kpiilin. ³¹Boonee, bin n̄́n nyánní Galiilee ki céènní-u Jeerusaleemee n̄́n ká-u iwiin tikpil poon. Kɔ́ŋkɔ́nnee, binibee di kíñ ki sá seeradambi ki lèekí seera u-pu ki t̄̀i samaa. ³²«M̄́n pu ní timbi bíi t̄̀kù-ni tibɔ́mɔ́ntiil yii, dipoondi din Unimbɔ́ti n̄́n p̄́oñ ti-naanjabee, ³³u n̄́n fikitì Yeesuee, u n̄́a m̄́n u n̄́n p̄́oñee ki t̄̀i timbi bi-naantiibi dee. A li kii an n̄́n n̄́m̄́n̄́ Ilan gbɔ́ŋku poon ayil 2 puee, yii:

< A sá m-Jipɔ́ɔn,
m dākā d̄́n̄́ yii man di māl-si. >

³⁴Unimbɔ́ti n̄́n s̄́oñ ki síñ yii u làá fikitì-u ditan̄kpiilin ní u-wunti n̄́ taa sūū. U n̄́n n̄́n s̄́oñ puee di sá yii:

M làá dāá t̄̀i-ni tin m n̄́n
p̄́oñ Daafiidee,
tin bí circir ki sá tiŋmanee. >

³⁵M̄́n puee ní Daafiidi l̄́i u-gbɔ́ŋku poon laaba Yeesu pu yii:

< Aa làá yànt̄́i a-circir
tɔ́ntɔ́nliu wunti n̄́ sūū^w. >

³⁶Daafiidi yunt̄́ŋuee u n̄́n sá Unimbɔ́ti tɔ́ntɔ́nliu ní ki n̄́a n̄́n min ní Unimbɔ́ti lēē ki síñee. U dāa kp̄́i, ní bi síb̄́-u ki kól̄́ u-naanjab, ní u-wunti sūū^y. ³⁷Ama Yeesu un Unimbɔ́ti fikitèe, ún̄́ wunti kaa sūū.

³⁸Nnabiyaamu, béemaan yii tin tin ní ti s̄́oñ ki t̄̀kù-ni nee di sá, ún̄́ pu ní ni kpántí deedeedambi Unimbɔ́ti nimbiin. Ni n̄́n n̄́n n̄́oó Mooyiisi marabee, naa n̄́n n̄́ñ̄́ kí kpántí deedeedambi Unimbɔ́ti nimbiin.

³⁹Ama un yaa f̄́oó Yeesu ki kíyee, Unimbɔ́ti dù u-kpitii kɔ́kɔ ní kí p̄́-u. ⁴⁰Ní kpèemaan tiŋan, tibɔ́ti tin Unimbɔ́ti b̄́naatiliibi n̄́n s̄́oñee n̄́ taa b̄́n̄́-ni, yii: ⁴¹Unimbɔ́ti bí yii:

< Kpeefandambi kpèemaan,
b̄́akat̄́maan kí w̄́n̄́k̄́imaan!
Di sá yii ni-yunt̄́i nee poon m
làá t̄́o ditundi diba
din bi yaa láa bíi máafi-ni gba,
naa làá f̄́oó kí kíyee^a. > »

⁴²P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi nyáñ kukpafidiinee, ní bi mēē-bi yii n̄́w̄́n̄́ŋ̄́ŋ̄́fikaa n̄́n d̄́oñee, bí dāá ḡ́iti s̄́oñ tibɔ́ti gbanti pu. ⁴³Binib kɔ́kɔ yān̄́ ki n̄́n k̄́ñee, Juuda yab n̄́ binicambi bin f̄́oó Juuda yab marabee tikpil n̄́n n̄́oó P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi, ní bíñ̄́ bí s̄́oñ ki t̄̀i-bi kunyannyaau, yii bí n̄́n yú deede ki n̄́b̄́ diyim̄́oól din Unimbɔ́ti t̄̀i-bee.

⁴⁴Ŋ̄́w̄́n̄́ŋ̄́ŋ̄́fikaa dal f̄́at̄́i b̄́aānee, kitiŋ yab kɔ́kɔ n̄́man n̄́n p̄́e k̄́oñn̄́ ní, kí dāá p̄́ilifi Unimbɔ́ti b̄́oti.

⁴⁵Juuda yab ká kunipaauee, ní ki kíñ ki bí n̄́a n̄́n P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi ipoompoon, ki bí yii P̄́oól n̄́n s̄́oñ tiŋyee kaa sá m̄́n̄́, ní ki sí-u.

⁴⁶Ní P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi t̄̀k̄́-bi ibaam̄́n, kaa f̄́n̄́k̄́i, yii: «An sá nimbi cee ní ti máan̄́ kí péé kí s̄́oñ Unimbɔ́ti b̄́oti. Ama, kii ni n̄́n ȳ́i tibɔ́ti gbanti ki d̄́akafi yii naa máan̄́ dimaŋfal din kaa cáá dik̄́nt̄́ilee, an puee ti làá n̄́n kíñ ki s̄́oñ bin kaa sá Juuda yabee cee ní. ⁴⁷Kun puee

ti-Dindaan n̄́n bí tí n̄́a miŋyee dee. Ti-Dindaan bí yii:

< M lēē-si á n̄́n sá n̄́walifi
kí c̄́unn̄́ difiil áli
kitiŋgb̄́enn̄́yɔ́kɔ^b. > »

⁴⁸Bin kaa sá Juuda yabee gb̄́il mimmee, ní ki bíi f̄́aál ki p̄́ak̄́a ti-Dindaan nyɔ́b̄́undi. Ní bin kɔ́kɔ n̄́n sá bin làá ká dimaŋfal din kaa cáá dik̄́nt̄́ilee f̄́oó ki kíí. ⁴⁹Ní ti-Dindaan nyɔ́b̄́undi gb̄́it̄́i kitiŋ gbanti kɔ́kɔn. ⁵⁰Ama Juuda yab téé binimpukpaambi bin t̄́o Unimbɔ́ti marabee n̄́ kitiŋ poon yidambi, ní bi ȳ́k̄́i ki p̄́áb P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi áli ki j̄́n̄́-bi bi-tiŋki pu. ⁵¹Ní P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi gb̄́afi bi-taani kp̄́ŋkp̄́m^c, ní ki búnt̄́i Ikoonyum. ⁵²Ama bin n̄́n f̄́oó Yeesu ki kíí Antiyɔ́asi tiŋkinee n̄́n gb̄́i dip̄́o-p̄́iŋkpaandi n̄́ Circir Fam.

P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi bí Ikoonyum

14 ¹Ikoonyum tiŋkinee, P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi tí kó Juuda yab kpafidiikun mbaantiim, ki s̄́oñ tiŋan, áli binib tikpil, Juuda yab n̄́ Greeki yab, f̄́oó ki kíí. ²Ama Juuda yab bin kaa f̄́oó ki kíyee téé bin kaa sá Juuda yabee bí c̄́úú n̄́a P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi tin kaa n̄́ānee. ³Ní m̄́n̄́ kɔ́kɔee, P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi k̄́al̄́ ki ȳ́unt̄́i Ikoonyum ki s̄́oñ ti-Dindaan b̄́oti, kaa f̄́n̄́k̄́i, ní ti-Dindaan yānt̄́i bi n̄́a n̄́n tidaandi n̄́ maamaacib kí d̄́ak̄́a yii bi n̄́n s̄́oñ u-n̄́anti puee,

an sá ibaam̄́n. ⁴Ní kitiŋin yab c̄́úú ȳ́akat̄́i mili: biba bí Juuda yab jandi p̄́ú, ní bin kíñee mun bí Yeesu kpambaliŋ jandi p̄́ú. ⁵Ní Juuda yab n̄́ bin kaa sá Juuda yabee, ki kp̄́aan̄́ bi-b̄́otiibi, kp̄́afi ki bíi b̄́ont̄́i ki là kí s̄́aan̄́-bi, kí ȳ́n̄́k̄́i-bi atan̄́kpee kí kp̄́o. ⁶P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi béé mimmee, ní ki s̄́an̄́ ki búnt̄́i ki tin b̄́an̄́ Liista n̄́ Deebi, n̄́timu mun bí Liikayoonii tiŋkinee, n̄́ mu-kpaanceetii. ⁷Bi n̄́n bí niin ní ki s̄́oñ Yeesu b̄́m̄́nt̄́iiti.

P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi bí Liista

⁸Ufaliŋfaan ubo n̄́n bí Liista. Bi p̄́e m̄́l-uee, u-taani f̄́ak̄́a ní waa c̄́oñ̄́ ki ká. ⁹Dalba uninjee bíi p̄́ilifi P̄́oól nyɔ́b̄́undee, ní P̄́oól d̄́ú u-nimbikpeeru ki báan̄́ u-pu, ki béé yii u cáá fookii Unimbɔ́ti pu ki n̄́ñ̄́ kí ká dic̄́aan̄́dee, ¹⁰ní u téen̄́ m̄́ɔ́n̄́ yii: «Ȳ́k̄́i ȳ́l̄́ m̄́l̄́m̄́l̄́ a-taani pu!» Ní u nȳ́i ki ȳ́k̄́i k̄́urub ki bíi c̄́oñ̄́. ¹¹Samaa n̄́n ká min P̄́oól n̄́e, ní bi bíi t̄́at̄́i n̄́ Liikayoonii soonyin yii: «Awaaba kp̄́ant̄́i binib ki kp̄́akatiñ ti-cee!» ¹²Ní bi p̄́ú Baarnaabaasi diyindi yii Seeyusi, ní ki p̄́ú P̄́oól mun yii Eermeesi^d, kun puee ún̄́ di n̄́n s̄́oñ n̄́ samaa. ¹³Ní utandaan un n̄́n t̄́oóti diwaal din bi ȳ́i Seeyusi, di-diiku yú kitiŋ kpaanceetiŋuee, d̄́n̄́ nsupumpukum^{ee} ki léen̄́ inajaa ki cáan̄́ kitiŋ punyɔ́kɔpu, u n̄́ samaa là kí d̄́ú t̄́oóti-bi. ¹⁴Yeesu kpambaliŋ P̄́oól n̄́ Baarnaabaasi gb̄́il mimmee,

^u 13.29 B. 28-29: kpèe Maat 27.22-23,57-61, Maar 15.13-14,42-47, Luuki 23.21-23,50-56, Yoow 19.15,38,42.

^w 13.35 B. 33: Ilan 2.7. - B. 34: Yees 55.3. - B. 35: Ilan 16.10.

^y 13.36 Kpèe 1 Bib 2.10.

^a 13.41 Kpèe Abak 1.5.

^b 13.47 Kpèe Yees 49.6.

^c 13.51 Kpèe Maar 6.11.

^d 14.12 *Suusi n̄́ Eemasi*: Suusi di n̄́n sá awaa b̄́ot̄́iu, ní Eemasi sá awaa tuuŋ̄̄u Greeki yab cee.

^{ee} 14.13 *nsupumpukum*: Bi yaa n̄́n d̄́ú nsupumpukum ki léen̄́ kuwan̄́kuluu kunyee, an d̄́ak̄́a yii bi ḡ́ant̄́i-ku ki síñ̄́ kí d̄́ú t̄́oóti dee.

an wūn-bi, ní bi cáti tiwan tin bi pēeyee ki sàh ki nín cá samaayee kansikin ki tátí yii: ¹⁵«Ti-yab, ba ḡá ní ni ḡáaḡ mīn? Ti mun pée sá binib kii nimbee ní, tiwumbaantiil. Ti bii tükù-ni Tibòmantiil yii ní fá ni-waanḡi gbanti ḡin sá fámeee kí nóó Unimbòti un bée. Úḡ di náaḡ yilpu nì taapu nì tiḡku, nì tin kòkò-woooo pée béef. ¹⁶ḡyunti ḡun ḡtèe, u nìn yānti ditimbundi kamaa nóó di-saḡḡu. ¹⁷Nì mīn kòkòee, u dàkà-ḡi u-laḡḡaḡfitiiku. Di sá yii u yànti utaa nìḡ, tiwan lòòḡ, tijikaal gbóoti ki tìl-ni dipòpindi.» ¹⁸Mpòḡ nì mpòḡ ní Yeesu kpambaliḡ dū tibòti gbanti ki dūu piīn samaa nsan bí taa ḡmā kí tòoti-bi.

¹⁹Boonee, Juuda yab biba nyánní Antiyòosi nì Ikoonyum ki ḡúḡ ki ḡmātiḡ samaa. Bi nìn yáḡkì Pòol atarḡpee ki fūḡ-u ki cáa bíl kitiḡ boon ḡkpaanceeti, ki dàkafī yii u kpī. ²⁰Ama Kriisitoo yab dāa dómīn ki mānti tū-u, ní Pòol yíkì ki nín cá kitiḡin. Kutaa wúntèe, ní u nì Baarnaabaasi búnti Deerbi.

Pòol nì Baarnaabaasi nín ḡítí Antiyòosi Siirii tiḡkin

²¹Bi sòòḡ Tibòmantiil kitiḡ gbantini ki yānti binib tikpil kpánti Kriisitoo yab. Boonee ní bi nín ḡítí Liista, Ikoonyum nì Antiyòosi. ²²Bi nìn tìl Kriisitoo yab kunyannyaau, ki sáḡkì-bi yii bí nìn pòòntí bi-ba fookii poon, ní ki bí-bi yii: «An sá nì falaakpaan ní tí nín ḡmā kí kò Unimbòti Beelin.» ²³Bi nìn lēeki

bikpilib Kriisitoo nikitil sá kamaa poon. Bi bóob kinyòkò ki mēe ki dóoyee, ní ki dū-bi ki ḡá ti-Dindaan un bi fòò ki kíyee ḡaan.

²⁴Bi dīn Piisidii puee, ki bāaḡ Paḡfilii. ²⁵Bi sòòḡ Unimbòti bòti Peeji ki dóoyee, ní ki nín sinti Atalii. ²⁶Niin ní bi kò meela ki búnti Antiyòosi, laakin Kriisitoo yab nìn mēe Unimbòti ní tūtuḡ-bi atuun ḡin bi túnee puee. ²⁷Bi bànee ní ki kpáfi Kriisitoo nikitil ki máafi tin kòkò-woooo Unimbòti ḡá ki tī-bee, nì min ní u piiti nsan bin kaa sá Juuda yabee kòkò ní fòò kí kíyee. ²⁸Bi nìn kāl ki yúnti fiii Kriisitoo yab cee.

Dikpafil din bi ḡá Jeerusaleemee

15 ¹Bininjab biba nìn nyánní Juudee ki dómīn Antiyòosi, ki kíí ki bíi dàkà nnabiyaamu yii: «Ni yaa kaa ḡíí dikpandandi kii Mooyiisi marau nín lī puee, naa ḡūḡ kí ká difiil^g.» ²Niinee, Pòol nì Baarnaabaasi kaa kíí, ní kuni-kpòḡkpòkòkpaḡḡu kò bi-kansikin. Ní bi bí yii Pòol nì Baarnaabaasi nì Kriisitoo yab biba mun ní jòḡḡ Jeerusaleem Yeesu kpambaliḡ nì bikpilib cee, bí kpèe an bòti. ³Ní Kriisitoo nikitil nyánti-bi nsanni, ní bi dīn Feenisii nì Samaarii ki máafi bin kaa sá Juuda yabee nín kpánti bi-bimbim ki fòò Yeesu ki kíí puee. Niinee ní an mòòkìḡ Kriisitoo nikitil kòkò. ⁴Bi bàḡ Jeerusaleemee, ní Yeesu kpambaliḡ nì bikpilib nì Kriisitoo nikitil kòkò fòò-bi. Bi nìn

máafi Unimbòti nín dū-bi ki tūn atuun puee. ⁵Niinee ní Fariisab jandi din nìn fòò ki kíyee yíkì, kaa kíí, yii, bi máaḡ kí ḡífi dikpandandi bin kaa sá Juuda yabee kí yànti bí nìn ḡúb Mooyiisi marab kí wàati ní bí nìn nín sá Kriisitoo yab. ⁶Ní Yeesu kpambaliḡ nì bikpilib kpáfi kí kpèe an bòti. ⁷Bi nìn kpáká ki yúnti, ní Peetroo dāa nín yíkì ki bí yii: «M-nabiyaamu, ni nyí yii, doooo ḡkilkaam ní Unimbòti lēe-mi ni-kansikin m sòòḡ tibòmantiil kí tī bin kaa sá Juuda yabee, bí gbīl kí fòò kí kíí. ⁸Ní Unimbòti un nyí binib pòbiliḡinee tī-bi Circir Fam kii timbee, kí dàkà yii u fòò-bi. ⁹Waa ḡánti timbi nì bíḡ. Bi nín fòò-u ki kíyee ní u ḡá bi-pòbiliḡ circir. ¹⁰Ba pu ní ni còḡkí Unimbòti ki cáa diwanḡul din ti-naanjab nì timbi ti-ba kaa ḡúḡ ki túnee, ki cáa tūnti Kriisitoo yab? ¹¹An sá nì ti-Dindaan Yeesu ḡanti pu ní ti máká yii ti ká difiil kii bi muee.»

¹²Niinee ní samaa kòkò ḡmīl, ní ki kíḡ ki bíi píliḡ Baarnaabaasi nì Pòol nín bíi máafi Unimbòti nín nìn dī bi-pu ki ḡáaḡ tidaandi nì maamaacib bin kaa sá Juuda yabee kansikinee. ¹³Bi sòòḡ ki dóoyee, ní Yakubu fòò dinyòobundi ki bí yii: «M-nabiyaamu, píliḡmaan-mi! ¹⁴Siimòḡ bàà máafi-ni min ní Unimbòti nìn kpèe ki lúti doooo ḡkilkaamin bin kaa sá Juuda yabee kansikin bin ní nìn sá u-yabee. ¹⁵An nóó nì Unimbòti bònaatiliibi nín nìn sòòḡ puee, kun puee an nìn ḡmāḡ Unimbòti gbòḡkun yii:

¹⁶ <Mín boonee, m làa dāa ḡítíḡ kí fātíí mā Daafiidi diiku kun nìn lítèe.

M làa dāa fātíí mā u-ḡuḡḡi mólmlòl,

¹⁷ kí ḡmā kí yànti binib bin kòkò kínee ní nyàab man bi-Dindaan, ki kpáaḡ atimbun ḡin kòkò m yííḡ ḡí nìn sá m-yabee.

¹⁸ Man ni-Dindaan un nìn yānti bi bée dooooyee tin tin m làa dāa ḡee di lī mīnⁱ. >

¹⁹«Mín puee ní man Yakubu ká yii, an kaa máaḡ tí nìn páb bin kaa sá Juuda yab ki kpánti bi-ba ki nóó Unimbòtee. ²⁰Ama tí ḡmā kí tükù-maan-bi bí yànti kí taa ti nín jīḡ tiwan tin bi dū ki tóoti awaayee, kí taa ḡá tilaakpaal, kí taa ḡmó fatiku, kí taa jī tiwan tin baa lānti fatiku nyánee^j. ²¹Di sá yii, doooo jaanjaan ki dāa dūu sāa dīḡ, binib gbínti bí ki sòòḡ Mooyiisi marab pu ntimu sá kamaa poon, ki kàaḡ u-gbònti akpafidiinni ḡwiḡḡuḡfikaa sá kamaa dal.»

Kugbòḡu kun bi ḡmāḡ bin kaa sá Juuda yab ki fòò ki kíyee

²²Niinee ní Yeesu kpambaliḡ, nì bikpilib, nì Kriisitoo yab kòkò bí yii bi làa lēe bi-kansikin biba kí tō Antiyòosi, bi nì Pòol nì Baarnaabaasi. Bin bi lēeyee di sá Juudi un bi nìn yī Baarsabaasee, nì Siilasi. Bininjab bili gbanti ní nnabiyaamu kòkò nìn tó. ²³Ní bi tī-bi kugbòḡu kun poon bi ḡmāḡ yii:

^f 14.15 Kpèe Disa 20.11, Ilan 146.6.

^g 14.17 Dūu ḡmānti nì Ilan 147.8, Yeer 5.24.

^g 15.1 Kpèe Akoo 12.3.

ⁱ 15.18 B. 16-18: Amoo 9.11-12.

^j 15.20 Kpèe Disa 34.15-16, Akoo 17.10-16.

«Timbi ni-nabiyaamu Yeesu kpambaliŋ nì bikpilib jáamiñ nimbi nnabiyaamu mun kaa sá Juuda yab ki bí Antiyɔɔsi nì Siirii nì Siilisiyee. ²⁴Ti gbìl yii ti-yab biba dómiñ ni-cee ki sòoñ nì ni tibɔti, ki yānti ni bākatì nì ni-ba, ki bíil ni-pɔbiling. Ti mun kaa túnní-bi ni-cee. ²⁵Mín pu ní ti mun sòoñ ki kpáfi ki lēē binib biba ki dū-bi ki túnní ni-cee, bi nì Baarnaabaasi nì Pɔɔl, ti-nabineenjaamu, ²⁶binib bin dū bi-ba ki tī ŋkúm ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo yindi puee. ²⁷Mín puee ní ti dū binib bili nee, Juudi nì Siilasi ki túnní ni-cee, bí sòoñ ni-nimbiin tibɔbaantiil gbanti pu. ²⁸Min ḡāñ Circir Fam cee ki kpáañ ti mun ceeyee di sá tí taa ti dū awangul aba kí túñ-ni, an yaa kaa tin sá tin máañ ní ḡee. ²⁹Tīñ di sá yii ni máañ kí yíi kí taa ti ḡmó tiwaatootinan, kí taa ḡmó fatiku, kí taa ḡmó tiwan tin kpū baa lānti fatiku nyánee, kí taa ḡá tilaakpaal. Min ḡāñ ki tī-nee di sá ní kòò tiwan gbanti. Ní nīn bí tiŋan!»

³⁰Niinee ní binib bin bi túee búnti Antiyɔɔsi. Bi bānee ki kpáfi Kriisitoo yab ki dū kugbɔŋu ki tī-bi. ³¹Bi kàañ kugbɔŋuee ki dóòyee, ní an mɔ̀kìñ bàà ḡma, kun puee kugbɔŋuee cáañ-bi dipɔɔɔŋkil. ³²Juudi nì Siilasi mun nīn sá Unimbɔti bɔnaatiliibi, ní ki sòoñ tibɔti tikpil ki sɔŋki nnabiyaamu pɔbiling, ní an kútì-bi mpɔn. ³³An dāa ḡmānti ḡyunti ḡubɔee, ní nna-biyaamu mun cee bi cútèe kàañ-bi nì dipɔɔpindi, ki yānti bi nín ḡtíñ

bin túnní-bee cee. [³⁴Ní Siilasi ūñ là kí gbíntí niin^k.]

³⁵Pɔɔl nì Baarnaabaasi gbínti Antiyɔɔsi bi nì binib tikpil bí ki sòoñ ki dākà ti-Dindaan bɔti.

Pɔɔl nì Baarnaabaasi cúu yākatì tɔbin

³⁶Iyunti iba jíti boonee, ní Pɔɔl bí Baarnaabaasi yii: «Yānti tí ḡtí ntimu mun poon ti nīn sòoñ ti-Dindaan bɔtee kí mǎnti ti-nabiyaamu pu kí kpèè yii bi bí mana.» ³⁷Ní Baarnaabaasi bàà là bí kpáañ Yoowaneesi un bi yíi Maarkee, ³⁸ní Pɔɔl kaa nīn kí yii, baa ḡūñ kí kpáañ unil un nīn dū-bi ki fá doooo Paŋfilii, bi nì u kaa ti nóó ki tūñ ditundee. ³⁹Ní bi nīn kpáká áli an pɔ̀kì, ní ki dāa kpáaa dūu yāañ tɔbin. Ní Baarnaabaasi yòoñ Maarki, bi kó meela ki nín cá Siipiri. ⁴⁰Ní Pɔɔl mun lēē Siilasi. Kí wàati Pɔɔl nīn nín cée, nnabiyaamu mēē ti-Dindaan nī biin u-boon. ⁴¹Ní u dī Siirii nì Siilisi timmu, ki mǎnti kútí Kriisitoo nikitij mpɔn.

Tiimootee céen Pɔɔl nì Siilasi

16 ¹Pɔɔl bàñ Deebi nì Liistee, Kriisitoo yɔu ubɔ nīn bí niin, bi yíi-u Tiimootee. U-na nīn sá Ujuudanimpu ní ki fōo kí, ní u-baa sá Ugreekija. ²Nnabiyaamu mun nīn bí Liista nì Ikoonyumee nīn sòoñ kijapaayee pu yii u sá unimɔnti. ³Pɔɔl nīn là Tiimootee nī nīn bí u-ceeyee, ní u kpáañ-u. Juuda yab bin nīn kòò niinee puee,

u nīn ḡíi-u dikpandandi, kun puee bi kɔ̀kɔ̀ nīn nyí yii Tiimootee baa sá Ugreekija. ⁴Ntimu mun kɔ̀kɔ̀-woooo poon bi jítée, bi sòoñ ki tükù Kriisitoo yab yii Yeesu kpambaliŋ nì Jeerusaleem kpilib nín nīn kpáfi kí ká tiŋyee, bí nīn ḡúb-ti tiŋan. ⁵An nīn yānti Kriisitoo nikitij nīn mǎnti fōol kí kíki ní bi-wíŋŋu gbēentí kutaa sá kamaa.

Pɔɔl ká dileedakal Troowaasi tiŋkin

⁶Circir Fam nīn yíi yii Pɔɔl nī taa sòoñ Unimbɔti bɔti Asii tiŋkinee, ní bi dūu dī Friiijii nì Galaati timmun watil. ⁷Bi tóob Miisii tiŋkee ki bàà mākafi kí cù Bitinii, ama ní Yeesu Fam tí yíi, yii bí taa dī niin. ⁸Niinee ní bi dūu dī Miisii kí nín sīnti Troowaasi. ⁹Kunyeuee ní Unimbɔti ḡúbiti Pɔɔl nimbiling, u ká umaseeduwaanja ubɔ yú ki gbàam-u yii: «Dīñ Maseeduwaan kí dāa jòoñ-ti!» ¹⁰Pɔɔl ká mimmee, ní ti bēē yii Unimbɔti di yíi-ti tí cùu sòoñ u-bɔmɔntiiti Maseeduwaan. Dīcilpu niinee ní ti bónti kí nín cá.

Liidiya fōo Yeesu kí Fiilipi tiŋkin

¹¹Ti kó meela kí yíkì Troowaasi, ní kí túl dicancaal kí búnti Samootraasi. Kutaa wúntèe, ti nín cá Neeyapooliisi, ¹²ní kí dāa yíkì niin kí búnti Fiilipi, kitiŋkpaanŋi kin bí Maseeduwaan tiŋkin, kí bí Room yab ḡaane. Ti nīn kǎl kitiŋ gbantin iwiŋkaanŋaa iba. ¹³Ŋwiŋŋuŋfikaa dalee, ti nyáñ kitiŋ kpaanceetiŋu ḡkpin ḡubɔ caŋin, kí nyàab laakin bi kpáfi kí mēē

Unimbɔtee. Ti kǎlee, ní kí sòoñ nì binimpoobi bin nīn kpáfi niinee. ¹⁴Unimpu ubɔ nīn bí bin nīn bí pilifée kansikin, bi yíi-u Liidiya. U nīn nyánni Tiyaatiir tiŋkin kí sá unyampu kí nyáfi bisatamambi. U nīn tó Unimbɔti marab, ní ti-Dindaan pīti u-pɔbil kí yānti u fōo Pɔɔl bɔti. ¹⁵Unimpuee yānti ti fūl u nì u-samaau Unimbɔti nyim. Ní u mēē-ti yii: «Ni yaa lafun nyí yii tiŋman m fōo ti-Dindaan kí kí, ní dāañ kí nīn kòò m-dumpu.» Ní u páb-ti áli ti lafun cūti u-dumpu.

Bi cúu Pɔɔl nì Siilasi kí tó sarkan

¹⁶Dalba ti nīn cá ḡwimmeem paanŋu puee, ti tú uyumbusapɔɔn ubɔ. U nīn cáa arasini ubɔ u-ni kí wǎl. An di nīn yè-ti u kǎnti animbil tikpil kí cāabīn u-dindambi. ¹⁷Ní usapɔɔnee kíñ kí nóó ti nì Pɔɔl, kí táti yii: «Bininjab nee sá yilpu Nimbɔtiu tɔntɔnliibi ní, bi bí sòoñ nì ni min ní ni làa dī kí ká difiilee ní!» ¹⁸U dū iwiin tikpil kí nóó-ti kí sòoñ an bɔti. Pɔɔl dāa ḡīyee, ní kí fātii bí arasiniyee yii: «Ní Yeesu Kriisitoo yindi pu ní m bí yii á nyā usapɔɔn nee ni.» Ní arasiniyee kpáaa nyáñ niin dīcilpu. ¹⁹Uyumbuee dindambi ká yii Pɔɔl bíil nsan ḡun pu bi dī kí kǎnti animbilee, ní bi cúu u nì Siilasi kí dáal-bi kí cáa cūnni bikpilib nimbiin laakin kunipaau nīn kpáfée, ²⁰ní kí dāa yòoñ-bi kí cūnni biyidambi cee kí bí yii: «Binib nee di bíil kitiŋ. Bi sá Juuda yab ní. ²¹Marab bin bi dākèe, timbi Room yab kaa ḡūñ kí fōoyaaa, kaa ḡūñ kí dī-bi mun.»

^k 15.34 Uyakatika nee kaa bí tigbɔŋkpikil tikpil poon.

Bi bá-bi abaa (16.24)

²²Niinee ní kunipaauwe kɔkɔ dómín ki kúti bi-pu, ní bi kpáfi Pɔɔl nì Siilasi pu, ní biyidambi dáal Pɔɔl nì Siilasi bɔkutinj ki pēeti, ní ki bí yii bí gbá-bi anaalab. ²³Bi yānti bi tāfi-bi mīn ki dóòyee, ní bi cáá-bi ki tó sarkan, ní ki bí yii sooja un cí bisarkadambēe n̄ n̄n kpéé-bi tiŋan. ²⁴Bi kpáafi soojee mīn ki dóòyee, ní u fōō-bi ki cáa tó kusarkadii poon ki bá-bi abaa. ²⁵Kunyataasiu nyɔkomee, Pɔɔl nì Siilasi bíi mēé ki gā ilan ki nyɔŋkí Unimbɔti, ní bisarkadambi bin kínee bíi plifí. ²⁶Kpalaa kpalaa niinee, kitiŋ cīŋki ki kpáan kusarkadii. Dicitpu niinee, mpunyɔmu kɔkɔ cúu pīiti, ní tin bi bóob bisarkadambēe kɔkɔ cúu búti. ²⁷Sooja un cí bisarkadambēe nín fīnti, mpunyɔmu wāyee, u dākafi yii bisarkadambi kɔkɔ sán ki káti dee, ní u dáal ki fífi u-tàataa-jiki kí bàà kpò u-ba. ²⁸Niinee ní Pɔɔl téen mpɔn yii: «Taa kpò a-ba! Ti-kɔkɔ sēé doo.» ²⁹Ní soojee bí yii bí pɔ́n-u ηŋmi. Niinee ní u tóoti

malaa ki cūti gbān Pɔɔl nì Siilasi nimbiin, tiwun jiki. ³⁰Ní u cáá-bi ki nyánti mmɔŋki, ní ki bálifi-bi yii: «M-dindambi, m làá ḡá mana ní kí nín ká difiil dee?» ³¹Ní bi kíi-u yii: «Fōō ti-Dindaan Yeesu kí kíi, a làá ká difiil, sii n̄ a-dicaŋku kɔkɔ.» ³²Niinee ní bi bíi sòon n̄ u n̄ bin kɔkɔ n̄n bí u-dumpuee ti-Dindaan nyɔɔbundi. ³³Ní soojee yōon-bi kunyeeu kukúluu gbanti poon ki fīnti bi-buuyi. Niin dicitpu ní bi fūl u n̄ u-dicaŋku kɔkɔ Unimbɔti nyim. ³⁴Boonee ní u yōon-bi ki cáa jóm u-dumpu yilpu, ní ki ḡá-bi tijin. Ní u n̄ u-dicaŋku kīn ki bí dipɔɔpindin bi nín fōō Unimbɔti ki kíyee pu.

³⁵Kutaa wúntēe ní biyidambēe túnni pilisib n̄ dáa tükú soojee ú líi binibee. ³⁶Ní soojee cūti tükú Pɔɔl yii: «Biyidambi túnni yii m̄ líi-ni. Mīn puee, nyā kí n̄n cámaan n̄ ḡgbansɔŋfi.» ³⁷Ní Pɔɔl bí pilisibee yii: «Bi cúu timbi bin sá Room tindambiyaamuee, kaa sòon ti-bɔti ki ká ti-bɔkpil ní ki gbán-ti samaa kɔkɔ nimbiin ki cáan-ti ki pīn kudii. Ní kɔŋkɔnnee, bi là kí bál soooo kí nyánti-taaa^{kp}? Ti yīi kpataaa, see biyidambi bi-ba n̄ dáan kí nyánti-ti!» ³⁸Pilisib cáa dinyɔɔbundee ki fāti bān biyidambēe cee. Bi nín gbil yii njapaamu gbanti sá Room tindambiyaamuee, tifaandi kó-bi. ³⁹Ní bi dómín ki sɔŋki bi-pɔbiling ki nín nyánti-bi, ní ki gbān-bi yii bí yiki kitiŋ gbanti poon. ⁴⁰Bi nyán kusarkadiinee, ní ki cūti kó Liidiya cee ki ká nnabiyaamu ki kúti-bi tibɔti, ní ki nín yiki niin.

^{kp} 16.37 Room yab marab kaa n̄n pú n̄san unil n̄ gbá Room tindambiki, an dākà yii bí gbá-u anaalab.

Pɔɔl nì Siilasi bí Teesalooniiki

17 ¹Pɔɔl nì Siilasi dī ḡŋfiipooliisi pú ki cūti jiti Apooloonii, ní ki nín bān Teesalooniiki. Juuda yab n̄n tí cáa niin kukpafidii. ²Pɔɔl n̄n kó ki bíi dākà kii u nín pēe ḡáan puee, ki ḡá nnyɔmu muta. Kinyɔŋ sá kamaa poonee, u n̄n cá kukpafidiin ḡwiŋŋuŋfikaa dal ki sòon n̄ bi, ³ki kàan ki dākà-bi Unimbɔti gbɔŋku, laakin an n̄n ḡmān yii Meesiya làá dáa kpú kí dáa fikiti bitaŋkpiibi kansikinee. Ní u bí-bi yii: «Yeesu un bɔti m sòon-ni nee, ún di sá Meesiya.» ⁴Juuda yab kansikin biba bēé mimmee, ki dū bi-ba ki nákan Pɔɔl nì Siilasi. Mīn mun ní ki kpáan Greeki yab bin n̄n tó Unimbɔti marabee tikpil, n̄ binimpugaakaabee tikpil mun n̄n dū bi-ba ki nákan-bi. ⁵Ama Juuda yab ḡá ipoompoon ki cūti kitiŋin ki nyābīn anileen ḡin còom̄ adan puee ki kpáfi kunipaau, ki cáan fikil fikil kitiŋ poon. Dinikitilee yiki cūti Jason dumpu kí nyābīn Pɔɔl nì Siilasi kí cáan samaa nimbiin bí bálifi-bi tibɔti. ⁶Bi bān Jason dumpu, kaa ká-bee, ní ki cúu Jason n̄n nnabiyaamu mubɔ ki cáan bikpilib nimbiin, ní ki tátí yii: «Bitiŋwiiliibi bin yīn duulinya kɔkɔnee bān ti-mun cee doo. ⁷Jason fōō-bi bi kòd u-dumpu. Binib gbanti kaa fāŋkí ḡominakpaan Seesar marab, kun puee bi cáa yii ubɔti ubɔ giti bí, bi yīi-u Yeesu.» ⁸An bɔtee bíi samaa kɔkɔ pɔbiling ki kpáan bikpilib, ⁹n̄i bikpilibee gífi Jason n̄n bin kínee dipɔŋkpaandi bí pà kí wātī bí nín líi-bi.

Pɔɔl nì Siilasi bí Beeree

¹⁰Kunyeeu mó kpalaayee, nna-biyaamu yānti Pɔɔl nì Siilasi búnti Beeree. Bi bān niinee, ní ki nín cá Juuda yab kpafidiikun. ¹¹Binib gbanti n̄n cáa mbimbimɔntiim ki jiti Teesalooniiki yab, kun puee bīn n̄n fōō Unimbɔti bɔti mmɔntiimin. Bi n̄n kpátí Unimbɔti gbɔŋku ḡwiin kamaa ki kpéé yii tin Pɔɔl sòon n̄ bee yaa sá ibaamɔn. ¹²An pu ní bi-kansikin kunipaau, ki kpáan Greeki pijab n̄n bininjab tikpil, n̄n fōō ki kíi. ¹³Ama Juuda yab bin bí Teesalooniikee nín bēé yii Pɔɔl tí bíi sòon Unimbɔti bɔti Beereyee, ní bi dómín niin ki cáan fikil fikil kitiŋin, ki yānti samaa pɔbiling bíi. ¹⁴Niinee ní nnabiyaamu yānti Pɔɔl búnti tiŋku caŋin. Siilasi n̄n Tiimootee, bīn n̄n gbntii bí Beeree niin. ¹⁵Bin n̄n céen Pɔɔlee n̄n cáa-u ki cūnni áli Ateeni ki fāti gitiínee, ní Pɔɔl bí yii bi yaa bānee bí tükú Siilasi n̄n Tiimootee yii bí kintiŋ-u malaa.

Pɔɔl bí Ateeni

¹⁶Ŋyunti ḡun Pɔɔl n̄n ká Ateeni ki cí-bee, an n̄n páb-u tikpil, kun puee kitiŋ gbanti sá awaa ḡmaniŋma ní. ¹⁷Ní u kíi ki bíi sòon n̄n Juuda yab n̄n bin n̄n tó Unimbɔti marabee kukpafidiin, ní ki sòon ḡwiin kamaa kinyɔŋin, laakin binib kpáfēe. ¹⁸Anikiti ali aba n̄n Pɔɔl n̄n bíi sòon. Binib gbantee n̄n nyí kugbɔŋu tiŋan. Dinikitil diba sá Eepiikuur yab, ní din kínee sá Stooyiiki yab. Ní biba bí yii: «Unifan nee kalin sòon ba yati ní?» Ní bin kínee bí yii: «U máan ki làa n̄n sá un sòon

inimbɔticaan bɔtee ní.» Kun pu bi li mimmee di sá yii Pɔɔl nɛn bíi sòòh Yeesu nì difikitil bɔti pu. ¹⁹Ní bi yòòh Pɔɔl ki cūnni kitij yidambi nimbiin^l, ní ki bí-u yii: «A-dàkatam nee sá tibɔcan, mimmee, a ḡūh kí tükù-ti tibɔcan tin a dàkà nee taapuɔɔɔ? ²⁰Kun puee tin ti pée gbìl a sòòh, taa láá gbìl-ti ki ká dalba dalba. Míh puee, ti bàà là kí bée tibɔti gbanti nín sá puee.» – ²¹Di sá yii Ateeni yab nì binicambi bin bí bi-kansikinee yati di nìn pée sá bí nín ká ki pílifí tibɔcan ḡma. – ²²Ní Pɔɔl yáati yúl biyidambi nimbiin ki bí yii: «Ateeni yab, m ká yii, binib kansikinee, nimbi di sá bin nóó inimbɔti tiḡanee. ²³Di sá yii m nín jítí ni-tiḡki nee poonee, m ká tiwan tin ní ni jáamee. Áli gba, m kpáàa ká nsaraafan ḡun pu bi ḡmàn yii: <Unimbɔti un baa nyée.> Un ni jáam kaa nyée, ùh pu ní m dómiín kí sòòh nì ni. ²⁴Ùh di sá Unimbɔti un náan duulinya nì tin kɔkɔwoooo pée bée, ki sá yilpu nì taapu Dindaan. Waa kòò adiin ḡin binib cáá bi-ḡalii ki māāyee ni, ²⁵kaa nyàab binib tūtuntam báà an yaa pée sá tintee. An kaa sá ùh di tìl báà ḡma dimanfal nì ḡfam nì tikɔkɔɔ^m? ²⁶Ùh di dī unibaanti pu ki nyánti anibul ki gbéèh kitij kɔkɔ pu, ki síh atim-bun kɔkɔ nì ḡi-kɔḡkooḡyi nyɔkɔmⁿ. ²⁷U ḡá míh ki là yii bin yaa táfí ki nyàab ùh Unimbɔtee yaa táá ḡmā kí ká-u. Ama Unimbɔti gbanti kaa dátiih-ti, ²⁸di sá yii:

< Ùh pu ní ti fòotí ki p̄ɔ̄ɔ ní ki bí. >
Kii ni-laḡgaaliibi biba nín ḡā puee, yii:

< Ti mun pée sá u-biyaamu ní. >
²⁹Kii ti nín sá u-biyaamu puee, taa máan kí dàkafi yii Unimbɔti sá kii awaa ḡin binib dàkafi ki dū bi-ciḡyi ki dū sindariyab nì animbil ki m̄ɔ̄yee, áá kii tiwanḡp̄tikaalee. ³⁰Ama Unimbɔti kaa dū ḡyunti ḡun binib kaa nìn nyí tibee ki dū ḡá tibɔti. Míh puee ní kɔḡkɔnnee u bíi tükù ajan kɔkɔ nib yii bi-kɔkɔ máan kí fá bi-kpitii. ³¹Di sá yii u yóòh ḡwiin ḡubɔ ḡun ní u làá yànti Yeesu ní sòòh duulinya kɔkɔ bɔti nì ibaamōnee, kun puee uninja gbanti ní u fikitì bitanḡkpiibi kansikin ki dàkà-ti kudaanḡu páaa yii ùh ní u lēe.»

³²Bi nín gbìl u sòòh bitanḡkpiibi fikititam puee, ní biba bíi bèel-u, ní bin kínee bí yii: «Dalba á dāá giti sòòh tibɔti gbanti pu.» ³³Niinee ní Pɔɔl yíki bi-kansikin ki nyáñ. ³⁴Nì míh kɔkɔee, binib biba nìn fōò ki kíí, ki dū bi-ba ki nákañ Pɔɔl. Uyidaan un bi yí Deeniyyee nì unimpu ubɔ bi yí-u Damariisi nìn bí bi-kansikin. Biba mun nìn kútí.

Pɔɔl bí Kɔranti

18 ¹Míh boonee, Pɔɔl dāa yíki Ateeni ki búnti Kɔranti. ²Niin ní u ká uninja ubɔ, bi yí-u Akiilasi, u sá Ujuudaja ní bi māl-u Pɔnti. U nìn nyánni Italií ki báan

kpalaa u nì u-nimpuu Priisiil, kun puee ḡminakpaan Kloodi nìn bí yii Juuda yab kɔkɔ ní nyā Room tiḡkin. Niinee bíh nì Pɔɔl dūu píí tɔb kubɔtíuu. ³Kii bi-kɔkɔ nín nìn tūh ditumbaantiil puee, ní u kó bi-cee, ní bi kpáfi ki tūh ditundi dicilpu. Bi-kɔkɔ nìn sá bitantiluliibi ní. ⁴ḡwiḡḡḡfikaa dal sá kamaayee, Pɔɔl nìn p̄ɔ̄ntí ní ki sòòh kukpafidiin kí ḡmā Juuda yab nì Greeki yab.

⁵ḡyunti ḡun Siilasi nì Tiimootee dāa nyánni Maseeduwaan ki bànee, ní Pɔɔl dū u-yuntiḡu kɔkɔ ki kíh ki cáa sòòh Unimbɔti bɔti, ki tükù Juuda yab yii Yeesu di sá Meesiya. ⁶Ama Juuda yab kaa nìn là min u sòòh, ní ki bíi síí-u. Ní u gbáfi u-bɔkutij^{ny}, ki bí-bi yii: «Ni-busuu ní gítí ni-pu! Man nyáñ ni-bɔtin. Kɔḡkɔnnee m làá nín cá bin kaa sá Juuda yabee cee.» ⁷U nìn yíki niin, ki cūti kó uninja un nìn tó Unimbɔti marabee dumpu, bi yí-u Titiyusi Justuusi. U-dumpu nìn nákañ kukpafidii. ⁸Ní Kriisipusi kukpafidii kpiliu nì u-dicanḡu kɔkɔ fōò ti-Dindaan ki kíí. Kɔranti yab bin nìn gbìl Pɔɔl nyɔɔbundee tikpil nìn fòol ki kíki ki yànti bi fūul-bi Unimbɔti nyim.

⁹Kunyeeu kubɔee ti-Dindaan nyánti u-ba ki dàkà Pɔɔl ní ki bí-u yii: «Á taa fanḡki, ama nín sòòh kí taa gbèèh, ¹⁰di sá yii m bí a-cee. Ubɔ kaa làá sútiín kí píliín-si ní kaa nín ḡá-si tikpitil. Kun puee, m cáá binib tikpil kitij nee poon.» ¹¹Pɔɔl nìn kāl bi-kansikin dibindi diba

nì dijandi, ki dàkà-bi Unimbɔti bɔti.

¹²Bi káan Galiyɔn ḡmina Akaayi tiḡkinee, ní Juuda yab kpáfi ki yíki cúú Pɔɔl, ki cáa cūnni Galiyɔn nimbiin, ¹³ní ki bí yii: «Unil nee yànti bi nōotí Unimbɔti mbamin, min ní marab kaa lēe.» ¹⁴ḡyunti ḡun Pɔɔl bàà làá wāan u-nyɔkɔ kí sòòh, ní ḡmina Galiyɔn bí Juuda yab yii: «Juuda yab, u yaa bàà ḡá tibɔkpitil tiba áá diganḡam ubɔ, m bàà ḡūh kí pílifíh-ni. ¹⁵Ama an yaa sá yii ni yaa bíi kpákà nimbi ni-ba marab pu tibɔti tiba nì ayin aba puee, m yí, maa làá sòòh an bɔti. Nimbi ni-ba ní kpèè-tí!» ¹⁶Ní u jìh-bi ki nyánti. ¹⁷Ní bi-kɔkɔ cúú Sɔsteen kukpafidii kpiliu, ki bíi gbáá ḡmina nimbiin. Ní ḡmina kaa kpáàa fátii tó.

Pɔɔl gítii Antiyoosi

¹⁸Pɔɔl gítii kāl Kɔranti ki yúnti fíi. Boonee, u dāa yíki nnabiyaamu cee ki kó meela ki búnti Siirii, u nì Priisiil nì Akiilasi. Kí wàatí ú nín yíki Saḡkireeyee, Pɔɔl nìn kōol diyibaakpandi kí dàkà yii u pōòh kí ḡá tiba kí tū Unimbɔti^ḡ. ¹⁹Bi bàh Eefeesee, ní bin nì Pɔɔl nìn nóoyee gbínti niin. Pɔɔl nìn kó kukpafidiin ki tí bíi sòòh nì Juuda yab. ²⁰Binib gbanti nìn bíi mēe-u yii ú giti kāl iwiḡkaanḡaa bi-cee. Ní waa kíí. ²¹U làá yíki bi-kansikinee, ní ki bí-bi yii: «Unimbɔti yaa là, m dāa gitiín ni-cee dalba.» ²²U yíki Eefeesee, ki kó meela ki kpákati Seesaaree, ní ki jóm Jeerusaleem ki jáam Kriisitoo

^l 17.19 Laakin biyidambi gbanti nìn kpáfée nìn sá kigbantḡ pu ní bi yí-kí greeki soonyin Ayeeron Pagon.

^m 17.25 B. 24-25: kpèè 1 Bib 8.27, Yees 42.5.

ⁿ 17.26 Unibaanti: Adam (Diny 1.28). - kitijbeenyoɔkɔ: kpèè Ditee 32.8.

^{ny} 18.6 Dū ḡmànti nì Maar 6.11 nì tin bi ḡmàn kugbɔḡu faaku taapuee.
^ḡ 18.18 Kpèè Dikà 6.5-18.

yab, ní ki fātii sīntiñ Antiyōosi. ²³U kāl ŋyunti ŋubōee, ní ki yíkii cūti Galaati nì Friijii timmu kōkōn, ki tii Kriisitoo yab kōkō kunyannyaau.

Apooloosi cūti Eefeesi nì Kōranti

²⁴Ujuudaja ubō nìn bī, bi yīu-u Apooloosi. Bi nìn māl-u Aleekisandirii, ní u dōmiñ Eefeesi. Uninja gbantee nìn sá un nyí ki sōñ tiṅanee, ki nyí Unimbōti gbōṅku mun tikpil. ²⁵Bi nìn dākā-u ti-Dindaan bōti, ní u mun cáa sōñ deede ki dākā Yeesu bōti nì kunyannyaau. Nì mīn kōkōee, Yoowaneesi nyiñfáltam baba ní u nìn péee nyí. ²⁶Ní u mōtīi bīi sōñ ki cánti-bi kukpafidiin. Priisiil nì Akiilasi gbīl mimmee ní ki yōñ-u ki cáa cūnni bi-cee, ki mōtīi dākā-u Unimbōti saṅṅu páaa. ²⁷Ní Apooloosi lēē yii u làá cū Akaayi. Niinee, nnabiyaamu tī-u kunyannyaau ki ṅmāñ kugbōṅu ki tī Kriisitoo yab bin bí lapuee, yii bí fōō-u tiṅan. U nín bāñ niinee, nì Unimbōti pōṅṅu puee, u tūtūñ bin fōō Yeesu ki kíyee tikpil. ²⁸Di sá yii, u nì Juuda yab nìn kpákà samaa nimbiin, ní u nìn sōñ ki líikí-bi, ki dākā-bi Unimbōti gbōṅku poon yii Yeesu di sá Meesiya.

Pōl bí Eefeesi

19 ¹Ŋyunti ṅun Apooloosi nìn bí Kōrantee, ní Pōl dīñ kitīñ kin bí ajoon puee ki bāñ Eefeesi. Niin ní u ká Kriisitoo yab biba, ²ki bālifí-bi yii: «Ní nín fōō ki kíyee,

ní fōō Circir Famaaa?» Ní bi kí-u yii: «Timbi kaa kpáaa gbīl bi sōñ Unimbōti Fam pu gba ní kaa nín fōō-mì.» ³Ní Pōl bālifí-bi yii: «Mimmee, dinyiñfaldi dilal ní bi fūl-ni ní?» Ní bi kí-u yii: «Yoowaneesi yal ní ti fūl.» ⁴Niinee ní Pōl kí-bi yii: «Yoowaneesi nyiñfáltam sá ki tī bin fá bi-kpitiyee ní. U nìn tükù samaa yii bí dāá fōō un làá dāá dāñ ùñ boonee kí kí: an dākà yii Yeesu^m.» ⁵Bi gbīl an bōtee, ní ki yānti bi fūl-bi nnyim ti-Dindaan Yeesu yindi pu. ⁶Ní Pōl dū u-ṅalii ki páañ bi-pu. Niinee, Circir Fam kpákatiñ bi-pu, ní bi kíñ ki bīi sōñ isooncaan ki nātī Unimbōti bōti. ⁷Bininjab gbanti nìn bāñ binib saalaa nì bili nyōkōm.

⁸Niinee ní Pōl ṅá ṅmal ita ki kíñ ki bí kukpafidiin ki mōtīi sōñ ki cánti-bi Unimbōti Beel bōti, án nín làá ṅá pu ní ú ṅmā-bee. ⁹Ama biba nìn pōkí bi-pōbiliñ, kaa là kí fōō kí kí, ní ki bí ki sōñ ki bīl ti-Dindaan bōti samaa nimbiin. Niinee ní Pōl yíkí bi-cee, ki kpáañ Kriisitoo yab ki kākati ní ki kíñ ki dākā-bi Unimbōti bōti ṅwiin kamaa Tranusi sukuliun. ¹⁰U nìn dākā-bi mīñ áli abin ali. An di yānti Juuda yab nì Greeki yab bin nìn kōd Asii tiṅkinee kōkō ṅún ki gbīl ti-Dindaan bōti.

Sikeefa jipōmbi bōti

¹¹Unimbōti nìn di Pōl pu ki ṅáañ maamaacikpaambi. ¹²Di sá yii Pōl ṅaabikaaa, u-wampeñkaati tiba ní bi yaa nìn cáañ ki gbēē bibunliibee, iween nìn cànti-bi,

ní arasiniibi mun nìn nyēē bi-pu. ¹³Binyōdambi biba nìn bí ki sá Juuda yab, ki yīñ ki cáantí bin cáá arasiniibee. Bi mun nìn mākāñ kí yīñ ti-Dindaan Yeesu yindi kí jà arasiniibi. Bi nìn lī yii: «Nì Yeesu un pu Pōl sōñee yindi pu ní m bí yii ní nyā.» ¹⁴Sikeefa, Juuda yab saraa-ṅakpiliu ubō jipōmbi biluli di nìn ṅáañ mimmee. ¹⁵Ní arasiniyee fātii kí-bi yii: «Man nyí Yeesu ki nyí Pōl mun. Kin ni mun fáà, ni sá bilab?» ¹⁶Niinee, uninja un pu arasini kēe ṅáañ ki cīb-bi, ní ki pōkiñ bi-kōkō, ki yānti bi sáñ mṅōn ki nyáñ dicindi gbantin nì dicancanṅbeel nì tiweendi. ¹⁷Juuda yab nì Greeki yab bin nìn kōd Eefeesee kōkō nín gbīl mimmee, ní tifaandi kó-bi ní bi mōtīi tii ti-Dindaan Yeesu yindi tinyool. ¹⁸Bin nìn fōō ki kíyee tikpil nìn dōñ samaa nimbiin ki biiti tin bi nìn ṅáañee pu. ¹⁹Bi-kansikin tikpil bin nìn ṅáañ tikpaṅkpantiilee nìn cáañ bi-gbōnti tin bi nìn cáa ṅáañ tikpaṅkpantiilee ki wūñ ṅṅmi samaa kōkō nimbiin. Bi dāa káañ ki kpēeyee, an sá animbil jipōmbi kutukub imuṅku ili nì saalaa ní bi nìn dūu dá tigbōn gbanti^{oo}. ²⁰Mīñ ní ti-Dindaan bōti gbīti an kōkō ki bāañ inyaan mṅōn.

Fikil fikil kó Eefeesi tiṅkin

²¹Tīñ jítēe, ní Pōl bīi mākà yii u làá dī Maseeduwaan nì Akaayi pú kí cū Jeerusalem. U lī mimmee, ní ki bí yii, u yaa bāñ niinee, see ú cū Room mun. ²²Ní u dū binib bili bin nìn bí u-cee ki tūtūñ-uee,

Tiimootee nì Eeraasiti, ki dūu tú Maseeduwaan. Ùñ u-ba nìn gbintii kāl Asii tiṅkin fiii. ²³Ŋyunti gbantee fikil fikil ubō nìn kóní Eefeesi tiṅkin ti-Dindaan saṅṅu pu. ²⁴Di sá yii uninja ubō nìn bí, bi yīu-u Deemeetriyusi. Kijapaayee nìn cáá tikúti ki mōd ṅwaadibiyaamu ki cáa nántiñ diwaal Ariteemiisi diiku, ki nìn tii u-tōntōnliibi bi mun á nìn ṅáañ ki kánti ipaati tiṅan. ²⁵Ní u kpáfi u-tōntōnliibi nì bin kōkō péee tūñ an tundee, ní ki bí-bi yii: «Ti-yab, kēe, ni-kōkō nyí yii ti-tundi nee di yì ti-jimaa! ²⁶Kēe, ni ká ki gbīl Asii timmu kōkōn, an kaa sá Eefeesi ṅmanṅma, Pōl gbanti nín ṅún ki dáaliñ binib tikpil ki ṅiññi u-jandi pueeyaa! Pōl ubaantee cáá yii inimbōti in binib dū bi-ṅalii ki ṅee kaa sá inimbōti. ²⁷An sá mbusu ní, kun puee án làá yānti baa làá nìn giti tó ti-tundi nee. Áli gba, baa dāa giti dù diwaakpaandi Ariteemiisi diiku kí yīñ tiba, ní diwaa-kpaandi gbanti din Eefeesi tiṅki nì duulinya timmu kōkō nóoyee làá dāá ṅá fám!» ²⁸Bi gbīl an bōtee, ní ki fōō diṅuul, ní ki kíñ ki bīi tátí yii: «Eefeesi yab waal Ariteemiisi di sá diwaakpaandi!» ²⁹Niinee ní dipōbiildi kó kitīñ kōkōn. Ní bi cúú Maseeduwaan yab Gaayusi nì Ariistaarki bin nì Pōl nìn nōotēe, ki yōñ-bi ki cáa cūnni laakin samaa nìn kpáfēe. ³⁰Pōl bāñ nìn là kí cū niin samaa cee, ní Kriisitoo yab yī. ³¹Áli u-bōbi biba bin nìn sá Eefeesi kpilibee nìn túnni u-cee, bí gbāañ-u ú taa dāañ samaayee kansikin.

^m 19.4 Kpèè Maat 3.11, Maar 1.4,7-8

^{oo} 19.19 animbil jipōmbi: kpèè Maar 6.37 nì tin bi ṅmāñ kugbōṅu faaku taapuee.

³²Dikpafil gbanti poonee, biba nìn tátí ki sòòh tiba, ní biba mun ñúb tiba. An ñá fikil fikil, ní binib tikpil kaa kpáàa nyí kun pu ní bi baasii kpáfèe. ³³Kunipaauee kansikinee biba nìn cütii ká Aleekisandir, ní Juuda yab téé-u ki nyántiñ ú sòòh. Ní Aleekisandir yòòh ñgal ki téefi-bi bí ñmíl ú bàà sòòh nì samaa. ³⁴Ama bi nín dāa dūu bée yii u sá Ujuudajee, ní bi-kòkò kpáfi ki tátí dicilpu áli tikúmɔn tili nyòkɔm, ní ki cáá yii: «Efeesi yab waal Ariteemiisi di sá diwaakpaandi!»

³⁵Niinee ní ukpil ubò yānti samaa ñmíl, ní u bí yii: «Efeesi yab, ñma di kaa nyí yii Efeesi tiŋki yab di kpèè diwaakpaandi Ariteemiisi din nyánní yilpu ki lítèe nì di-diiku? ³⁶Ubo kaa ñūñ kí kpákàñ an bɔti. Míñ puee, kálmaan soooo, taa jikí-maan tibɔti nee pu. ³⁷Binib bin ni cááñ nee, baa ñá diganjam ubò kuwaadiin, kaa ti sī ti-waal mun. ³⁸Míñ puee, Deemeetriyusi nì bitɔntɔnliibi bin bí u-ceeyee, ubò yaa ñá-bi tibee, iwiin in bi sòòh tibɔtee bí, bibɔsoonliibi mun bí! Bí yíiñ tɔb ibeyiin kí sòòh. ³⁹An yaa tí sá bikpilib bɔtaaa, ní bí kpáfi kí kpèè, kii bi nín pée ñáañ puee. ⁴⁰Ama tin bāañ dín neeyee làá yànti bí li yii ti là kí bīl gɔmina. Di sá yii taa ñūñ kí li kí dākà kun pu ní ti kpáfi dooyee taapu.» ⁴¹U li mimmee, ní ki bí yii bàà ñma ñ nìn kùh.

Pɔɔl cütii Maseeduwaan nì Greeki timmun

20 ¹Fikil fikilee jítèe, ní Pɔɔl yíiñ Kriisitoo yab, ki tī-bi

kunyannyaau, ní ki kāañ-bi, ní ki yíki bi-kansikin ki búnti Maseeduwaan. ²U dī Maseeduwaan tiŋgbammun, ki sòòh nì Kriisitoo yab ki sánki-bi tikpil ki wāati ní ki nín bàñ Greeki tiŋkin. ³U nìn ñá niin iŋmal ita ní. Ñyunti ñun u bɔnti ki làá kó meela kí nìn cá Siiriye, ní u bée yii Juuda yab sòòh ki bɔnti nsambiyamu mun pu bi làá dī kí kpò-uee. Niinee ní u fātii dūu dīn Maseeduwaan pú. ⁴Bin nìn nóó-uee di sá: Sɔpateer, Piirusi jipɔɔn un nìn sá Beereeyee, nì Ariistaarki nì Seekundusi, bīñ sá Teesalooniiki yab, Gaayusi un sá Deebee, nì Tiimootee nì Tiisiiki nì Troofiim, bīñ nyánní Asii. ⁵Bīñ kòkò nìn līnti ki cütii cütii-ti Troowaasi. ⁶Iwiin in poon Juuda yab ñmòð kpɔnɔb bin baa ñá ñkpɔnɔnyòkɔee boonee, timbi kónní meela ki yíkiñ Fiiliipi tiŋkin, ki ñá iwiin iŋmoo ní ki nín bàñ bi-cee Troowaasi, ní ki ñá iwiin iluli niin.

Pɔɔl taalunjkikaal Troowaasi tiŋkin

⁷Kinyoŋ wimpeepeekaŋu dalee, ti nìn kpáfi kí jī ti-Dindaan jikaati, ní Pɔɔl kí ki bí sòòh nì bin kpáfi niinee. U nìn sòòh ki yúnti tikpil, áli kunyataasiu tikúti saalaa nì tili, kun puee an nìn sá kutaa ñ wúnti ú yíki ní. ⁸Fitilab nìn wīkí didi-tɔntɔkɔl din poon ti nìn kpáfèe ni tikpil. ⁹Unaacimpɔɔn ubò nìn bí niin, bi yī-u Etiiki. U nìn ká didi-tɔntɔkɔl tɔkɔlau nyòɔgbandi pu. Ñyunti ñun Pɔɔl gbíntii bí sòòh nì bi ki céé, ní ñgeem cúú-u. U bí gèèh tikpil tikpilee, ní ki dāa kpáàa nyánní diditɔntɔkɔl yilpu

kuditataatiuu poon ki líti kitiŋ. Bi pée yòòh-uee, u kpī ní. ¹⁰Niinee ní Pɔɔl kpákatiñ ki bōòh ki yòòh-u ní ki bí yii: «Ni-pòbiling ñ taa máál, kun puee u fātii jómíñ!» ¹¹Ní u fātii nín jómí ki cütii yākati kpɔnɔb bi ñmó, ní u fātii tí kí ki bí sòòh nì bi áli kutaa nì ku-wuntil, ní boonee u dāa nín yíki. ¹²Ní bi fātii gíiñ unaacimpɔɔnee u-dumpu nì alaafiya, ní an nìn mókiñ bàà ñma tikpil.

Pɔɔl yíki Troowaasi ki búnti Miilee

¹³Ní timbi kó meela ki līnti kí cùú kintí Pɔɔl Asoosi tiŋkin, kii u nín nìn pée sòòh puee, kun puee úñ làá dāa còomíñ ataa pu ní. ¹⁴U bāañ ki ká-ti Asɔsee, ní ti yòòh-u ki nín cáá cá Miitileen. ¹⁵Niinee ní ti nín nìki. Áli kutaa nì ku-wuntilee ní ti dūu bàñ Kiyoo. Ku tí wúntèe ní ti dūu bàñ Samosi, ní ku gíti tí wúntèe ní ti yúl Troogiliyɔn ní ki nín bàñ Miilee. ¹⁶Pɔɔl nìn lēē yii u là kí góntí Efeesi kí taa bīl ñyunti kitiŋ gbantin. Míñ pu ní u nìn túl dicancaal, án ñá-u malaa u yaan ñūñ, ú bàà nín bí Jeerusaleem Pantikooti wiŋŋu dal.

Pɔɔl kāañ Kriisitoo nikitil kpilib bin bí Efeesee

¹⁷Pɔɔl bí Miileeyee, ní ki tú bí cù Efeesi kí yíiñ niin Kriisitoo nikitil kpilib. ¹⁸Bi bāañ u-ceeyee, ní u bí-bi yii: «Kèè, nimbi ni-ba nyí doooo ñwimpeekea ñun m kóoñ Asii tiŋkinee m nín bí nì ni baa-badal miŋyeeyaa! ¹⁹Míñ ní m nìn

sīntiñ m-ba ki túñ ti-Dindaan tundi nì nnyinnyim, ki bí falaabi kansikin kun puee Juuda yab nìn nyàab isan kí kpò-mi. ²⁰Míñ ní ni nyí yii maa nìn bál tin ñūñ kí tūtuñ-nee bàà tiba, ki sòòh ki dākà-ni Unimbɔti bɔti laakin binib kpáfèe ki kpáañ ni-dumpui. ²¹M nìn sánki Juuda yab ki kpáañ Greeki yab tiŋan, yii bí fá ikpiti, kí fōò ti-Dindaan Yeesu kí kí kí nóó Unimbɔti. ²²«Kòŋkòñnee, m làá nìn cá Jeerusaleem dee kii Unimbɔti Fam nín bí m ñá puee, kaa nyí tin làá ñá-mi niinee. ²³Ama ntimu mun kòkò poon m jítèe, Circir Fam tükù-mi yii sarka nì dinimbi-naamandi dō ki cí-mi. ²⁴Ama, man manfal bɔti kaa páb-mi, a li kii an kaa sá-mi tiwammontiil tibee ní. Tin di páb-mee di sá m tō ditundi din m fōò ti-Dindaan ceeyee: dín di sá m sòòh Tibɔmontiil kí tükù binib dineendi din Unimbɔti cáá ti-puee».

²⁵«Míñ puee, nimbi bin cee m jítí ki sòòh Unimbɔti Beel pu bɔtee, kòŋkòñnee m nyí yii naa làá ti ká-mi. ²⁶An di yì-ti ní m tükù-ni an bɔti dín kí sīiñ, boonee, ubò yaa láa gíti wánkèe, an kaa dāa gíti sá m-cee. ²⁷Di sá yii m tükù-ni kaa bál-ni Unimbɔti nín là kí dāa ñá min miŋyee kòkò. ²⁸Míñ puee, ní kpèèmaan ni-ba tiŋan, kí kpèèmaan dinikitil din pu Circir Fam lēē-ni yii ní nín sá bikpilibee, kí kpòotí Unimbɔti nikitil din u dū u-ba fatikuu ki dée tiŋan. ²⁹M nyí yii, m-kpátam boonee, binib làá dāa kóoñ ni-kansikin. Baa làá dāa tàañ dinikitil gbanti, a li kii agbingbil

² 20.24 Dūu ñmànti nì 2 Tiim 4.7.

nín cáá ntoom, kaa tàantí dipikilitil puee. ³⁰Míñ ní ni-kansikin bininjab biba mun làá dáá yòòñ tinyimòm-bòti kí sòòñ kí ñmàtiñ Kriisitoo yab biba n̄ n̄n n̄óó-bi. ³¹Míñ puee, ní n̄n nyímaan n̄ ni-ba kí n̄n téetí m n̄n n̄n s̄n̄kí-ni pu n̄ n̄nnyinnyim ñwiimpu n̄ kunyeeu áli abin atee.

³²«Kòŋkòŋnee, m dū-ni ki ñá Unimbòti ñaan, ní n̄n ñúb u-bòmòntiitee. Tíñ di cáá mpòñ kí yàntí ní bée Unimbòti bòti tikpil kí dáá fòò ipaati in u s̄iñ kí t̄i bin kòkò sá u-yabee. ³³Ni nyí yii man kaa n̄n là ubò nimbiliñ, kaa n̄n là ubò mun bòkutil. ³⁴Nimbi ni-ba n̄n nyí yii n̄ m-ñalii in bí nee ní m n̄n cáa t̄uñ ditundi ní man n̄n bin n̄n n̄óoyee j̄iñ. ³⁵M dākā-ni ni-kòkò n̄ bée yii ni máañ kí n̄n t̄uñ ditundi tikpil kí ñmā kí t̄utuñ biwòf̄ib, kí n̄n téetí ti-Dindaan Yeesu u-ba n̄n n̄n l̄i dinyòòbundi ñiñyee, yii: <Á p̄ò tiwane m̄ò kí j̄itiñ bí p̄ò-si. >»

³⁶Pòl l̄i míñ ki dódoyee, ní ki gbāa, ní u n̄n bi kòkò bí m̄è. ³⁷Niinee ní bi-kòkò bí s̄uñ, ní ki dū bi-ñalii ki kp̄àl Pòl. ³⁸Tin n̄n kòñ-bi kunimbāauee di sá u n̄n l̄i yii dalba dalba baa làá ti ká-uee. Niinee ní bi céèñ-u áli meela taapu.

Pòl gíti Jeerusaleem

21 ¹Timbi n̄n bi dāa cúu yākatí tóbinee, ní timbi kó meela kí túl dicancaal kí búnti Kòosi, ní ku wúntèe ti dūu bàñ Roodi. Niinee ní ti cáati Patara. ²Ní ki ká meela un cá Feenisiyyee, ní ti kó ùñ ki búnti. ³Ti tin gb̄iiti Siipiri tiñki kin n̄nyim m̄anti kí túee ní ki dū-kì ki fá ññanjan pú, ní ki dūu

d̄i Siirii watil pú, ní ki tin bàñ Tiir, laakin meela làá tàkatí u-wantee. ⁴Niin ní ti ká Kriisitoo yab biba, ní ti k̄al̄ iwiin iluli bi-cee. Circir Fam yānti bi bée ki t̄ukū Pòl yii ú taa j̄m̄ Jeerusaleem. ⁵Ti n̄n k̄al̄ iwiin gbanti dódò ti làá ȳik̄iñee, bi n̄n bi-nimpoobi n̄n bi-biyaamu kòkò céèñn̄-ti áli ki nyánti kitiñ kpaanceetiñu. Niinee ní ti gbāa ñ dimòògbandi ki m̄è. ⁶Ti m̄è ki dódoyee, ní ki k̄aān t̄òb, ní timbi búnti kí cùú kó meela, ní bi mun n̄n f̄at̄i bi-dumpui. ⁷Ní ti ȳk̄i Tiir ki cūti Tooleemayiisi, ki cūti j̄aām nnabiyaamu, ki k̄al̄ bi-cee ñwiin ñubò. Niin ní ti kúnti dimòòl pu s̄n̄kindi. ⁸Kutaa wúntèe ní ti ȳk̄i niin ki bàñ Seesaaree, ní ki kó Fiiliipi dumpu. U sá un sòòñ Yeesu bòmòntiiti kí sá binib biluli bin bi n̄n l̄èe bí n̄n yàkatí tijinee kansikin ubòee ní. ⁹U n̄n cáá bisapòmbi binaa bin kaa nyí uninjee, bi n̄n sá Unimbòti b̄naatiliibi. ¹⁰Ti n̄n k̄al̄ u-cee ki yúnti f̄iñ, ní Unimbòti b̄naatiliu ubò, bi ȳñ-u Agabusi, nyánni Juudee ki dóm̄iñ ti-cee. ¹¹Kijapaayee yòòñ Pòl dambalau ní ki dūu bóob u-taani n̄n u-ñalii, ní ki bí yii: «Pilifimaan Circir Fam n̄n l̄i puee! Uninja un di yaa ȳi dambala neeyee, Juuda yab làá bóob udaan míñ ní Jeerusaleem, ní kí dū-u kí t̄i bin kaa sá Juuda yabee.» ¹²Ti gb̄il̄ mimmee, ní timbi n̄n laakin ti kóoyee yab bí gbāa Pòl yii ú taa cù Jeerusaleem. ¹³Ní Pòl bí-ti yii: «Ba ñá ní ni s̄uñ ki bíl̄ m-pòbil míñ? Bāa bi yaa làá bóob-mi kí kp̄ò-mi gba Jeerusaleem niin ti-Dindaan Yeesu puòò, maa mótí!» ¹⁴Ti l̄i-u

tikòkò kaa ñún-uee, ní ti c̄anti-u, ní ki bí-u yii: «Too, ti-Dindaan yaa là miñyee, án ñá míñ!»

¹⁵Iwiin gbanti boonee, ní ti bónti kí n̄n j̄óm̄ Jeerusaleem. ¹⁶Kriisitoo yab bin bí Seesaareeyee biba céèñn̄-ti kí cáa cūnni kijapaai kin bi ȳñ Minaasònee dumpu. U n̄n sá Siipiri, kí n̄n f̄òò kí kíí dooooyee. Ùñ cee ní bi n̄n kòñ-ti.

Pòl cūti m̄anti Yakubu pu

¹⁷Ti bàñ Jeerusaleemee, ní nna-biyaamu f̄òò-ti n̄n dipòòpindi. ¹⁸Kutaa wúntèe ní ti n̄n Pòl búnti Yakubu cee. Niin ní bikpilib kòkò n̄n kp̄afi. ¹⁹U j̄aām-bi kí dódoyee, ní kí bí sòòñ kí b̄bit̄i-bi Unimbòti n̄n d̄i u-pu kí túñ ditundi din bin kaa sá Juuda yabee kansikinee. ²⁰Bi gb̄il̄ mimmee, ní ki nyòñki Unimbòti. Ní bi bí-u yii: «Ti-nabiki, a ká Juuda yab kansikin binib kutukub tikpil n̄n kp̄anti Kriisitoo yab, bi-kòkò ñúb Mooyiisi marab tiñan pueeyaa! ²¹Di sá bi t̄ukū-bi yii a dākà Juuda yab bin kòò bini-cambi kansikinee yii bí fá Mooyiisi marab kí taa ti n̄n gífi bi-biyaamu akpancan, kí fá ti-naanjab koobiliñ mun. ²²Bāa an ñá pu bi-kòkò làá bée yii a dóm̄iñ. Mimmee, ti làá ñá mana kòŋkòŋnee? ²³Míñ puee, ti làá t̄ukū-si a n̄n làá ñá puee. Bininjab binaa biba bí ti-kansikin doo kí pòòñ ipoon. ²⁴Yòòñ-bi kí cù si n̄n bi kòkò n̄n ñá saraabi kí kòot̄i-bi, kí p̄a animbil bí kòol̄-bi. Niinee ní bāa ñma làá bée yii tin ní bi sòòñ a-puee kaa sá ibaam̄on, ní kí ká yii

sisi aba bí kii bin d̄i marabee n̄n bí puee. ²⁵An yaa kíñ bin kaa sá Juuda yab kí f̄òò Yeesu kí kííyee, ti n̄n ñm̄a kugbòñu kí t̄ukū-bi yii timbi kp̄èe yii an ñāñ bí taa ti ñm̄ó tiwaatootinan, kí taa ñm̄ó fatiku n̄n tiwan tin baa l̄anti fatiku nyáñee, kí taa ñá tilaakpaal mun.»

²⁶Kutaa wúntèe ní Pòl yòòñ bininjabee, ní u n̄n bi cūti kí ñá saraabi, ní ki kó kunimbòtidiin. Niin ní Pòl yòòñ ñwiin ñun bi làá kòot̄èe n̄n bāa ñma n̄n làá dáá cáa saraabi bin biñyee^p.

Bi cúu Pòl kunimbòtidiin

²⁷Ñwinluluútee cá dikúntilee, ní Juuda yab biba bin nyánni Asiyyee ká Pòl kunimbòtidiin. Niinee ní bi f̄iñ bāa ñma landòkòñu ñá mbaanti, ní bi cúu Pòl. ²⁸Bi cúu-uee, ní ki kíñ kí bí t̄atí yii: «Isirayeel yab, j̄òom̄maan-ti! Kp̄èèmaan, uninjee dee un cá an kòkò kí sòòñ bāa ñma cee kí bíl̄ Isirayeel yab yindi n̄n Mooyiisi marab n̄n kunimbòtidiyyee. Áli gba, u yānti bin kaa sá Juuda yabee kó kunimbòtidiin, kí bíl̄ circir kòŋkòŋñu gbanti!» ²⁹Kun ȳi-tèe di sá, bi n̄n ká u n̄n Troofiim un sá Eefeesee kitiñin, ní bi dākafi yii Pòl n̄n cáa-u kí kòñ kunimbòtidiin^r.

³⁰Niin ní kitimmòñee f̄òò kí píí ðàii, ní binib nyánni ajan kòkò pu kí dóm̄iñ kí cúu Pòl kí dáal̄-u kí nyánti kunimbòtidiin, ní ki dū mpunyòmu kí píiñ ñicilpu niin. ³¹Bi n̄n n̄n p̄ee nyāab kí kp̄ò-uee puee, an p̄uti kp̄āa p̄ee bàñ Room yab soojakpikpaanjwu, yii fikil fikil

^p 21.26 Dūu ñm̄anti n̄n 1 Kòra 9.20.

^r 21.29 B. 28 n̄n 29: dūu ñm̄anti n̄n Eesee 44.7.

ubɔ kóón Jeerusaleem tiŋki kɔkɔn.
³²Dicilpu niinee, kijapaayee yóòn soojab ki kpáàn bi-kpilib biba ki sán ki nín cá samaayee cee. Bi dāa ká usoojapilee nì u-yab páaàné, ní bi gbēèn, kaa ti bíi gbàà Pɔɔl.
³³Niinee ní Room yab soojakpi-kpaanwu dāatii cúú Pɔɔl, ní ki bíi yii bí dū ikusaka ili kí bóob-u, ní u bālifi-bi un Pɔɔl sée nì tin u gée.
³⁴Kunipaaú kansikinee, biba tátí ki lì tiba, ní bin kínee mun cáá tiba, an di nìn yì-tì waa nìn gún ki bée mbaamɔn, ní u bíi yii bí cáá-u kí cunnì soojab dumpu.
³⁵Ŋyunti gún bi bāań akɔl puee, samaayee kɔkɔ nín páb Pɔɔl mpɔn puee ní soojab yóòn-u ki túń, kí mɔ̀tì u-pu.
³⁶Kun puee binib nìn wíikí tikpil ki pá u-boon ki tátí yii bí kpɔ̀-ú.

Pɔɔl bíi sòòn tin u cááyee samaa nimbiin

³⁷Bi tóob kí kɔ soojab dumpuee, ní Pɔɔl bālifi usoojakpikpaan yii: «A kíikí m̄ sòòn nì si tibiaa?» Ní ukpilee fātii bālifi-u yii: «A gbìl Greeki yab soojayaa?»
³⁸Sii di kaa sá Ueejipitija un là kí bíil kitiŋ yaadal nee, ki yíkii yóòn digan-gandambi kutukub binaa ki cunnì kuteeuneeeee?»
³⁹Ní Pɔɔl kíi-u yii: «Man sá Ujuudaja ní, ní bi màl-mi Taarsi, Siilisii tiŋkpaanŋin. M baasii sá kitiŋkpaanŋi tindambiki ní. M gbāam̄-si, pɔ̀-*mi* nsan m̄ sòòn nì samaa!»
⁴⁰Niinee ní usoojakpikpaanee pú-u mpaan. Ní Pɔɔl yúl akɔl pu ki yóòn u-ŋal ki téefi samaa. Niinee ní bāà ŋma ŋmíl fɔ̀ŋfɔ̀. Ní u yóòn dinyɔ̀ɔ̀bundi ki bíi sòòn nì samaa nì eebru soojyin, yii:

22 ¹«M-baabi nì m-nabiyaamu, pilifimaan kɔ̀ŋkɔ̀nnee tibɔ̀ti tin m cáá kí tükù-nee!»
²Bi nín gbìl u bíi sòòn nì bi Eebru soojyee, ní bi mɔ̀tìi ŋmíl díkí diki. Ní Pɔɔl bí-bi yii: ³«Man sá ujuudaja ní, bi màl-mi Taarsi Siilisii tiŋkin, ama kitiŋ nee poon ní m kál ki wíiń. Gamaliyeel cee ní m nìn bí ki bífi ti-naanjab marab kɔkɔ, ní ki nìn cáá dipɔ̀ɔ̀ndi Unimbɔ̀ti bɔ̀tin tiŋan, kii díń wiiŋgu ni mun nín cáá dipɔ̀ɔ̀ndi pu nan ní.
⁴M nìn páb bin nìn nóó ti-Dindaan sanŋuee, áli ki kūū biba, ki cúti bininjab nì binimpoobi ki tɔ̀ sarkan.
⁵Usaraanŋakpil nì bibɔ̀soojkpilib kɔkɔ nìn kánti m nín nìn gáań puee. Bíń di gūń kí tükù-ni mbaamɔn. Bíń gba di nìn tī-mi tigbɔn m̄ cáá tī Juuda yab kpilib bin kòd Damaasee kí ŋmā kí cúú Kriisitoo yab bin bíi niinee, kí bóobiń-bi ikusaka kí cáań Jeerusaleem bí dáal bi-tafal.»

Pɔɔl bíi máafi u nín kpánti Kriisitoo yɔu puee

(Kpèè *Atuun* 9.1-19, 26.12-18)

⁶«Kí cá kuwiŋkuluuee, m nìn bí nsanni ki tóob Damaasi. Dicilpu niinee ní ŋwalifikpaanŋkpaan gubɔ nyánní yilpu ki dómíń ki mántii tú-mi ki wál nyáka nyaka, ⁷ní m líti kitiŋ. Niinee ní m gbìl nneen gubɔ bíi lì-mi yii: < Sɔ̀l, Sɔ̀l, ba gá ní a páb-mi m̄ń? >
⁸Ní m fātii bālifi-u yii: < An sá sii ŋma, m-Dindaan? >
Ní u kíi-mi yii: < An sá man Yeosu Naasaareeti yɔu un a pábee. >
⁹Bin nìn bí m-ceeyee nìn ká ŋwalifi, ama ní kaa nìn nín gbìl nneen gún sòòn nì mee pu.
¹⁰Niinee ní m bí

yii: < Mimmee, m làá gá mana, m-Dindaan? > Ní ti-Dindaan bí-mi yii: < Yíkii nín cá Damaasi. Niin ní bi làá tin tükù-si tin tin Unimbɔ̀ti bí yii á gée. >
¹¹Ŋwalifee nín nìn jilíŋkì m-nimbiliŋ puee, maa nìn gíti wál, ní man nì bin nìn nóóyee cúú m-ŋal ki dātì-mi ki cunnì Damaasi.

¹²«Uninja ubɔ nìn bíi niin, bi yíi-u Ananiyasi. U nìn nóó Unimbɔ̀ti deede ki tɔ̀ ti-marab, ní Juuda yab bin nìn kòd Damaasee kɔkɔ nìn pàkà-u.
¹³Kijapaayee dómíń ki yúl m-*cee*, ní ki bíi yii: < M-nabiki Sɔ̀l, gúbiti a-nimbiliŋ! > Kpalaa niinee, ní m cúu gúbiti, ní ki wál-u.
¹⁴Ní u bí-mi yii: < Ti-naanjab Nimbɔ̀tiuee di lēe-si dooooyee ki yóòn yii á bée u nín là puee kí ká Deedeedaan un u lēe ki túnnée kí gbìl u-*neen*.
¹⁵Sii di làá nín sá u-seeraleeliu, kí sòòn binib kɔkɔ nimbiin tin tin a kée nì tin a gbílee.
¹⁶Míń puee ba di gíti gúb-si kɔ̀ŋkɔ̀nnee? Yíkim̄ kí kúuń kí yíiń ti-Dindaan bí fàl-si Unimbɔ̀ti nyim á ká a-kpitii pɔ̀tam. >»

Ti-Dindaan tú Pɔɔl bin kaa sá Juuda yabee cee

¹⁷Pɔɔl níkí ki lí yii: «M dāa fātii Jeerusaleeme, ní ki kɔ kunimbɔ̀tidiin ki bíi mēe Unimbɔ̀ti, ní an fíti-mi ní m wál ti-Dindaan.
¹⁸Ní u tükū-mi yii: < Nyā Jeerusaleem malaa, kun puee baa làá fōo tibɔ̀ti tin a bíi sòòn m-puee kí kíi. >
¹⁹Ní m fātii kíi-u yii: < Ti-Dindaan, kēe, bíń bi-ba nyí-mi, m nín nìn yíiń Jeerusaleem akpafidiinni ki cúti bin nóó-see ki gbàà-bi ki cáa tòd sarkeeyaa!
²⁰Kēe, bi nyí, daliŋkin bi

bíi kù a-seeraleeliu Eetiyeenee, man di nìn bíi niin ki bíi yii u máań ŋkúm, ní ki fōo bin bíi kù-uee bɔ̀kutiŋ ki gúbēeyaa! >
²¹Ama ní u bí-mi yii: < Níń cá. Bin bí ndan kaa sá Juuda yabee cee ní m tūń-si! >»

Pɔɔl nì Room soojakpikpaanwu bíi sòòn

²²Samaayee pilifin Pɔɔl ki tin sāa laakin u bíi yii ti-Dindaan tú-u bin kaa sá Juuda yabee cee. Niinee ní bi yíkii ki bíi tátí yii: «Bí kpɔ̀-maan uninja nee! Bí taa taań-u! Waa máań kí nín bí!»
²³Niinee ní bi bíi pùlifi ki pèeti bi-bɔ̀kutiŋ ki fiintí, ní ki jáfí ntam ki tòd kutaa.
²⁴Ní usoojakpikpaanee bíi yii bí cáá Pɔɔl kí kón soojab dumpu kí gbá-u anaalab kí bālifi-u kun di yì-tì ní samaa kɔkɔ tátí u-pu mimmee.
²⁵Bi bóob-u ki dòd ki làá gbá-uee, ní Pɔɔl bí usoojakpil un nìn bíi niinee yii: «An máań ní gbá Room tindambiki un bɔ̀ti gba baa láá sòoneeee?»
²⁶Ukpilee gbìl an nyɔ̀ɔ̀bundee, ní ki cūti tükú usoojakpikpaanee yii: «Á nín nyí nì a-ba! Kijapaayee sá Room tindambiki ní.»
²⁷Niinee ní usoojakpikpaanee dómíń ki bālifi Pɔɔl yii: «A sá Room tindambiki níi?» Ní Pɔɔl kíi-u yii: «Iiin.»
²⁸Niinee ní usoojakpikpaanee bíi yii: «Man pāń animbil tikpil ní ki nín kpánti Room tindambiki.» Ní Pɔɔl fātii bí-u yii: «Bi pée màl-mee, m sá Room tindambiki ní.»
²⁹Kpalaayee, bin bàà làá gbá-u kí yànti ú sòonee kàkatì ki wàatì-u. Usoojakpikpaanee nín dāa bēe yii Pɔɔl sá Room tindambikee, ní tifaandi kɔ̀ u mun u-ba, kun puee u nìn dū ikusaka ní ki bóob-u.

**Pɔɔl yú bibɔsoonliibi
kitil nimbiin**

³⁰Usoojakpikpaanee là kí béé kun di yì-tì ní Juuda yab ɣúb Pɔɔlee. An pu ní kutaa wúntèe u búti-u ikusaka ní ki bí yii bisaraanɔkɔpilib nì bibɔsoonliibi kitil kɔkɔ ní kpáfi. Bi kpáfèe, ní u cáañ Pɔɔl ki yóoñ bi-nimbiin.

23 ¹Ní Pɔɔl dū u-nimbikpeɛɔu ki báañ bikpilibee pu, ní ki bí-bi yii: «M-nabiyaamu, m nyí yii m ɣáañ tin kɔkɔwoooo m máañ kí ɣá kí tī Unimbɔtee nì dipɔbil diba, ki dāa sāa dīn wiɛɛɛ nee.»

²Niinee ní usaraanɔkɔpilib, un bi yī Ananiyasee, bí bin yú ki pīl-uee yii bí cūú fáá u-nyɔkɔ. ³Ní Pɔɔl bí yii: «Unimbɔti làá dāá fáá si mun, upɔnyɔɣfiti! Sii ká ki cáá marab ki sòoñ man ɔti, ki yīntī marab gbanti a-ba ní ki cáá yii bí gbá mama!»

⁴Ní bin nìn yú ki kól Pɔɔlee bí-u yii: «Mim mee, a bíi sí Unimbɔti saraanɔkɔpiliu deeyaa!» ⁵Ní Pɔɔl fātī kī-bi yii: «M-nabiyaamu, maa nyí yii an sá usaraanɔkɔpilib. An yaa sá fam, maa bàà sòoñ mīn, kun puee Unimbɔti gbɔɔku poon tükù-ti yii: <A taa sòoñ ni-ɔtiu ɔfam[†].>»

⁶Pɔɔl nìn nyí yii bibɔsoonliibee jandi diba sá Sadusab ní dijandi diba mun sá Fariisab. Mīn pu ní u nìn téen samaayee nimbiin yii: «M-nabiyaamu, ma mun sá Fariisa ní, Ufariisaja di māl-mi^u. Dimákal dīn m cáá bitaɔkpiibi fikítitam puee di yì-tì ní bi cáañ-mi doo kí sòoñ

m-ɔti!» ⁷U lī mīn ki dóoyee, ní kuni-kpɔɔkpɔkɔu kó Sadusab nì Fariisab kansikin, ní samaa gbanti cúu yákatī tɔbin. ⁸Di sá yii Sadusab, bí nì yii bitaɔkpiibi gíti kpá kí dāá fikítī, Unimbɔti tuuɔyí kpá, kinaɔ mun kpá, ama Fariisab, bí nì yii tīn kɔkɔ bí^w. ⁹Niinee ní kujakpaanɔu jéeti bi-kansikin, ní bimaradakaliibi bin nìn sá Fariisab jandi púee biba yíki, kaa kīí, ki bíi mótí yii: «Timbi kaa ká kijapaai nee ɣá tiba. An yaa yī, Unimbɔti tuuɔɔu di làá nìn máañ ki sòoñ nì u.» ¹⁰Kunipɔkɔkɔu mótī pɔkèe, ní usoojakpikpaan fāɔkí yii bí taa ɣee kí cúú Pɔɔl kí tōntī. Ní u yāntī soojab kpákatī cúú Pɔɔl kí nyāntī bi-kansikin, ki cáa cūnni soojab dumpu. ¹¹An nyeekuee, ti-Dindaan dōmīn Pɔɔl cee, ní ki bí-u yii: «Póɔñ a-ba! Kii a nín sòoñ m-pu Jeerusaleem doo puee, án máañ á cù Room mun kí tin sòoñ m-pu niin mbaantiim mīn.»

**Juuda yab bíi nyàab
isan kí kpò Pɔɔl**

¹²Kutaa wúntèe ní Juuda yab kpáfi kinyɔkɔ ki pūti Unimbɔti yii, bi yaa kaa kūu Pɔɔl, baa làá jāaa, kaa làá nyè mun. ¹³Bin nìn kpáfi kinyɔkɔ ki pūti mim mee nìn jítī binib imuɔku ili pu. ¹⁴Ní bi cūti ká bisaraanɔkɔpilib nì bikpilib, ní ki bí-bi yii: «Timbi baasii pūti ki tīntī yii, ti yaa kaa kūu Pɔɔl, taa làá dáká tiba. ¹⁵Mīn puee, nimbi nì bibɔsoonliibi kitil kɔkɔ, ní mèe usoojakpikpaan ú cáañ-ni Pɔɔl,

yii nimbi là kí mótī bálifi-u tin páaa ní u baasii ɣee. Mim mee, timbi ní bōntí, bi yaa cáá-u ki tóobiínee, timbi ní kintí kí kpò-u!»

¹⁶Niinee, Pɔɔl niisal biki gbīl bi nín kpáfi ki sòoñ tɛyee, ní u búnti soojab dumpu ki kó ki tükü Pɔɔl tin jítèe. ¹⁷Ní Pɔɔl yīn bisoojakpilibee ubɔ ní ki bí-u yii: «Cáá kinaacim pɔmbiki nee kí cūnni usoojakpikpaan cee, kun puee kí cáá tiba ki là kí tükü-u.» ¹⁸Ukpilee yōoñ-kí ki cáá-kí ki bāñ usoojakpikpaanee cee, ní ki bí yii: «Usarkadaan Pɔɔl di yīn-mi ki gbāañ yii m cáañ-si kinaacimpɔmbiki nee, kí cáá tiba ki làá tükü-si.» ¹⁹Niinee ní usoojakpikpaanee cúú kinaacimpɔmbikee ɔal ki kpáaa kákatī ɔkpaanceeti, ní ki bí-kí yii: «Tilati ní a cáañ ní?» ²⁰Ní kí kī-u yii: «Juuda yab kpáfi kí mèe-si yii á cáañ-bi Pɔɔl bibɔsoonliibi kitil nimbiin, bi là kí ɣá kii bi làá gíti mótī bálifi-u tibɔti tiba yamee. ²¹Á taa pīlifīn-bi! Di sá yii bi-kansikin binib imuɔku ili nì ipaa pūti yii, bi yaa kaa kūu Pɔɔl, bí nì kaa làá jāaa, kaa làá nyè mun. Bi bōnti kí bál kí cūti-u. Mīn puee, bi kīn kí cí tin sii cááyee ní nee.» ²²Niinee, usoojakpikpaanee bí kinaacimpɔmbikee yii: «Nín kùñ. Á taa sòoñ ubɔ cee yii a tükü-mi tibɔti gbanti!»

**Bi dū Pɔɔl ki tī
gɔmina Feeliikisi**

²³Boonee ní usoojakpikpaanee yīn bisoojakpilib bili, ní ki bí yii bí kpáfi soojab kulaafaau nì soojab bin cáá itaamuee imuɔku ita nì saalaa, nì soojab bin tòò ɔkpaamuee

mun kulaafaau, bí bōntí kí nìn cá Seesaaree tikúti tiwa kunyeeu nee. ²⁴Bí nyàab itaamu kí kàañ Pɔɔl, kí cáá-u kí bānni gɔmina Feeliikisi cee nì alaafiya. ²⁵Ní usoojakpikpaanee ɔmāñ kugbɔɔu ki tī gɔmina yii: ²⁶«Man Kloodi Liisiyasi di jáam m-kpiliu gɔmina Feeliikisi. ²⁷Di sá yii Juuda yab di cúú uninja nee ki là kí kpò-u. M nín gbīl yii u sá Room tindambikee, ní man nì m-soojab cūti fōoñ-u. ²⁸M nìn là kí béé kun pu ní Juuda yab ɣúb-u mim mee, ní m cáá-u ki cūnni bi-ɔsoonliibi kitil cee. ²⁹Niinee ní m ká yii bi bí yii u yīntī bi-marab, ama an kaa sá tibɔti tin pu u máañ ɔkúmeeyaaa, kaa tí máañ sarka mun. ³⁰M nín dāa béé yii Juuda yab kpáfi kí nyàab isan kí kpò-uee puee, ní m dū-u ki tīn-si malaa, ní ki bí u-nannanliibi yii bí dāañ kí yīn-u a-cee ibeeyiin.»

³¹Soojabee lafun ɣá u nín lī puee, ki yōoñ Pɔɔl ki cáá-u ki bānni áli Antiipatriisi kunyeeu gbanti. ³²Ku wúntèe ní soojab bin nìn còom ataa puee nín gítiñ, ní itaamu dambee kpáañ Pɔɔl ki cáa nín cá. ³³Bi bāñ Seesaareeyee, ní ki dū kugbɔɔu ki tī gɔmina, ní ki dū Pɔɔl ki dākā-u. ³⁴Gɔmina kàañ kugbɔɔuee ki dóoyee, ní ki bálifi Pɔɔl yii u sá kitɛ kilaka ní. Ní Pɔɔl bí-u yii u sá Siilisii. U bée mim mee, ³⁵ní ki bí yii: «Si nì bin kpákèe yaa láa bāañee, á dāá sòoñ tin a cááyee m pīlifi.» U lī mim mee ní ki bí yii bí cáá-u kí cūnni ubɔti Eeroodi dumpu.

Juuda yab yīn Pɔɔl ibeeyiin
24 ¹Iwiin iɔmoo boonee ní u saraanɔkɔpilib Ananiyasi

[§] 23.3 Dūu ɔmāntī nì Maat 23.27-28.

[†] 23.5 Dīsa 22.27.

^u 23.6 Kpèè 26.5, Fiil 3.5.

^w 23.8 Kpèè Maat 22.23, Maar 12.18, Luuki 20.27.

bāań Seesaaree gɔmina cee, u nì bikpilib biba nì umɔtil ubɔ un bi yî Teertuluusee, ki yîin Pɔɔl ibeeyiin. ²Bi yîin Pɔɔl, ní Teertuluusi kíí ki bíi kàań tibɔti yii:

«Ukpimɔnti Feeliikisi, sii di yî ngbansɔŋfi ɲun poon ti bí, an kaa kúntí nee. A-ciɲɲu pu ní a yánti kitɲ kpánti ní ki ɲáŋkì. ³Ti kánti a-ɲanti gbanti an kɔkɔ nì an kɔkɔ. Míń puee, ti jáań-si tiɲan. ⁴Maa là kí bíil a-yuntɲu tikpilee, an di yì-tì ní m mèe-si a-laɲɲaɲfitiiku puee, á pílifiń-ti fiii. ⁵Di sá yii timbi ká yii kijapaai nee sá unil un sá asaluu daanee. Úń di yì-tì ní fikil fikil kó Juuda yab bin bí duulinya nee nee kɔkɔ kansikin. Úń di sá Naasaareeti yab kitil^y kpiliu ubɔ. ⁶U là gba yii ú bíil kunimbɔtidi, an pu ní timbi cúú-u. [Ti bàà mākafí yii tí dī ti-marab pu kí dáal u-tafal. ⁷Ama ní usoojakpikpaan Liisiyasi dómíń ki cúú-u ki fōō ti-ɲaan nì mɔɔn, ⁸ní ki bí yii u nì bin kpákèe ń nín dōoń sii cee^a.] Míń puee, sii a-ba yaa bálifi-u, a béetí kun pu ní ti ɲúb-uee.» ⁹Ní Juuda yab bí yii Teertuluusi nín lí puee, míń ní an sá.

Pɔɔl sòoń u-nyɔkɔpu yai Feeliikisi nimbiin

¹⁰Boonee ní gɔmina pú Pɔɔl nsan yii u mun ń sòoń. Ní Pɔɔl yōoń dɲyɔɔbundi ki bí yii: «M nyí yii doooo abin kupaau sèe a nín sá kitɲ nee poon ubɔsoonlee. An puee nì

dimákal poon ní m làá sòoń tin m cááyee a-nimbiin. ¹¹Sii a-ba yaa bálifi gba, a làá béé yii an kaa láá bàń iwiin saalaa nì ili m nín jóm Jeerusaleem kí nyɔŋkì Unimbɔtee. ¹²Dalba dalba baa láá ká-mi kunimbɔtidiin man nì ubɔ bíi kpákà. Baa láá tí ká-mi m bí akpafidiinnaaa, kitɲ poon laaba ki sòoń ki yòontí binib pɔbilɲ. ¹³Binib nee kaa ɲūń kí dākà-si yii kun pu bi ɲúb-mee baasii sèe. ¹⁴Nì ibaamɔn poon ní m sòoń nì si nee, m nóó Yeesu saɲɲu ɲun bíń yî yii ɲuaa ɲāńee, ní ki jáań ti-naanjab Nimbɔtiu. Ama man nyí yii Mooyiisi nì Unimbɔti bɔnaati-liibi nín ɲmàń tin tigbɔn poonee, an sá ibaamɔn. ¹⁵M cáá dimákal Unimbɔti pu, kii bi mun bi-ba nín cáá dimákal u-pu puee, yii bini-mɔntiibi nì binikpitib kɔkɔ bí kí dáá fikití ditaɲkpiilin^b. ¹⁶Míń pu ní man bí ki pɔɔntí m-ba kí nín sá unimɔnti Unimbɔti nimbiin nì binib mun cee.

¹⁷«Maa nín gítí bí Jeerusaleem abɲkaaɲkaa aba poon. Boonee ní m fátii gítíń, ki cáań animbil kí tūtuń m-tɲki nib, kí kpáaa ɲá saraabi. ¹⁸M ɲá akoobil ki dódò, Boonee ní ki bíi ɲáań saraabi gbanti kunimbɔtidiin, ní bi bāań ki ká-mi. Biba kaa nín kpáfí m-cee, fikil fikil mun nín kpá. ¹⁹Juuda yab bin kóò Asii ki nín ká-mee di yaa bàà bímaan bi-ba a-nimbiin doo kí bàà sòoń tin ní m ɲá-bee, an bàà ɲāń. ²⁰Áá bin bí nee ń tükù-si, bi nín nín

^y 24.5 Kpèè Maat 2.23 nì tin bi ɲmàń kugbɔɲu faaku taapuee. - Naasaareeti yab kitil: Naasaareeti di sá kitɲ kin poon Yeesu nín kál ki wíińee. An pu ní bi nín yî bin nóó Yeesuee Naasaareeti yab kitil.

^a 24.8 Anyɔɔbun ɲin bí tinaabakal [ ]poon biyakatikaabi nee poon kí cáá sã B. 8 kaa bí tigbɔɲkpikil tikpil poon.

^b 24.15 Dūú ɲmàntí nì Dani 12.2.

cáa-mi bibɔsoonliibi kitil nimbiinee, tikpitil tin bi ká m ɲá ²¹an yaa kaa sá m nín nín yú bi-kansikin ki téen mɔɔn dɲyɔɔbumbaantiil yii: <M nín fōō ki kíí yii bitaɲkpiibi làá dáá fikitèe puee ní m yú ni-nimbiin dín, ni bíi sòoń m-bɔtaa! >»

²²Pɔɔl sòoń míń ki dódoyee, ní Feeliikisi, un di nín nyí kun di sá Yeesu saɲɲu tiɲanee, dáa bí-bi yii bí nín kùń. Ní ki bí yii: «Asee usoojakpikpaan Liisiyasi yaa láa dómíńee, m dáa béetí ni-bɔti gbanti.» ²³U lí mimmee, ní ki bí yii usoojakpil ubɔ ń cáá Pɔɔl kí piĩń, ama kí yàntí ú tɔ u-ba ɲwaam pu, kí nín pūń u-bɔɔbi nsan bí nín dōoń u-cee ki cāabiń tin tin u yaa lèe.

Room soojakpikpaanɲu (24.22)

Pɔɔl yú Feeliikisi nì Drusii nimbiin

²⁴Iwiin iba Boonee ní Feeliikisi nì u-nimpuu Drusii un sá ujuuda-nimpuee dómíń ní ki tú bi cútii yíin

Pɔɔl. Ní Pɔɔl sòoń u pílifi min di sá yii bí fōō Yeesu Kriisitoo kí kííyee. ²⁵ɲyunti ɲun Pɔɔl kíí ki bíi sòoń unil nín máań kí nín bí deede kí fá u-wunti kɔdeeu puee nì ibɔsoon in bí ki dōońee puee, ní Feeliikisi fāɲkì, ní ki bí yii: «Níń cá, daliɲkin m yaa ká mpaanee, m làá tí fátii yíin-si.» ²⁶U nín dàkafí yii Pɔɔl làá tī-u animbil ní, míń pu ní u nín yî-u múl mul bi sòoń. ²⁷Abin ali boonee ní Pɔɔsiyusi Feestuusi fōō Feeliikisi yil ki kíń ki sá gɔmina. Feeliikisi là an mōkòń Juuda yabee, ní u yánti Pɔɔl gbínti bí sarkan.

Pɔɔl bí yii u là gɔmina Seesaar nín sòoń u-bɔti

25 ¹Feestuusi nín bàń Juudee watil. Iwiin ita Boonee ní u yíki Seesaaree ki nín jóm Jeerusaleem. ²Ní bisaraaɲakpilib nì Juuda yab nikpaambi dómíń ki kàań Pɔɔl bɔti ki tükù-u, ní ki gbāań Feestuusi ³yii ú jī kimɔtii kí yànti Pɔɔl ń dáań Jeerusaleem. Di sá yii bi bónti ki cí kí kpò-u nsanni. ⁴Ní Feestuusi kíí-bi yii: «Pɔɔl ká sarkan Seesaaree, man m-ba bíi bónti kí fátii gítí niin ní nee.» ⁵Ní u gítí bí-bi yii: «Mimmee, ni-kpilib ń nóó-mi tí cù Seesaaree bí tin sòoń kí kpèè uninja gbanti yaa ɲá tikpitil tiba.»

⁶Feestuusi nín ɲá iwiin inii kii saalaa pu bi-kansikin, ní ki fátii gítíń Seesaaree. Kutaa wúntèe ní u kó ki kál kubɔsoondiin ní ki bí bí yíin Pɔɔl. ⁷Pɔɔl bāańee Juuda yab bin nyánni Jeerusaleemee yú ki kól-u ki sòoń u-pu yii u ɲáań tibɔkpaandi tikpil. Ama baa nín ɲūń kí cáań tiba bí béé yii tin pu bi

sòoñee sá ibaamɔn. ⁸Ní Pɔɔl mun yòoñní tin u cááyee ki lí yíi: «Maa yínti nì Juuda yab marab ubɔ, kaa tí yínti nì kunimbɔtidii, kaa yínti nì gɔminakpaan Seesaar mun.» ⁹Feestuusi nìn là á n mɔ̀ɔkiñ Juuda yabee, ní u bálifi Pɔɔl yíi: «A là kí jɔ̀m Jeerusaleem bí sòoñ a-bɔti nee m-nimbiinaaaa?» ¹⁰Ní Pɔɔl kí-u yíi: «Gɔminakpaan Seesaar bɔsoon-diikun ní man sí ki bí nee, niin ní an máań bí sòoñ m-bɔti! Kun puee maa ńá Juuda yab tikpitił tıba, sii a-ba gba nyí mın tiŋan. ¹¹M yaa sá unıkpiti ní ki ńá tin tin máań ńkúme, mimme maa mótı ńkúm pu. Ama, an yaa tí sá yii tin bi sòoñ m-puee yaa sá nnyımɔn, ubɔ kaa ńũn kí dũ-mi kí tĩ-bi. See m̀ b̀a gɔminakpaan Seesaar nimbiin!» ¹²Niinee ní Feestuusi nì u-kpilib kál ki sòoñ ki kpòotì tɔb, ní ki kí-u yíi: «Kéè, a bí yii a là kí cù gɔminakpaan nimbiinaa! Ti kíí á lafun cù u-nimbiin.»

Pɔɔl yú Agriipa nì Beereeniisi nimbiin

¹³Iwiin ili boonee, ní ubɔti Agriipa nì Beereeniisi bāań Seesaaree kí jāań Feestuusi. ¹⁴Bi kál iwiŋkaanŋkaa iba poonee, ní Feestuusi dũ Pɔɔl bɔti ki kàań ki tükü ubɔti yii: «Feeliikisi yānti uninja ubɔ sarkan doo. ¹⁵M nín nìn cütì Jeerusaleemee ní bisaraanŋakpilib nì Juuda yab kpilib tükü-mi yii u nìn ńá ikpiti ní, ní ki mēē-mi yii m̀ dáal u-tafal. ¹⁶Ní m̀ kí-bi yii Room yab bín kaa dù unil kí tĩ bí dáal u-tafal, asee bí pɔ-u kinyɔkɔ u mun ń sòoñ u-nan-nanliibi nimbiin kun pu ní bi bí ki

jáayee. ¹⁷Bi dómíń doo nee, kutaa wúntèe maa nìn giti taań-bi, ní ki kɔ ki kál m-bɔsoondiikun ní ki bí bí cáań uninja gbanti. ¹⁸Ní u-nannan-liibi mun kàań. Ama maa ká tikpitił tin ní m̀ b̀aà d̀akafi yii u máań ki ńée. ¹⁹An nìn sá bín bi-ba marab nì un bi yíi Yeesu u kpíł kin Pɔɔl bí yii u bée ńmaninŋma pu ní bi bí kpákà. ²⁰Maa nìn nyí m̀ nín làá ńá pu kí bée tibɔti gbanti yilee, an pu ní m̀ bálifi Pɔɔl yii u yaa là kí cù Jeerusaleem m̀ sòoñ u-bɔti gbanti niin. ²¹Ní Pɔɔl yíi ki lí yii bí yànti ú nìn bí sarkan kí nìn cí ńyunti ńun ní gɔminakpaan Seesaar làá dāá sòoñ tibɔti gbantee. Ní m̀ bí bí dũ-u kí p̄iĩn kí nìn cí ńyunti ńun m̀ làá dāá dũ-u kí tĩ gɔminakpaanee.» ²²Ní Agriipa bí yii: «Man m-ba b̀aà là uninja gbanti ń sòoñ m̀ p̄ilifi.» Ní Feestuusi kí-u yii: «Tin u yaa cááyee, fool a fu gbì.»

²³Kutaa wúntèe ní binib tikpil fòo Agriipa nì Beereeniisi, ní bi nì bisoojakpilib nì kitiŋ poon nikpaambi táá ki kɔ kubɔsoondiin. Ní Feestuusi yānti bi cáań Pɔɔl, ²⁴ní ki bí yii:

«Ubɔti Agriipa nì nimbi bin kɔkɔ-woooo kpáfi doo nee, Juuda yab kɔkɔ dómíń m-cee Jeerusaleem nì doo ki yíiń uninja un ni wál nee ibeeyiin, ní ki táti yii bi máań kí kpɔ-u. ²⁵Ama man nyí yii waa ńá tin máań ńkúme, ní ún u-ba dāa bí yii gɔminakpaan ń sòoñ u-bɔti. M̀ kpēē yii an lafun máań mimme, ní m̀ là kí dũ-u kí tĩ-u. ²⁶Maa láá nyí u-bɔti pu tıba kí ńm̀a kí tĩ ti-yidaanŋwu Seesaar kɔŋkɔnnee. Mın pu ní m̀ cáań-u ni-cee, nì sii

a-ba ubɔti Agriipa nimbiin, ní bi yaa bí bálifi-u anyɔɔbunee, m̀ ńm̀a kí ká tıba poon kí ńm̀a. ²⁷Di sá yii an kaa kiti m̀ dũ usarkadaan kí tĩ mın, kaa lí tin pu ní bi ńúb-uee.»

Pɔɔl sòoñ ki mótì u-ba pu Agriipa nimbiin

26 ¹Niinee ní Agriipa bí Pɔɔl yii: «A ńũn kí nìn sòoñ tin a cááyee.» Ní Pɔɔl yòoñ u-ńal ki jáań samaa, ní ki yòoñní tin u cááyee ki lí yii: ²«Ubɔti Agriipa, an m̀ɔn-mi dín wiŋŋu tikpil m̀ yúl a-nimbiin kí sòoñ kí nyānti m-ba tibɔti tin kɔkɔ Juuda yab cáa tūnti m-puee ni. ³Di sá yii a nyí Juuda yab bimbim nì bi-nıkpɔŋkpɔkɔku kɔkɔ pu. Mın puee m̀ gbāań-si á jī kimɔtiı kí p̄ilifiń-mi.»

⁴«Juuda yab kɔkɔ nyí doooo m-naacimpɔntin m̀ nín nìn bí miŋyee. Di sá yii doooo ńkilkaamee, m̀ nìn bí Jeerusaleem ní, m-yab kansikin. ⁵Bín bi-ba nyí-mi dooooyee. Bi yaa là gba, bi ńũn kí lí yii m̀ nìn sá Fariisa yab bin ńúb marab tiŋanee kansikin ubɔc. ⁶Kun di yānti bi bí sòoñ m-bɔti kɔŋkɔnnee di sá m̀ nín máká Unimbɔti nín nìn p̄oñ ti-naanjab puee. ⁷Ti-samaau tinaakɔti saalaa nì tilee máká yii bi làá dāá ká an poondi. An pu ní bi p̄ɔnti ki nóo Unimbɔti ńwiimpu nì kunyeeu. Too, ubɔti, m̀ nín máká tin pu Juuda yab ńúb-mee dee. ⁸Mın puee, ba pu ní nimbi nyí yii Unimbɔti kaa làá dāá fikiti bitanŋkpiibi ní? ⁹Man m-ba nìn d̀akafi yii an máań m̀ dũ

iciin kɔkɔ kí já nì Yeesu Naasaareeti yɔu yindi. ¹⁰Min min m̀ nìn ńáań Jeerusaleemee dee. Bisaraanŋakpilib nìn tĩ-mi m̀ɔn m̀ cütì bin fòo Yeesu ki kíyee tikpil ki tòo sarkan, ní ńyunti ńun bi yaa là kí kpɔ-bee, man di nìn lí yii bi lafun máań ńkúm. ¹¹Ŋyunti sá kamaayee, m̀ nìn dátı bi-tafal akpafidiinni, ki b̀aà là bí yíi Yeesu. M̀ nìn fòo diŋuul bi-pu an tin lákatì, áli ki nìn cá ntimu mubɔn ki tin páb-bi.»

Pɔɔl máafi u nín kpántì u-ba puee

(Kpèè Atuun 9.1-19, 22.6-16)

¹²«Mın pu ní bisaraanŋakpilib nìn tú-mi ki tĩ-mi m̀ɔn, ní m̀ búnti Damaasi. ¹³M bí nsanni kuwiŋkuluu ki cée, ní ki ká ńwalifi ńubɔ nyánni yilpu, ki wál nyáka nyaka ki jítiń ńwiiń, ki mánti tú man nì bin nìn nóo ki cá nsanee. ¹⁴Niinee ní ti-kɔkɔ líti kitiŋ, ní m̀ gbìł nneen ńubɔ sòoñ nì mi eebru soŋyin yii: < Sɔɔl, Sɔɔl, ba ńá ní a páb-mi mın? An làá nìn p̄ɔɔ ki tĩ-si á t̄o ipiin pu ńgbèen. > ¹⁵Niinee ní m̀ bálifi yii: < An sá sii ńma, m-Dindaan? > Ní ti-Dindaan bí-mi yii: < An sá man Yeesu un a pábee! ¹⁶Ama yíkí yúl a-taaji pu. M̀ dómíń kí dũ-si kí ńá m-tɔntɔnliu ní. Sii di làá tükü bin kínee tin a ká m-cee dínee, nì tin tin m̀ làá dāá tí yānti á kée. ¹⁷M̀ làá dāá t̄o-si Juuda yab nì bin kaa sá Juuda yabee cee, ki làá dāá m̀ti a-pu bí taa ńá-si tıba. ¹⁸A làá cù kí ńúbiti bi-nimbiliŋ, kí nyāntiń-bi dibɔmbɔndin kí cáań-bi ńwalifin, kí fòo-bi Sitaan pɔŋŋun kí

cáañ Unimböti cee. Bi yaa fōō-mi ki kífíyee ní bí ká bi-kpitii pōtam nì tipaal tin Unimböti làá dāá tī bin u gānti bi sá u-yabee. >»

Pōol sōōñ u-tundi pu

¹⁹«Mín pu ní, uböti Agriipa, maa kpēē tin nyánní yilpu m kée fám. ²⁰M nìn kí kíl ki tükū Damaasi yab ki wāati, ní boonee ní m tükū Jeerusaleem yab, ní ki pōoti Juudee tiŋki nib kōkō, nì atimbun ŋin kōkō kínee yab, yii bí fá bi-kpitii kí gítiiñ Unimböti cee, kí nīn cáá mbimbim min dākà yii bi lafun kpánti bi-bee^d. ²¹Kun di yì-tì ní m nìn bí kunimbötidiin Juuda yab dōmín ki cúú-mi ki bàà là kí kpò-mee dee. ²²Ama Unimböti mōti m-pu áli ki dāa sāā dīn. M gbíntii bí ki lèekī m-seerau biwōfib nì biyidambi nimbiin. Maa ti cáá tiba ki kútì tin tin Unimböti bōnaatiliibi nì Mooyiisi nìn lī ki yōōnee pu, ²³yii Meesiya làá dāá jī falaa áli kí dāá kpú. Úñ di dāa sá upeepeekaa un làá fikiti bitaŋkpiibi kansikin, kí cáañ Juuda yab nì bin kaa sá Juuda yabee ŋwalifee^{ee}.»

Pōol gbāañ Agriipa ú fōō Yeesu kí kífí

²⁴Pōol bí sōōñ tin u cááyee, ní Feestuusi téen mpōn yii: «A wāati ní, Pōol! A nín bífi tigbōn tikpil puee di bíil a-yil.» ²⁵Ní Pōol kí-u yii: «Ukpil Feestuusi, maa wāati. Tiböti tin m sōōnee sá ibaamōn ní ki sá tibōmōntiil. ²⁶Uböti bée-tì, mín puee ní m ŋñ kí sōōñ u-nimbiin

kaa fāŋkí. M nyí yii u nyí tikōkō, kun puee an kaa nìn sá dibalin ní tibötee nìn jiti. ²⁷Too, uböti Agriipa, a fōō ki kífí yii Unimböti bōnaatiliibi nìn nìn sōōñ tiŋyee sá ibaamōnaaa? Man nyí yii a fōō ki kífí yii an sá ibaamōn.» ²⁸Ní Agriipa bí Pōol yii: «An kíñ fiii, á bàà dū-mi kí kpánti Kriisitoo yōu!» ²⁹Ní Pōol kí-u yii: «An yaa kíñ fiiiyaaa, an yaa làá tí yúntáaa, m bàà là Unimböti nì ŋá mín. Án taa nín sá gba sii baba, ama án nīn sá ki kpāañ bin kōkō bí pílifīñ-mi dīn nee, ama bí taa nín bóob nimbi nì ikusaka nee ní!»

³⁰Niinee ní uböti nì gōmina nì Beereeniisi nì bin kōkō nìn kā bi-ceeyee ³¹yíkì ki nyáñ, ní ki bí lī yii: «Kijapaai nee kaa yīnti tiba tin máañ bí kpò-ueeyaaa, kaa tí máañ bí cáá-u kí ŋá sarka mun.» ³²Ní Agriipa bí Feestuusi yii: «Kijapaai nee yaa kaa nìn bí yii bí cáá-u gōminakpaan cee, ti bàà ŋñ kí gíiñ-u kí lífí.»

Bi cáá Pōol ki cūnni Room

27 ¹Ijyunti ŋun bi bí yii tí dāá kó meela kí nīn cá Italiyee, ní bi dū Pōol nì bisarkadambi biba ki tī kijapaai kin bi nìn yī Juliyusee, u sá usoojapil dikitil din bi nìn yī «gōminakpaan kitilee» poon. ²Ní ti kó meela un nyánní Adramiiti ki làá nīn cá Asii timmu mun kōkō bí tiŋku caŋinee, ní ti yíkì. Ariistaarki un sá Maseeduwaan Teesalooniiki tiŋkinee nìn bí ti-cee. ³Kutaa wúntèe ní ti bàñ Siidōn.

Kii Juliyusi nín nìn ŋúb Pōol tiŋan puee, u pú-u kinyōkō ú cù u-bōobi cee kí nyàabiñ tin u yaa lèe. ⁴Ti dāa yíkì niinee, ní ki dūu dī ki kpākañ Siipiri tiŋki kin dimōol mānti ki túee, kun puee kubuŋu nìn pōō ní ki túŋkiñ-ti. ⁵Ní ti dūtì tiŋku un bí ki nákañ Siilisi nì Paŋfiliyee, ní ki dūu bàñ Miira, Liisii tiŋkin. ⁶Niin ní usoojapilee nìn ká meela ubō nyánní Aleekisandirii ki cá Italii ní u yānti ti kó ùñ. ⁷Meelee nìn dū iwiin tikpil ki cōom soooo soooo nì falaa, ki wāati ní ki nín bàñ ki ŋmānti nì Kiniidi tiŋki. Kubuŋu nín nìn páb-ti, taa ŋñ kí dī niin kí nīn cá ndanee puee, ní ti dūu dīn Salmoonee watil pú ki dūu bāañ Kreeti caŋin. ⁸Ti bí kpākañ ki cá nì falaayee, ní ki dūu bàñ kitiŋ kin bi yī Laaseeyee caŋin laakin bi yī Ditiŋkugbammōntiilee.

⁹Ti nìn cōom ki yúnti tikpil áli disaŋkindee dāa dūu kpánti mbusu, kun puee Juuda yab nyōboobil wiŋŋu jiti ní kitiŋ gbanti seeku mun nìn tōobiñ. Mín puee ní Pōol nìn bí ki kpāafí-bi yii: ¹⁰«Ti-yab, man wāl yii ti-saŋŋu nee làá cáañ-ti dinimbinaamandi, kun puee meela nì tiwan tin u túee làá ká falaa tikpil, an yaa yī gba, timbi ti-ba làá kpú.» ¹¹Ama usoojapilee kaa nìn fōō Pōol nín sōōñ puee ki kífí, ní ki nìn máká un nìn sá ukpil meelanee nì meeladaan pu. ¹²Meela sililaŋki gbanti nín kaa ŋāñ kuseeunee puee, ní binib tikpil nìn là kí yíkì niin, bi yaan ŋñ kí bà meela sililaŋki Feeniisi, Kreeti tiŋki kin nìn túliñ ŋwiñ jeetilaŋki púee, kí kāl niin kuseeú nì jiti.

Kubuŋkpaanŋu kun nìn jiti tiŋku puee bōti

¹³Kubuŋu kubō nyánní ŋŋaŋan pú ki kí ki bí jiti fiii fiii. Niinee ní bi dākafi yii bi làá ŋmā kí bà laakin bi bàà mākēe, ní ki dāal dikújal din ŋúb meela nnyiminee ki cúu kúti, ní ki búnti ki kpākañ ki píliñ Kreeti tiŋkugbandi. ¹⁴An kaa yúnti, kpalaayee ní kubuŋkpaanŋu kun bi yī Urakilōneeyee nyánní Kreeti jooŋŋin ki sīntiñ, ¹⁵ki dōmín ki yōōñ meela. Taa nìn gíti ŋñ kí ŋá tiba kí pèefi meela, asee ti nín yānti ku yōōñ-ti ki kpāaa búntèe. ¹⁶Ní ti cūti jiti kitimbili kin bí tiŋku kansikinee bi yī-kì yii Kooda. Nì falaakpaanŋu ní ti dāa nín ŋún ki cúu buŋalimbu bun nìn nōb meelee kitiŋ gbanti caŋin, ¹⁷ki dáaliñ-bu ki kōñ meelan, ní ki dū ŋmii ki bóob ki mānti tú meela taapu. Bi nín nìn fāŋkí yii tí taa cūú lífí Siirtii bul kpaanceetii puee, ní bi sīnti iŋaabu taapu, ní kubuŋkpaanŋuee cáá-ti ki cáa nín cá. ¹⁸Ku nín gbíntii mōti páb-tee pu, ní kutaa wúntèe bi dū tinyōmpuwan tiba ki tó tiŋkun. ¹⁹Winta dalee, ní bíñ bi-ba dū tin bi cáa kpōotí meelee ki tó nnyimin. ²⁰Iwiin tikpil poonee, taa ti ká ŋwiñ nì iŋmalbijaa, ní kubuŋkpaanŋuee gbíntii jiti iwiin kōkō ki pōō. Niinee taa ti dākafi gba yii ti làá ŋmátí.

²¹Áli an yúnti bin nìn kā meelanee kaa jín tiba. Niinee ní Pōol yúl bi-kansikin ki bí yii: «Ti-yab, ni yaa nìn pílifīñ-mee, taa bàà yíkìñ Kreeti. Taa bàà kánti falaa nì asaluu un bí nee. ²²Ama kōŋkōnnee m mēe-ni, ní pōōñ ni-ba, kun puee ni-kansikin

^d 26.20 Dūú ŋmānti nì Maat 3.8, Luuki 3.8.

^{ee} 26.23 Dūú ŋmānti nì 1 Kōra 15.20, Yees 42.6, 49.6.

bàà ubo kaa làá wāṅkì, asee meela baba di làá bìil. ²³Kun puee kunyeeu nee, Unimbòti un yì-mi m nòó-uee túnni u-tuunṅu ṅubo m-cee, ²⁴ní ṅu bí-mi yii: <Pɔɔl, taa fāṅkì! Asee á bà gominakpaan nimbiin bí sòòh a-bòti. Míh̄ puee, Unimbòti làá ṅá-si tiṅan kí yànti bin kɔkɔwoooo ká meelanee ní ṅmátì! > ²⁵An puee ti-yab, pɔɔm̄maan ni-ba! Kun puee m cáá dimákal Unimbòti pu yii u nín lī puee, míh̄ ní án làá ṅá. ²⁶Ama án làá cáá-ti kí kpàkañ kitimbilii kiba kin nnyim mǎnti ki túee kpaanceetiṅu laaba ní.»

²⁷An nìn bàñ ṅwiin ṅubo kpá saalku nyeeku dalee, kubuṅu gbanti gbintii cáá-ti ki yiih̄ Meediiteeranee tiṅkuu pu. Kunyataasiuee ní bimeelaṅaaliliibi bíi lì yii ti cīkiñ kitiṅ kiba. ²⁸Ní bi dū tiṅmantikaal ki tó tiṅkun, ní ki ká yii nnyim nyóoṅṅu nìn sá meetab bita kpá imuṅku ili. Ti gíti sùti fiiyee, ki tí dūu tó mpɔm, ní ki tí ká yii nnyim nyóoṅṅu sá meetab mmuṅku nì binii. ²⁹Niinee ní bi kíh̄ ki fāṅkì yii ti-meelau nee ní taa ṅée kí cùú yā ataṅkpee. Míh̄ puee ní bi dū akújal anaa ki tó boon án nìn ṅúb meela, ní ki kíh̄ ki ká ki pòontí yii kutaa ní wúntí. ³⁰Bimeelaṅaaliliibi nìn nyàab kí nyā meelanee, ní bi giih̄ buṅalimbu bun nìn nòb̄ meelee ki tó nnyimin, ní ki mǔntí yii bíh̄ bàà là kí cáá akújal aba kí kúl nyókɔpu mun ní. ³¹Ní Pɔɔl bí usoojakpilee nì u-soojab yii: «Binib nee yaa kaa kǎl meelan soooo, naa làá ṅmátì!» ³²Niinee ní soojab gíi ṅmii in nòb̄ buṅalimbuee ki tīl, ní bu gbínti nnyimin.

³³An kíh̄ fiii kutaa ní wúntée, ní Pɔɔl mēē bi-kɔkɔ bí dāá jī tijin, ní ki bí-bi yii: «Ḷwiin ṅubo kpá saalku sēē nee ni nín ká kaa jīh̄ tibee. ³⁴Míh̄ puee, m gbàam̄-ni, ní jīmaan tijin, kun puee tijin bōti páb ki tī ni-maṅfal. Di sá yii ni-kansikin bàà ubo yikpilku kaa làá wāṅkì.» ³⁵U lī míh̄ ki dóòyee, ní ki yòòh̄ kpɔnɔ ki jáam̄ Unimbòti tijin gbanti pu bi-kɔkɔ nimbiin, ní ki gíi kpɔnɔ ki kíi ki bíi ṅmòò. ³⁶Niinee ní bàá ṅma ká kunyannyaau, ki kíi ki bíi ṅmòò. ³⁷Timbi bin kɔkɔ nìn ká meelanee nìn sá binib kulaafaau nì binaa kpá imuṅku inaa. ³⁸Bi jín ki bálee, ki là yii meela ní taa nín gíti nyim̄ kí nìn bí fúku fukuee, ní bi dū ṅkpɔnɔyim ki dūu tó nnyimin.

Meela wī

³⁹Kutaa wúntèe, bimeelaṅaaliliibi kaa béè kitiṅ gbanti, ama ní ki ká dibunlɔkɔl diba, digbáandi sá dibul ṅma, ní bi bí yii, bi yaan ṅūh̄ kí bàà ṅàal meela kí cunn̄ni niin. ⁴⁰Niinee ní bi cùú ṅmii ki cùú búti, ní akújalee gbínti nnyimin, ní bi cùú ṅmii ki cùú kúti tiwan tin kpòotí meelee, ní ki kpátì ṅṅaabu ṅun poon kubuṅu kòò ki téekí meelee. Kubuṅu bíi téekí meelee, ní bi dūu dī tiṅku gbanti watil pú. ⁴¹Niinee ní meela cūti sàl dibu-kpaandi diba kansikin ki gbínti niin, ní u-nyókɔpu múl dibulin, kaa ti lèekī, ní tiningban dómíh̄ ki fáá ki wī boon. ⁴²Niinee ní soojab bàà là kí kpò bisarkadambi, yii bí taa ṅée kí wāṅkì nnyim kí nyā kí sǎh̄ kí kátí. ⁴³Ama usoojakpilee là kí fii Pɔɔlee, ní ki yīi yii bí taa ṅá míh̄,

ní ki bí yii bin ṅūh̄ nnyimee ní péé kí yùkū kí tiih̄ kí wāṅkì kí nìn cá ditiṅkugbandi, ⁴⁴ní bin kíh̄ee ní nìn cáá ido áa ameelakati kí nìn wāṅkì kí pá bi-boon. Míh̄ ní ti ṅá, ní ti-kɔkɔ nyán dibuṅgbáandi nì alaafiya.

Pɔɔl bí Maalti

28 ¹Ti ṅmátì ki dóòyee, ní ki nín béè yii bi yīi kitiṅ gbanti Maalti. ²Binib bin nìn kòò niinee baasii ṅúb-ti mmòntiimin. Utaa nìn kíi ki kíh̄ ki nì, ní tiwool bí. Míh̄ puee bi nìn kpāa ṅṅmi ní ki yíiñ-ti ní ti-kɔkɔ dómíh̄ ki kǎl ki mǎntii tú ṅṅmee ki wūl. ³Ní Pɔɔl cūti báan tikpaṅkpaal dibóndi diba, ukoowaati ká niin, ki cáan ki tó ṅṅmin. Niinee ní ṅṅmifaam píi ukoowaatee, ní u nyán ki jú u-ṅal ki báan. ⁴Binibee nín ká yii ukoobu lún Pɔɔl ṅal puee, ní bi bíi lì tɔb̄ cee yii: «Uninja nee máan ki làá nìn sá unikpɔl ní. Di sá yii, min kɔkɔwoooo u ṅmátì ki nyán tiṅkune, ti-waal deedeedaan kaa pú-u mpaan ú tó u-ba.» ⁵Niinee ní Pɔɔl gbéeh̄ ukoobuee ki fiih̄ ki tó ṅṅmin, kaa gbìl tiba. ⁶Ní bi kíh̄ ki ká ki kpéé yii an làá díkáaa, u làá líti kí kpú niin niin. Ama bi kǎl ki cūti kpēē ki gī, tiba kaa ṅá-uee, ní bi kpánti bi-landɔkɔi, ki kíh̄ ki bíi cáá yii an sá diwaal diba ní.

⁷Niin caṅin ní kitiṅ gbanti bōtiu un bi yīi Pubiliyusee saaku nìn bí. Kijapaayee nìn fōō-ti mmòntiimin, ti dōòh̄ u-dumpu iwiin ita. ⁸Pubiliyusi baa nìn dō u-wunti píi kpaṅkpaam ki cōtī. Ní Pɔɔl cūti mǎnti u-pu, ní

ki mēē ki tī-u, ní ki dū u-ṅalii ki páan̄ u-pu, ní u pɔkɔkì. ⁹Niinee ní bibunliibi bin bí niinee kɔkɔ dómíh̄ ki ká dicáan̄di. ¹⁰Binibee nìn ṅá-ti tiṅan tikpil, ní daliṅkin ti làá yíkèe, bi nìn tī-ti tin kɔkɔ ti lèe.

Pɔɔl bàñ Room

¹¹Ḷmal ita boonee ní ti kó meela un nìn yúl kitiṅ gbantin kuseeu jítèe. U nìn nyánni Aleekisandirii, bi kpítì awaa ali ki nántiñ atab ki nákañ u-pu. ¹²Ti bàñ Sirakuusi tiṅkinee, ní ki kǎl niin iwiin ita. ¹³Niinee, ti yíkì ki kpàkañ ditiṅkugbandee, ní ki tin dūu bàñ Reejiyoo. Kutaa wúntèe, ní kubuṅu nyánni ti-boon pú ki kíi ki bíi jítì, ní ti dū iwiin ili ki dūu bàñ Pusɔl. ¹⁴Kitiṅ gbantin ní ti nìn ká nnabiyaamu mubɔ, ní bi bí yii tí kǎl bi-cee kinyɔṅ kiba. Ti nín cōom̄ pu ki dāa bàñ Roomee dee. ¹⁵Nnabiyaamu mun bí Roomee nín gbìl ti-puee, ní bi yíkì dómíh̄ áli Apiyusi nyɔṅkin nì kitimbilii kin bi yīi Inicaṅkɔṅkoon itee, f̄ ki túṅki-ti. Pɔɔl nín péé ká-bee, ní u bíi nyókɔkì Unimbòti ní ki ká kunyannyaau. ¹⁶Ti nín bàñ Roomee, ní bi pú Pɔɔl nsan ú nìn kòò u-baba sooja ní nìn cí-u.

Pɔɔl sòòh̄ Unimbòti bōti Room tiṅkin

¹⁷Iwiin ita boonee, ní Pɔɔl yíiñ Juuda yab kpilib bin nìn kòò Roomee bí kpāfi u-cee. Bi dómíh̄ ki kpáfèe, ní u bí-bi yii: «M-nabiyaamu, maa kpáaa ṅá ti-samaau tiba, kaa yintiih̄ ti-naanjab koobiliṅ mun. Ama

f̄ 28.15 Inicaṅkɔṅkoon itee: An sá kudii ní ki yú Apiyusi saṅṅu pu ní bisaṅkinliibi pàati ki dō niin.

bi cúú-mi Jeerusaleem, ki dū-mi ki tī Room yab. ¹⁸Ní bíñ bālifi-mi anyɔɔbun, ní ki bàà là kí gíiñ-mi kí líí, kun puee baa ká kun di yì-tì ní bi máań kí kpò-mee. ¹⁹Ama Juuda yab kaa nìn kíf, yii bí taa líí-mi. An di yì-tì ní m nìn bí yii gɔminakpaan ń sòoń m-bɔti. Nì míñ kɔkɔee, maa làá bíl m-yab. ²⁰Kun pu ní m là kí ká-ni kí sòoń nì nee dee. Di sá yii dipoondi din pu Isirayeel yab ká ki mákée pu ní ikusaka ká m-ɣaan nee.» ²¹Ní bi kíf Pɔɔl yii: «Juudee yab kaa ɣmàńńi-ti kugbɔɣu kubɔ ki sòoń a-bɔti pu tiba. Ti-nabiki kiba mun kaa tí nyáńńi niin ki dómíń ki máafi-ti a-bɔti tiba. Uɔ mun kaa tí tükú-ti yii a ɣá tikpitil tiba. ²²Míñ puee, ti bàà là kí béé tin tin a cááyee, kun puee ti nyí yii bàà laakiyee, binib tikpil kaa là nnimbɔtisan ɣun a nóó nee.»

²³Ní bi fàti yóoń-u ɣwiin, ní binib tikpil dāa dómíń ɣwiin gbanti. Pɔɔl nìn kíf kutaafaau ki cáa sāa kujoo ki cáa Mooyiisi marab nì Unimbɔti bɔnaatiliibi gbɔnti ki sòoń nì bi Unimbɔti Beel ɔti taapu, ki nyàab bí ɣmā kí fōo Yeesu kí kíf. ²⁴U nín nìn sòoń puee, biba nìn gbíl ki fōo ki kíf, ama biba mun nìn yí, kaa fōo ki kíf. ²⁵Kunipkɔɣkɔkɔu nìn kó bi-kansikin. Bi làá nìn céé, ní Pɔɔl

lí-bi dinyɔɔbundi nee yii: «Tiɣman, an sá ibaamɔn ní Unimbɔti Fam dī u-bɔnaatiliu Yeesaya pu dooooyee ki sòoń nì ni-naanjab, yii:

²⁶ < Cù binib nee cee kí tükù-bi yii:

Ni làá dāá gbìl nì ni-tafaliɣ ní kaa nyí taapu, ki làá dāá nìn kpèé nì ni-nimbiliɣ ní kaa wāl.

²⁷ Di sá yii binib gbanti pɔbiliɣ gbifi,

bi kpáá bi-tafaliɣ ki ɣúb bi-nimbiliɣ.

Baa là kí nìn wāl, kaa là kí nìn gbìl,

kaa là bi-landɔkɔi mun ń béé taapu,

bí bàà gítiń m-cee ń cáań-bi! > »

²⁸Ní Pɔɔl gíti kúti-bi yii: «Ní nìn nyímaan yii Unimbɔti tú u-fiil nyɔɔbundi nee bin kaa sá Juuda yabee ceeg^b! Bíñ làá fōo-dì.»

[²⁹Pɔɔl lí an nyɔɔbuɣee ki dóoyee ní Juuda yab búnti ki còom ki kpákà bi-ɣmanɣma tikpilⁱ.]

³⁰Pɔɔl nìn kāl abin ali amɔn kudii kun u fōo ki pà ki kóoyee poon, ki nìn fòol bin kɔkɔ dòoń u-ceeyee.

³¹U nìn sòoń Unimbɔti Beel pu, ki dākà ti-Dindaan Yeesu Kriisitoo ɔti nì tininjati, ubɔ kaa páb-u.

g 28.27 B. 26-27: kpèè Yees 6.9-10.

g^b 28.28 Dūú ɣmànti nì Ilan 67.3, Luuki 3.6.

i 28.29 Uyakatika nee kaa bí tigbɔɣkpikil tikpil poon.